

ЖУРНАЛИСТЕР АТАҚ ПЕН МАДАҚҚА КЕНЕЛДІК

Баян ТАҚАТАРОВА,
бас редактор

ЖУРНАЛИСТЕРДІ НЕГЕ БӨЛЕМІЗ?

Анық айтсақ, бізді бөле бастаған кім? - деген сұрақ көңілден кетпеді. Б.Исабаевтан бұрын БАҚ-тың кәсіби мерекесінде облыс әкімдігінің бастамасымен барлық республикалық ақпарат құралдарының облыстағы өкілдері, меншікті тілшілері болсын, жекеменшік басылымдары болсын - бөліп-жарылмай бірге бас қосатын едік. Сағынысып кездесетін едік. Бұл жолы олай болмады. Соңғы үш жылда осы облыс журналистерінің ардагері болсам да бір де бір кәсіби мерекеге, басқосуға шақырылмасам да әйтеуір, осы жолы шақырылыппын... Сонда байқағаныммен бөлісейін.

Биылғы кәсіби мерекеміз өте үлкен ауқымда өтті. Театр ғимаратының екінші қабатының фойесінде журналистердің бір тобын Жетісу облысының мәдениет, дін және қоғамдық даму саласын басқаратын орынбасары Диас Есдаулетов құттықтап, облыс әкімінің атынан марапаттап, фуршет ұйымдастырып жатса, театрдың сахнасы бар үлкен залында облыс әкімінің өзі дәрежесі үлкенірек мадаққа ие журналистерді жеке құттықтады. Соңынан өнер иелері концерт қойған. Расын айтсақ, кәсіби мерекені өткізудің бұл форматын әркім әрқалай түсінді. Марапат та әртүрлі болды...

Ашығын айтсам, жалпы, бізге, журналистерге, марапат не үшін керек? - деп ойладым. Жазу - көрсету, айту, құрылтайшының кім екеніне байланысты оған қолпашты көбірек жазу - онсыз да журналистердің тікелей міндеті емес пе? Сол үшін жалақы, гонорар, көтерме бонустар, премиялар алып жатқан жоқпыз ба?

Ойға қонбағаны сол, үкіметтің дотациясында отырған шағын ғана облыс журналистерінің біразына марапат Астанада берілді, біразына Талдықорғанда берілді және ол марапаттар жәй ғана марапат емес, көдімгідей салмақты статусы бар ордендер мен медальдар, атақтар. Облыстық әкімдікте жылт еткен жаңалықты жұлып алып ертелі-кеш әкімнің тіршілігін тізуден басқа дүние жоқ па төңіректе? Сол жаңалықтан жақсарып жатқан жағдай да керемет емес. Біздің облысымыз әлеуметтік мәселелер бойынша республикада тапшылықтағы 3 облыстың бірі екенің ұмытпағанымыз жөн. Қымбатшылық. Жұмыссыздық. Толып жатқан әлеуметтік мәселелер. Бір жақсысы, Бейбіт Исабаев келгелі тұрмысы тапшылар әйтеуір, үйге ие бола бастағаны болмаса, мәселе толып жатыр өңірде. Біздердің - журналистердің кәсіби біліктілігіміз сол марапаттарға сай ма? Біз өңір мәселесін талдап, сараптап, орын алған кемшіліктерді әкімдерге көрсете - жеткізе аламыз ба?

Осы орайда есіме ертеректе болған екі қысқа ғана пікір түсіп кетті. Журналистермен брифинг өткізіп жатқан облыстық әкімдіктің Ішкі саясат департаментінің басшысы бір ханым облыс журналистеріне «газеттеріңізде сыни материалдар жоқ» - деп мінеді. Ойы ұтқыр Әміре Әрін тұра салып: - Біздің журналистеріміз сын жазға алады. Ал сіздер ше? Сіздер сол сынды көтере аласыздар ма, нәтижесін көрсете аласыздар ма, өкпелегеннен басқа? - дегенде,

ТҰРСЫНЖАН ШАПАЙ АЙТҚАН ЕКЕН: ...МАҚТАН ҰСАҚТАДЫ, МАДАҚ ЖҮДЕДІ... ӘНШІНІ МАҚТАСАҚ — ӘМІРЕНІҢ, ӨЛЕҢШІНІ МАҚТАСАҚ — АБАЙДЫҢ ОРНЫН АЛЫП БЕРМЕЙ ТЫНБАЙТЫН БІР МАЗАСЫЗ ӘБІГЕР... ТІПТІ ҚАТАРДАҒЫ КАНДИДАТТЫҢ ОРТАҢҚОЛ ЗЕРТТЕУІ ҰЛТТЫҚ МӘДЕНИЕТІМІЗГЕ ҚОСЫЛҒАН ҮЛКЕН ҮЛЕС БОЛЫП ТАБЫЛАТЫН ДЕҢГЕЙГЕ ЖЕТТІК. АЙНАЛА МАҚТАН. ҚЫМ-ҚИҒАШ МАДАҚ! - ДЕП.

ӨТКЕН АЙДЫҢ СОҢЫНДА АТАЛЫП ӨТКЕН БАҚ ӨКІЛДЕРІНІҢ КӘСІБИ МЕРЕКЕСІНЕН КЕЙІН КӨП ОЙҒА ҚАЛДЫМ. СОҢҒЫ ЖЫЛДАРЫ ОСЫ МЕРЕКЕ АТАЛЫП ӨТКЕН САЙЫН ЖУРНАЛИСТЕРДІҢ БІЗДІҢ ҚОҒАМДАҒЫ АЙЫРМАШЫЛЫҚТАРЫ АЙҚЫН КӨРІНЕ БАСТАДЫ. ҚОҒАМДАҒЫ ТАП ӨКІЛДЕРІ СИЯҚТЫ, ЖУРНАЛИСТЕРДІ ДЕ БӨЛЕ-ЖАРА ҚАРАЙТЫН БОЛЫП-ТЫ. БАСҚАША АЙТҚАНДА «БІЗДІКІ» ЖӘНЕ «БІЗДІКІ» ЕМЕС...

сұрақ қойған ханым үндей алмай қалды... Тағы бірде облыс әкімінің баспасөз орталығының басшысы болған жылдары Атсәлім Идигов «Жетісу» телеарнасының журналистерінің сөз мәтіндерін сынағаны бар-ды.

- Сіздер, журналистер, өтіп жатқан шараларға барғанда өздеріңнің журналистік қабілеттеріңізді, жаза алатындықтарыңызды көрсете алмайсыздар. Біз дайындаған баспасөз - релизін көшіріп алып, сюжетті бейнекөрініспен жаба саласыздар - деген еді. Осы екі пікір есте қалды. Өйткені, екеуі де орынды пікір. Қазір, өкінішке орай, ашық қоғамда ашық пікір жоқ...

КИІЗ ЖАУСА ДА ҰЛТАРАҚ БҰЙЫРМАПТЫ...

Айтайын деген екінші мәселе, БАҚ-тың кәсіби мерекесінде жергілікті билік «Жетісу» телеарнасының журналистері мен ең ақыры көлік жүргізушіге дейін «Алғыс хатпен» болса да марапаттады. Дұрыс. Еңбек адамының еңбегі еленуі керек. Осы орайда ойда жүрген тағы бір мәселемен бөліскім келіп отыр. Салыстырмалы түрде айтар болсақ...

Бізде Офсет баспаханасы деген баспа бар. Облысымыздағы газеттерді басып шығаратын жұмысы жақсы жолға қойылған баспахана. Байқауымша, осы баспахана қызметкерлеріне деген құрмет не БАҚ күнінде, не 2 ақпандағы Баспа күні де көрсетілмек түгілі ауызға ілініп аталмайды. Баспаханада істейтін жұмысшылар өз ісінің мамандары. Еңбек өтілдері 20-40 жылдан астам осы баспаханада істеп келе жатқан мамандар бар. Оларды кәсіби мерекелерде атауға не кедергі? Не себеп?

Облыстағы «Қоғамдық байланысты» реттеп отыратын Диас Есдаулетов мырза не істеп отыр сонда? «Аспаннан киіз жауса да, кедей-

ге ұлтарак бұйырмайды» дегендей, қаптаған марапаттың осы баспахана адамдарының біріне де тимей қалуы марапаттың мәнін қашырып тұр...

ЖУРНАЛИСТЕР БАЙҚАУЫ НЕГЕ КЕШ ЖАРИЯЛАНДЫ?

Үшінші мәселе, «Құлагер» байқауы. Неге бұл байқау БАҚ-тың кәсіби мерекесіне 1 айға жетпейтін уақыт қалғанда жарияланады? Облыс әкімінің сайтында хабарландыру 13 маусымда, ал «Жетісу» газетіне маусымның 17 күні жарияланғанын көрдік. Әлде бұлар қайталанған хабарлама ма? Неге 3 ай бұрын жарияланбайды? Сонда ғана журналистің жазу шеберлігі мен көтерген тақырыптарын сараптауға мүмкіндік болады деп ойлаймын. «Байқауға» деген рубрикамен жарияланған материалдарды көрмеппін... Байқау шарттары да мақсаты көмескі. Ал нәтижесінде орын алып, сыйлық алғандар бар. Әкім Бейбіт Исабаевқа жеткізілген деректер бойынша олар марапатталды...

Журналистің негізгі міндеті - халықтың үшін билікке жеткізу. Соның нәтижесін беру. Тәуелді болмау. Бірақ қалай тәуелсіз болмақшысың, егер сенің жалақыңды бюджет беріп отырса? Сондықтан да бізде өткір журналистика бар деп айта алмаймын. Биліктен сыйлық алғаны үшін журналист өзін билікке тәуелді сезінетіні айтпаса да түсінікті. Енді қайтпек? Әкімнің сыйлығы мен марапаты журналисті тек жағымды жаңалық жазуға ынталандырады. Өйткені оның журналистік мансап сатысы билікке байланысты болады.

Қысқасы, айтпағым, журналист қауымының кәсіби дамуын жоғарыдағыдай марапаттар тежейді. Олар сын материалдарға сыйлық берілмейтінін білген соң, биліктің ойынан шығатындай шебер жазып немесе айтып,

жорғадай жорғалап, қызыл сөзді шұбыртып, осылайша жазу стилін жетілдіреді. Дамытады...

ӨНІР ТАРИХЫНА ҚИЯНАТ

Төртінші айтпағым да Есдаулетовке арналады. Сіз, атқарып отырған қызметіңізге орай мынаны білуіңіз керек.

Телеарна Талдықорғанға сонау 2001 жылы облыстың қайта ашылуына байланысты Шалбай Құлмахановпен бірге келіп жаңадан ашылған жоқ. Талдықорғанда телеарна Шалбайға дейін де болған. Әркім тарихты өзінен бастағысы келетін адамдар болады екен бұл өмірде. Сол кезде әкім Шалбайдың ықпалынан шыға алмағандар 2001 жылы облыс қайта ашылғанда «Талдықорғанда телеарнаны біз аштық» - деп, орамалдарын аспанға лақтырып, мақтанып жүрді, әлі де мақтанады. «Жетісу» телеарнасында кезінде Талдықорған облыстық телеарнасында жұмыс істегендер де болды. Бірақ олардың «бұрын да Талдықорғанда телеарна болған» деген пікірлерін есепке алған адам болмады.

Негізінде, Талдықорған телеарнасы алғаш эфирге 1990 жылы 1-мамыр мерекесінде шыққан болатын. Талдықорған облыстық радиокомитетінің журналистері Тоқтасын Сүгірбеков пен Татьяна Царева, бейнеоператор Андрей Хасанов түсірген репортажбен алғашқы хабары көрсетілген еді. Талдықорған телеарнасын ашуға көп еңбек сіңірген сол жылдардағы облыс басшысы Сағымбек Тұрсынов пен Талдықорған облысының сол кездегі облыс басшысының іскер орынбасары Гүлша Төңірбергенова болатын.

Телеарна 1990 жылдың 1-ші мамырынан бастап 1997 жылы Талдықорған облысы тарағанша жұмыс істеп тұрды. Телеарна облыстық радио ғимаратында орналасты. Радио мен телеарна ұжымында 100-ге тарта адам істеді. Солардың бірі мен Талдықорған телеарнасының алғашқы дикторы болғанымды мақтаным сезіммен еске аламын.

Ал енді тыңдаңыз. Сол облыстық телерадиокомпаниясынан қалған талай техниканың қайда қалғаны белгісіз. Радионың фонотекасында талай музыкалық дүниелер бар еді - жоқ, видеотека да жоқ. Тіпті құжаттар мен архивінің ізі де жоқ. Пенсияға кейін шыққан кейбір әріптестеріміз еңбек кітапшасының жоғалуына байланысты өздерінің еңбек өтілін архивтен таппаған соң сотқа бірге істеген куәлерді шақырып, дәлелдеп, зорға жасатып алған жағдайлар да болды...

2019 жылы «Жетісу» телеарнасы өзінің құрылғанының 20 жылдығын атап өтті. «Талдықорғанда болмаған телеарнаны біз аштық» - деп, «айға қонған алғашқы космонавтар» сияқты болды сол салтанаттың аталуы. Бұл дұрыс емес. Осы орайда маған «Жетісу» газетінің жігіттерінің позициясы қатты ұнады. Газеттің 100 жылдығына арналған мерекелік шараларда олар мың өліп, мың тірілген қазақ сияқты, облыстың сан рет тарап, сан рет Алматы облысына қосылып кеткеніне, газеттің аты да өзгеріп тұрғанына қарамастан бар еңбекті өздеріне теліп «біз-біз» деген жоқ. Уақытты, тарихты өздерінен бастаған жоқ. Жылдарға деген, газетке деген объективті көзқарас болды. Ал 20 жылдығын атаған «Жетісу» телеарнасындағы жігіттер Талдықорғанның алғаш ашылған телеарнасын ұмыттыруға тырысты. Тарихты өзінен бастағысы келді. Бұл тарихи этикаға жатпайтын қылық деп есептеймін. Сондықтан Талдықорғанда 1990 жылы алғашқы ашылған телеарна өңір тарихынан өшпеуі керек.

ҚЫСҚА ДА НҰСҚА

ЖАҢА ДӘУІР: СУПЕРКОМПЬЮТЕР

Қасым-Жомарт Тоқаев суперкомпьютердің іске қосылуы еліміздегі негізгі салаларды цифрландыратын маңызды қадам екенін атап өтті. Бұл Қазақстанның цифрлық технологияларды дамытуда айтарлықтай өркендеуіне ықпал етеді.

Мемлекет басшысы Alemcloud Ұлттық суперкомпьютер орталығына барып, NVIDIA H200 графикалық процессорлары базасында жасақталған суперкомпьютерді іске қосу рәсіміне қатысты. Жаңа дата-орталықтағы жүйені Цифрлық даму, инновациялар және аэроғарыш өнеркәсібі министрлігі халықаралық серіктестермен бірге орнатып, пайдалануға берді.

Жаңа суперкомпьютер кластері FP8 форматында есептеу әдістемесі бойынша 2 эксафлопсқа дейінгі өнімділікті қамтамасыз ете алады. Есептеу қуаты жағынан Орталық Азия өңіріндегі ең үздігі саналады.

Суперкомпьютердің есептеу қуатын нейрожелі шешімдерін әзірлеумен айналысатын стартаптар, университеттер мен ғылыми орталықтар, сондай-ақ мемлекеттік мекемелер мен жеке компаниялар пайдалана алады.

АУЫЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫ САНАҒЫ 1 ТАМЫЗДА БАСТАЛАДЫ

2025 жылдың 1 тамызынан бастап елімізде Ұлттық ауыл шаруашылығы санағы өтеді. Бұл — ауыл шаруашылығының қазіргі жағдайын бағалауға арналған маңызды статистикалық шара. Санақ екі кезеңде өтеді: 1–31 тамыз — онлайн кезең; sanaq.gov.kz сайтында заңды тұлғалар, шаруа қожалықтары мен үй шаруашылықтары сауалнама толтырады. 20 қыркүйек — 20 қазан — офлайн кезең: интервьюерлер онлайнға қатыспаған үй иелерін аралайды.

Санаққа 2 млн-ға жуық үй шаруашылығы және 300 мыңнан астам ауыл шаруашылығы тауарын өндіруші қатысады. Жұмысқа 3500-ден аса интервьюер тартылады. Ауыл әкімдіктері мен аудандық статистика бөлімдерінде өзін-өзі қызмет көрсету бұрыштары ұйымдастырылады. Қосымша ақпаратты 1446 нөмірінен білуге болады.

Ұлттық статистика бюросы ауыл тұрғындарын белсенді қатысуға шақырады. Санақ — ауыл шаруашылығына бағытталатын қолдаудың негізі болмақ.

ГАЗБЕТОНДЫ БЛОКТАР ШЫҒАРАТЫН ЗАМАНАУИ ЗАУЫТ АШЫЛДЫ

Талдықорған қаласында автоклавты қатайтатын газбетонды блоктар шығаратын жаңа зауыт іске қосылды. Бұл кәсіпорын кірпіштің осы түрлерін өндіретін өңірдегі алғашқы кәсіпорын саналады. Зауыттың жылдық қуаты жылына 150 мың текше метр. Мұнда 50 жаңа жұмыс орны ашылған. Жаңа зауытқа 2,5 млрд. теңге инвестиция тартылды. Кәсіпорында қазір 50 тұрақты жұмыс орны ашылды. Мұнда түрлі саладағы жергілікті мамандар жұмысқа орналастырылды. Зауыттың тегін жатақханасы бар, сондай-ақ қызметкерлер күніне үш рет ыстық тамақпен қамтылады.

ЖЕТІСУ ОБЛЫСЫНДА БЮДЖЕТТІК ТӘРТІП КҮШЕЙТІЛУДЕ

Жетісу облысында білім беру, денсаулық сақтау, мәдениет және спорт салаларындағы жалақы төлемдеріне бөлінген бюджет қаражатының тиімді жұмсалуды үшін Ішкі мемлекеттік аудит комитеті «Онлайн бюджеттік мониторинг» модулінің функционалын кеңейтіп, нақты нәтиже беретін қадағалау жүйесін іске қосты.

Аталған жүйе арқылы ағымдағы жылдың алғашқы 5 айында білім беру саласы бойынша жалпы сомасы 372,8 млн теңгеге 781 тәуекел төлемі анықталды. Бақылау нәтижесінде 99,4 млн теңгенің мақсатсыз жұмсалғаны расталып, оның 2,9 млн теңгесі өз еркімен бюджетке қайтарылды. Қалған 96,5 млн теңге көлеміндегі бұзушылықтар бойынша кінәлі тұлғалар жауапқа тартылып, сот шешімімен жазаларын өтеп жатыр.

Сондай-ақ, денсаулық сақтау саласында 27 объектіде 20,4 млн теңге сомасына тәуекел төлемдері тіркеліп, 29 хабарлама жолданды. Қазіргі таңда бұл бағытта бақылау шаралары жалғасуда.

Мәдениет және спорт саласы да назардан тыс қалған жоқ. 17,7 млн теңге сомасына тәуекел мәртебесі бар шоттар анықталып, оның 1,6 млн теңгесі бюджетке толық көлемде қайтарылды.

КӘСІПОРЫНДАҒЫ ЖАҢА ӨНДІРІСТІК ЖЕЛІ

Талдықорған қаласының әкімі Ернат Бәзіл шаһардағы «Алмаз-Керамикс» кәсіпорнындағы жаңадан іске қосылған өндірістік желінің жұмыс барысымен танысты.

Мамандардың мәліметінше, аталған өндіріс ошағы аймақтағы керамикалық плита шығаратын ірі кәсіпорындардың бірі. Қазір зауыт керамикалық плитаның 10-нан астам түрін шығарып, жыл санап өнім көлемін ұлғайтып келеді. Бұл ондағы жуырда ғана іске қосылған үшінші жаңа желі. Бүгінде кәсіпорында 300-ге жуық қала тұрғыны тұрақты жұмыспен қамтылған. Зауыт — жергілікті еңбек нарығы мен өңірлік дамуға елеулі үлес қосып отыр. Жылдық өндіріс қуаты — 3,5 млн шаршы метр.

(Ақпараттар ашық дереккөздерден алынды)

ЖЕТІСУ ВЕТЕРИНАРЛАРЫ - АУЫЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫНЫҢ АЛҒЫ ШЕБІНДЕ

Елімізде 10-шілде ветеринариялық қызметшілер күні. Осыған орай, Талдықорған қаласындағы Тіл са-райында бірқатар мамандар марапатталып аудандарға «Нива» автокөлігі сыйға тартылды.

Тіл сарайының мәжіліс залында өткен басқосуда Жетісу облысы әкімінің орын-басары Өлібек Жақанбаев жалпы Ветеринария саласының қызметкерлерін кәсіби мерекесімен құттықтап, ізгі тілегін жеткізді. Сондай-ақ, олардың жұмыстарына сәттілік тілеп, мал шаруашылығында белсенді қызмет көрсеткен 10 ауданға «Нива» автокөлігін сыйға тартты. Және Алакөл ауданына Жылжымалы автоинсениратор та-быс етілді.

Айта кетсек, Облысымызда төрт түлік малдың саны 4%-ға өсіп, 2,8 млн. басты (2024 жылы — 2 709,8 мың бас). құрады (Оның ішінде, ІҚМ - 554,7 мың бас (118,6%), ұсақ мал — 2 млн. бас (100,6%), жылқы — 225,8 мың бас (104,6%), түйе - 2,4 мың бас (127,5%). Асыл тұқымды мал басы 13,4%-ға артты ІҚМ — 12,26%, ұсақ мал — 13,2%, жылқы — 59%), ал ет өндірісі 3,2%-ға (2024 ж. — 28,2 мың тн, 2025 ж. — 29,1 мың тн), сүт өндірісі 2,6%-ға (2024 ж. — 74,6 мың тн, 2025 ж. — 76,6 мың тн) ұлғайды.

Жетісу облысы құрылғалы, ветеринария саласының материалдық-техникалық жағдайын жақсартуға бюджеттен 2 млрд. теңге бөлінді.

Бұл қаражатқа 71 блокты-модульді ветеринарлық пункт пен 1 ветеринариялық станция салынды (857,6 млн. теңге), мамандарға 73 автокөлік (639 млн. теңге), сондай-ақ, республикада алғашқы болып облысымызға вакцина тасымалдауға арналған 1 рефрежатор (35 млн. теңге), мал өлекесін өртеуге арналған 2 жылжымалы — кранды инсенератор (167 млн. теңге) сатып алынды. Ветеринариялық жабдықтармен қамтамасыз ету мақсатында 296,4 млн. теңге бөлінді (50 тоназытқыш, 56 кір жуатын машина, 55 кондиционер, 238 планшет, 199 компьютер және т.б.). Бұдан бөлек, ветеринария мамандарының жалақысы 150 мың теңгеден 250-300 мың теңгеге көтерілді.

Облысымыздың ветеринария саласының дамуына күш салып, мал жануарларының аса қауіпті жұқпалы ауруларының алдын алу жұмыстарын сапалы атқарып жатқан ветеринарлардың еңбегі — бүгінгі марапаттарға дәлел.

Мұрат КҮМІСБЕК

ЕСКЕЛДІ АУДАНЫ

БАЙЫСОВ АУЫЛЫНДА ЖАҢА ФЕЛЬДШЕРЛІК-АКУШЕРЛІК ПУНКТ АШЫЛДЫ

Жетісу облысы, Ескелді ауданына қарасты Байысов ауылын-да 6 шілде - Астана күні қарсаңында жаңа фельдшерлік-акушерлік пункт (ФАП) салтанатты түрде ашылды. Бұл маңызды әлеуметтік нысан «Ауыл денсаулық сақтауды жаңғырту» ұлттық жобасы аясында бой көтеріп, ауыл тұрғындарына сапа-лы медициналық қызмет көрсетуге бағытталған.

Жоба 2024 жылы басталып, 4 шілде күні мереке қарсаңында ауыл тұрғындарының қолданысына берілді. Құрылыс жұмыстары «TUNAI STROY PROJECT» ЖШС мердігер компаниясымен жүргізілді. Пункт күн сайын 15 адамға дейін қабылдауға қауқарлы. Медициналық мекемені жалпы тәжірибелік дәрігер Надира Ғалымжанқызы Ибраимова басқарады. Штат құрамында: 1 дәрігер, 3 орта буын медицина қызметкері және 2 кіші қызметкер бар.

ФАП аясында келесі қызмет түрлері көрсетіледі: амбулаториялық-емханалық көмек; алғашқы медициналық-санитарлық қызмет; шұғыл және жедел көмек; зертханалық диагностика; скринингтік тексерулер; жүкті әйелдер мен балаларды патронаж; вакцинация мен профилактикалық егу; аурудың алдын алу және салауатты өмір салтын қалыптастыру; уақытша еңбекке жарамсыздық парағын рәсімдеу.

Байысов ауылының халқы бүгінде 1 260 адамды құрайды. Оның ішінде 360-ы — балалар, 74-і — жасөспірімдер, 826-сы — ересектер, ал 13 әйел 360-ы — балалар, 74-і — жасөспірімдер, 826-сы — ересектер, ал 13 әйел ауыл тұрғындарының өмір сапасын арттырып, медициналық көмектің қолжетімділігін жаңа деңгейге көтереді.

— жүктілік кезеңінде. Бұрын тұрғындар медициналық қызмет алу үшін аудан орталығына баруға мәжбүр болса, енді заманауи жабдықталған медициналық нысанда барлық қажетті көмекті өз ауылдарында ала алады.

Жаңа ФАП — мемлекет тарапынан ауылдағы денсаулық сақтау саласына жасалып жатқан нақты қолдаудың жемісі. Бұл жобаның жүзеге асуы ауыл тұрғындарының өмір сапасын арттырып, медициналық көмектің қолжетімділігін жаңа деңгейге көтереді.

Гүлнұр ЕРМҰХАНҚЫЗЫ

ИНТЕРНЕТ-АЛАЯҚТАРҒА ЖОЛ АШҚАН БАНК ЗАҢМЕН ЖАЗАЛАНДЫ

Жетісу облысында интернет-алаяқтар пайдаланған банк шотының заңсыз ашылуы салдарынан қаржы мекемесіне айыппұл салынды. Бұл оқиға қоғам назарын банктердегі қауіпсіздік пен жауапкершілік мәселесіне аударып отыр.

Жергілікті құқық қорғау органдарының мәліметінше, бір банктің қызметкері шетелдік азаматтың қатысуысыз есепшот ашқан. Бұл әрекет қолданыстағы заңнамаға сай келмейді және банк жүйесін қылмыстық мақсатта қолдануға жол береді.

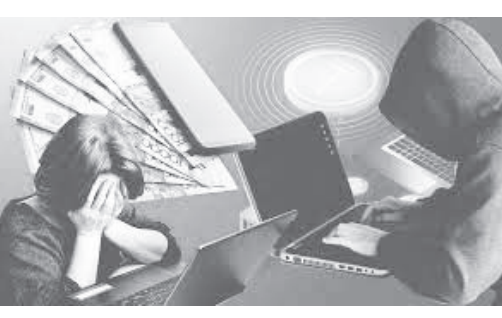
Қылмыстық схема шеңберінде аталған есепшот арқылы Қазақстан азаматтары-нан алаяқтық жолмен алынған қаражаттар аударылып отырған. Аталған жағдай қаржы мониторинг органдарының тексеруінен кейін белгілі болды.

Нәтижесінде, банкке Әкімшілік құқықбұзушылық туралы кодекстің 214-бабының 4-бөлігі бойынша әкімшілік іс қозғалып, 1 миллион теңгеден астам айыппұл салынды. Айыппұл толық көлемде өтелді.

Мұнымен шектелмей, банктің жауапты қызметкерлеріне қатысты Қылмыстық кодекстің 254-бабы бойынша («Қызметтік міндеттерін адал қарамау») сотқа дейінгі тергеу жұмыстары басталды.

Қаржы секторы өкілдері мен құқық қорғау органдары клиенттерді сәйкестендіру талаптарын қатаң сақтау қажеттігін еске салады. Бұл — алаяқтық әрекеттердің алдын алудың басты тетігі.

Интернет-алаяқтық қазір қоғам үшін маңызды қауіптердің біріне айналып отыр. Сондықтан әр банк өз ішкі бақылауын күшейтіп, қызметкерлерінің әрекетін мұқият қадағалауы тиіс.

ӨЗ ТІЛШІМІЗ

ЗЕЙНЕТ ЖАСЫН ТОЙЛАУ ӘРКІМНІҢ ӨЗ ЕРКІ. БІРАҚ...

Зейнетке шығуын аудан көлемінде атап өткен Сарқандық балық инспекторы А. Сыздықов ел ішінде қызу талқыға түсті.

Orda.kz тілшісінің хабарлауынша, зейнеткердің құрметіне ауыл көшелері жалаулармен безендіріліп, мәдениет үйі ерекше сәнмен көмкерілген. Мемлекеттік әнұран шырқалып, аудан мен ауыл әкімдері, облыстық басқарма өкілдері қатысқан. Ал сахна төрінде Сыздықовтың үлкен портреті мен оның қызмет жолы туралы жазылған кітаптар қойылған.

Тіпті ауыл маңындағы жарнама тақталарына оның арнайы киімдегі суреттері ілініп, «Әділетті Қазақстанға» қосқан үлесі туралы мәліметтер жазылған. Алайда бұл баннерлер ешқандай рұқсат, тіркеу нөмірі жоқ заңсыз орнатылған көрінеді. Ал шығынның кімнің есебінен жабылғаны

беймәлім.

Шара кезінде мемлекеттік көліктер, мәдениет үйі, әртістер мен стадион пайдаланылғаны байқалды. Журналистер бұл іс-шараның қаншалықты заңды екенін анықтау үшін бірқатар мемлекеттік мекемелерге ресми сауал жолдапты.

Мемлекеттік мүлікті жеке тұлғаның құрметіне пайдалану қаншалықты заңды? Арнайы салтанатты шара өткізуге кім рұқсат берді? — деген сауал БАҚ өкілдерін қызықтырды. Бұл тек этика мен заңға емес, қарапайым ұятқа да қатысты мәселе емес пе. Мұндай әрекеттер лауазым иелерінің жұмысты міндет емес, мадақтың құралы ретінде қарастырып отырғанын көрсетпей ме?

Жақсы, кітаптың тұсаукесері өткен болса, мәдениет үйінде шараның ұйымдастырылған себебін түсіндік. Бірақ, неліктен демалыс күндері қызметтік машиналар қолданыста? Ал жол бойындағы билбордтарда жеке тұлғаны мадақтау көрініс тапса, жарнама этикасына жауаптылар қайда қарап отыр?

«АЛАТАУ-АҚПАРАТ»
Фото Orda.kz сайтынан алынды

В ОБЛАСТИ ЖЕТИСУ С РАБОЧИМ ВИЗИТОМ ПОБЫВАЛ ГЕНЕРАЛЬНЫЙ ПРОКУРОР РК

Общеизвестно, что в данное время Генеральная прокуратура нашей страны проводит большую работу по возвращению незаконно приобретенных активов. Эти возвращенные средства по поручению президента страны используются в целях роста благосостояния народа на социальные проекты – сообщает «Вестник Жетісу».

Одна из таких школ на 250 мест, из предусмотренных 22 проектов в Жетісу, строится в настоящее время в селе Рудничном города Текели, где побывал генеральный прокурор РК Берик Асыллов. На встрече с местными жителями, генеральный прокурор озвучил, что за 1,5 года принято мер по возвращению незаконных активов на сумму 1,2 трлн. тенге, из них в бюджет поступило 785 млрд. тенге. И эта работа будет продолжена. В конце встречи Берик Асыллов и аким области Жетісу Бейбіт Исабаев заложили на объекте капсулу времени, как символ преемственности поколения.

В КАЗАХСТАНЕ ОТЛОЖИЛИ ПОВЫШЕНИЕ КОММУНАЛЬНЫХ ТАРИФОВ

Рост тарифов на коммунальные услуги внес существенный вклад в инфляцию в этом году, поэтому правительство решило частично перенести часть такого повышения на более поздние сроки, сообщает сайт премьер-министра РК.

Но конкретных дат не назвали. «Платные услуги стали основным фактором роста инфляции в первом полугодии – 16,1%. В связи с этим правительство приняло решение скорректировать темпы повышения тарифов на коммунальные услуги, частично перенеся их рост на более поздние сроки. Это поможет снизить финансовую нагрузку на граждан и стабилизировать темпы инфляции», – говорится в опубликованном сообщении.

Итоги инфляции за первое полугодие были рассмотрены членами правительства на совещании 5 июля под председательством вице-премьера, министра национальной экономики Серика Жумангарина. В сообщении отмечается, что с началом массового сбора раннего урожая рост цен на социально значимые овощи остановился и цены пошли вниз.

К сожалению мы этого не замечаем через свой кошелек. Помидоры как были в апреле-мае от 1000 и до 800, почти так и есть в июле. Также и остальные фрукты и овощи.

«СК-ФАРМАЦИЯ» ВОЗГЛАВИЛ ГЛАВА УПРАВЗДРАВА ШЫМКЕНТА

В ТОО «СК-Фармация» сменился руководитель — новым председателем правления стал Нурлыбек Асылбеков, ранее возглавлявший управление здравоохранения города Шымкент. Ранее должность председателя правления ТОО «СК-Фармация» занимал Еркен Жакатай. Корреспондент «Курсива» обратился за комментарием в «СК-Фармация», где подтвердили назначение.

Примечательно, что Нурлыбек Асылбеков в разные годы занимал должности заместителя председателя в Комитете по защите прав потребителей Астаны, Комитете фармации Министерства здравоохранения, Комитете контроля качества и безопасности товаров и услуг. Также работал советником генерального директора Национального центра экспертизы лекарственных средств и медицинских изделий МЗ РК.

БЫТОВОЕ НАСИЛИЕ ПРОДОЛЖАЕТСЯ

Айзат Мараткызы была убита мужем, который сильно избил ее ночью 22 июня т.г. Жительница аула Баласаз Аксуского района умерла не приходя в сознание после тяжких побоев мужа. Двое дочек Айзат остались теперь без мамы.

По рассказу сестры Айзат Раушан Даримбековой муж сам лично на машине соседа после побоев повез ее к родителям в Суыксай, затем он отвез ее в районную больницу поселка Жансугур, но там в больнице шел ремонт, поэтому пришлось везти ее в Талдыкорган в многопрофильную больницу. Но в это время у нее уже не было ни пульса, ни давления. На следующий день в больницу приехала ее свекровь и заявила, что Айзат упала с крыши дома. Но мы этому не верим – заявила сестра умершей. На теле женщины были раны и сильные следы от побоев.

Муж умершей молодой женщины взят под арест. В интересах дела подробности следствия не публикуются.

КОРОТКО ОБО ВСЕМ

МОНОПОЛИСТ ЗАВЫШАЛ ЦЕНЫ НА ТЕПЛО

В области Жетісу прокуратура пресекла попытку незаконного обогащения на теплоснабжении. Монополист ГКП «Талдыкорганжылусервис» завышал тарифы на отопление для юридических лиц, передает BAQ.KZ. Как сообщили в прокуратуре, в результате надзорных мероприятий было выявлено, что компания включила в расчёт тарифа необоснованные затраты. В реальности заявленные расходы не были понесены, что привело к завышенной плате для потребителей. В результате вмешательства прокуроров были защищены права 1971 потребителя. Кроме того, в отношении теплоснабжающей компании применены меры административной ответственности за нарушение антимонопольного законодательства. Прокуратура подчеркнула, что будет и далее следить за соблюдением тарифной дисциплины и недопущением ущемления прав потребителей со стороны коммунальных монополистов.

САМОМУ «ЛУЧШЕМУ ПЕДАГОГУ» СТРАНЫ ВЫПЛАТЯТ 4 МЛН ТЕНГЕ

Стартовал конкурс «Лучший педагог», который определит сильнейших учителей Казахстана. Учителю, победившему в конкурсе, будет присуждено государственное вознаграждение в размере 4 млн тенге. Об этом сообщает пресс-служба Министерства просвещения. В данном конкурсе учитывается вклад учителя в развитие сферы образования, эффективность его деятельности как учителя, профессионализм и компетентность. В мероприятии также могут принять участие педагоги организаций дошкольного, среднего, технического и профессионального образования.

Конкурс состоит из трех этапов и продолжится до 15 августа т.г. В конкурсе могут принять участие педагоги, у которых стаж работы в сфере образовании более 5 лет.

СНИЖЕНИЕ ЦЕН НА КАРТОФЕЛЬ ОЖИДАЕТСЯ ОСЕНЬЮ

Министр сельского хозяйства Айдарбек Сапаров заверил, что ведомство совместно с Минторговлей работает над решением этого вопроса. «Если где-то надбавки больше предельной цены, то мы определённые штрафы накладываем на продавцов торговых центров. Эта работа проводится. В этом году мы увеличили посевную площадь картофеля до 20 тысяч га. Я думаю, урожайности будет нормальная, и картофеля будет достаточно. И осенью цена, я думаю, будет снижена», – сказал Сапаров на брифинге в правительстве. Ранее министр национальной экономики Серик Жумангарин говорил, что стоимость картофеля, моркови, лука и капусты начнёт снижаться после июня. В целом, по его данным, с начала 2025 года в Казахстане существовала постоянная угроза дефицита продуктов. Он связал это с ситуацией в соседних странах, которые испытывали недостаток некоторых товаров. (сайт Informburo.kz)

БАНКИ БУДУТ ДАВАТЬ 24 ЧАСА НА РАЗДУМЬЕ ДЛЯ ПОЛУЧЕНИЯ КРЕДИТА

Агентство по регулированию и развитию финансового рынка опубликовало проект постановления по вопросам банковской и микрофинансовой деятельности. Документ разработан, чтобы защитить людей от оформления кредитов без их ведома – сообщает кз. kursiv.media

Теперь у кредитных организаций появятся новые требования. Если казахстанец оформил через интернет беззалоговый потребительский кредит на сумму свыше 150 МРП (589 тыс. тенге в 2025 году), то банк будет обязан ввести «период охлаждения» – деньги переведут заемщику только спустя 24 часа с момента подписания договора и после получения его согласия, которое он должен предоставить через eGov.kz. Такое же требование будет распространяться и на микрофинансовые организации.

ТАЛДЫҚОРҒАНДА

РЦКУ-ДЫҢ ТЫНЫСЫ ҚАНДАЙ?

Мұрат
КҮМИСБЕК

ГАЗ ҚОСУ ОҢАЙ ІС ЕМЕС. БІРІ ЕСІГІН АШПАЙДЫ, БІРІ КЕЛГЕНДІ МОЙЫНДАМАЙДЫ, АЛ ЕНДІ БІРІ 2 200 ТЕҢГЕ ТЕХНИКАЛЫҚ ҚЫЗМЕТКЕ ДЕ АҚША ТӨЛЕУДЕН БАС ТАРТАДЫ. ТАЛДЫҚОРҒАН ҚАЛАСЫНДАҒЫ РЦКУ МЕКЕМЕСІНІҢ КҮНДЕЛІКТІ ЖҰМЫСЫ ОСЫЛАЙ. ОЛАР ТҰРҒЫНДАРҒА ГАЗ БОЙЫНША ҚЫЗМЕТ КӨРСЕТІП ҚАНА ҚОЙМАЙ, ШОТ ТАРАТЫП, БАҚЫЛАУ ЖҮРГІЗІП, ТӨЛЕМ ӨНДІРІП АЛУҒА ДА ЖАУАПТЫ. АЛ ДЕБИТОРЛЫҚ ҚАРЫЗ КҮННЕН-КҮНГЕ ӨСІП ЖАТЫР...

РЦКУ ДЕГЕН КІМ?

Талдықорған қаласындағы РЦКУ (Расчетный центр коммунальных услуг) – қазақша айтқанда газ саласында тұрғындарға қызмет көрсететін жекеменшік орталық. Нақтырақ, бұл ұйым QazaqGaz Аймақ АҚ-мен арадағы келісімшарт аясында газбен қамту бойынша барлық техникалық және әкімшілік міндеттерді атқарады.

Мекеме басшысы Исмагулов Азамат Амангалиевичтің (аты-жөні мекеме басшысының өтінішімен төлқұжаты бойынша жазылды) айтуынша, РЦКУ-дың бұл қызметке келуі төндер арқылы жүзеге асқан. Яғни, ұйым 20 жылға созылатын келісімшарт бойынша мердігер ретінде бекітілген.

«Кім қашан газға қосылды, қандай жеке есеп-шот ашылды – барлығы біздің ішкі базада тіркелген. Біз шоттарды қалыптастырамыз, көрсеткіштерді жинаймыз, қажет болған жағдайда газ беруді тоқтату сияқты техникалық шараларды да орындаймыз», – дейді мекеме басшысы Азамат Исмагулов.

РЦКУ-дың атқарып отырған рөлі жай ғана шот тарату емес. Олар газ жүйесінің жергілікті деңгейдегі толық әкімгері десе болады. Бұл қызмет тұрғындарға ыңғайлы болғанымен, оның ішінде жауапкершілік пен талап та қатар жүреді. Қызмет көрсету мен төлем өндіріп алу міндетін қатар атқару – бұл тек техникалық емес, әлеуметтік және психологиялық жұмысты да қажет етеді.

АҚПАРАТ АШЫҚ – ТҮСІНДІРУ ҚИЫН

Бүгінде Талдықорғандағы РЦКУ мекемесі 7 оператордан құралған Call-центр жұмыс істейді. Олар тұрғындардан келіп түсетін сұрақтарға 8700 222 78 21, 87715543793 осы нөмірлер арқылы жауап береді, өтініштерді қабылдайды және есептік мәселелер бойынша бағыт береді. Бұл мекеме мен халық арасындағы басты байланыс арнасы.

Алайда, қазіргі уақытта РЦКУ-дың Instagram парақшасы да, ресми сайты да жоқ. Бұл тұрғындар үшін мекеме қызметі туралы ақпарат алуды қиындататын факторлардың бірі. Азамат Исмагуловтың айтуынша, бұл кемшілік жуық арада жойылады. Қазіргі уақытта әлеуметтік желі ашу жоспарланған, ал қызмет бағалары яғни прайс-лист көпшілікке қолжетімді етіледі.

«Қазір халық бізге тікелей хабарласып біледі, бірақ алдағы уақытта барлық мәліметті әлеуметтік желі арқылы да ашық көрсетеміз», – дейді мекеме басшысы.

Цифрлық дәуірде коммуналдық мекемелердің халықпен онлайн байланыс орнатпауы елеулі олқылық. Ақпаратты жасыру емес, қолжетімді ету сенім қалыптастырудың басты жолы. РЦКУ бұл бағытта алғашқы қадамдарын енді бастап жатыр. Алайда, бүгінгі талап жай ғана парақша ашу емес, сол арқылы халықпен диалог құру, ашықтықты арттыру. Бұл әсіресе коммуналдық қарыздар мен қызметке байланысты даулар жиілеп тұрған тұста өте маңызды.

ЕСІГІ ЖАБЫҚ ҮЙ, ЖАУАПСЫЗ ТҰТЫНУШЫ

Талдықорғандағы РЦКУ мамандарының күнделікті жұмысында жиі кездесетін жағдай техникалық қызметке барған кезде үй иесінің үйде болмауы. Бұл кезде мамандар қызметті орындап, түбіртек пен ескерту қағазын пошта жәшігіне немесе есікке қалдырып кетеді. Алайда көп жағдайда бұл әрекет түсініспеушілікке себеп болып жатады.

«Біз үй иесін сағаттап күтпейміз. Есік ашылса – жұмыс істейміз. Ашылмаса, қитанцияны қалдырамыз. Кейін үй иесі келіп, «ешкім келген жоқ» дейді. Мұндай жағдай жиі кездеседі», – дейді РЦКУ басшысы Азамат Исмагулов.

Мамандардың айтуынша, мұндай түсініспеушілік кейіннен қызмет ақысын төлемеуге, шағымға немесе тіпті қарызды мойындамауға алып келеді. Ал мамандар сол арада нақты жұмыс атқарғанына қарамастан, оны дәлелдеу қиынға соғады.

Коммуналдық қызмет пен тұрғын арасындағы байланыс тек құбыр арқылы емес, сенім мен өзара түсіністік арқылы да жүргізілуі керек. Егер тұрғын үйде болмаса да, көрсетілген қызмет орындалғанын мойындау — ортақ мәдениеттің белгісі. Бұл жағдайда тек РЦКУ ғана емес, тұтынушының да жауапкершілігі бар. Өйтпесе «ешкім келген жоқ» деген сөз — кәсіби маманның еңбегін жоққа шығаратын жеңіл айыпқа айналып кетуі мүмкін.

ЕҢ АРЗАН ҚЫЗМЕТ ТЕ ҚАРЫЗҒА АЙНАЛСА...

Талдықорғандағы РЦКУ техникалық қызмет бағаларын нарықтағы ең төменгі деңгейде ұстап

ды. Бұрын мекеме 12 айға бөліп төлеу жүйесін ұсынса, қазіргі таңда дебиторлық қарыздың шектен тыс жиналуына байланысты, бұл мүмкіндік алынып тасталған.

«Бұрын 12 айға бөліп төлеуге болатын. Қазір дебиторлық қарыз көбейіп кеткен соң, бірден төлеу талабын қойып отырмыз», – дейді басшы.

Мәселе тек бағада емес тұрғындардың төлем мәдениетінде. РЦКУ барынша қолжетімді қызмет ұсынып отыр, бірақ ең арзан қызмет те ақталмай жатса, бұл жүйелі дағдарыстың белгісі. Егер коммуналдық қызметке жауапкершілікпен қарау қалыптаспаса, жүйенің өзі күйрей бастайды. Бұл жағдайда зардап шегетін тек мекеме ғана емес, түптеп келгенде тұрғындардың өздері болады.

отыр. Мәселен:

- Газ плитаны тексеру - 2 200 теңге;
- Үй ішілік жылыту жүйесін тексеру - 2 200 теңге.

Салыстырмалы түрде қарасақ, дәл осындай қызметтерді жекеменшік шеберлер OLX секілді платформаларда кемінде 5 000 теңгеден бастайды. Бұл РЦКУ ұсынған бағаның нарықтан 2 есе арзан екенін көрсетеді.

Алайда, мекеме басшысы Азамат Исмагуловтың айтуынша, соған қарамастан тұрғындардың көпшілігі қызмет ақысын уақытылы төлемейді, кейде мүлде төлемеуге тырыса-

БАСҚА ҚАЛАДАҒЫ РЦКУ – БІР ЖҮЙЕ, ОРТАҚ ҚИЫНДЫҚ

Талдықорғандағы жағдай – еліміздің өзге өңірлеріндегі РЦКУ мекемелеріне де жақсы тағы. Мәселен, Атырау қаласындағы РЦКУ слесарь мамандары күн сайын үйлерді аралап, газ жабдықтарын тексеріп, техникалық қызмет көрсетумен айналысады. Бірақ олар да дәл сол қиындықтарға тап болады – кей тұрғындар есік ашпайды, ал кейбіреулері мүлде техникалық тексеруден бас тартады.

Атырауда қызмет көрсету бағасы 4000 теңге, Талдықорғаннан сәл қымбатырақ. Соған қарамастан, көпшілік бұл жұмысты қажетсіз деп қабылдайды. Ал шын мәнінде, бұл – тексеру емес, қауіпсіздікке кепілдік беретін шара. Газ – ойнап отыратын нәрсе емес, дұрыс қызмет көрсетілмесе, арты үлкен апатқа әкелуі мүмкін.

Слесарь мамандарының жұмысы сырттай қарағанда қарапайым көрінуі мүмкін, бірақ ол – дәлдік пен тәртіпті қажет ететін ауыр шаруа. Атырауда да, Талдықорғанда да бұл мамандар күніне ондаған үйге барып, техникалық тексеру жүргізіп, есеп құжаттарын толтырып жүреді. Кейде бір күндік жұмыстың соңында ешбір төлем түспеуі олардың еңбегін жоққа шығарады.

Сол себепті, бүгінде бұл салада жұмыс істеп жүрген мамандарға тек жалақы ғана емес, түсіністік пен құрмет те керек. Өйткені олар тұрғындардың қауіпсіздігін қамтамасыз етіп жүрген, көзге көрінбейтін майданның алдыңғы шебіндегі адамдар.

WHATSAPP – ЖАҢА БАҚЫЛАУ ҚҰРАЛЫ

Тұрғындармен қарым-қатынасты жақсарту және қызмет сапасын бақылау мақсатында РЦКУ жаңа цифрлық жүйе енгізуде. Енді қызмет көрсету процесі WhatsApp мессенджері арқылы қадағаланады:

1. Алдымен тұтынушыға ескерту хабарлама жіберіледі – техникалық маман белгілі бір күні келетінін хабарлайды.
2. Мамандар келген соң, АКТ яғни, орындалған жұмыстың хаттамасы толтырып, тұтынушыдан қол қойдыртып алады.
3. Келесі күні сол WhatsApp арқылы тұтынушыға тағы да хабарлама жіберіліп, қызмет сапасына қатысты кері байланыс сұралады.

Бұл жүйе, бір жағынан, көрсетілген қызметті дәлелдеу, екінші жағынан – тұтынушының пікірін тыңдау және сенімді арттыру үшін енгізіліп отыр.

Цифрлық бақылау – қазіргі коммуналдық салада аса қажет құрал. WhatsApp арқылы жүргізілетін бұл жаңа тәсіл даулы жағдайларды азайтып, «ешкім келген жоқ» деген секілді шағымдардың алдын алады. Сонымен қатар, тұтынушының пікірін тіркеп отыру — РЦКУ жұмысына деген қоғамдық сенімді қалпына келтірудің алғашқы қадамы. Бұл бастама сәтті жүзеге асса, басқа аймақтарға да үлгі боларлық тәжірибе болуы мүмкін.

ТҰРҒЫНДАРДАН ГАЗ АҚШАСЫН ҚАЛАЙ АЛАМЫЗ?

Талдықорғандағы РЦКУ – бұл тек коммуналдық қызметтерді есептесу орталығы емес. Бұл тұтынушы мен газ саласының ортасындағы көпір, күнделікті жұмысында түрлі әлеуметтік, техникалық және адамдық қиындықтармен бетпе-бет келіп отырған ұйым.

Қызметкерлердің бір тобы қарызды өндіруге тырысса, екінші тобы тұрғынға түсіндіру жұмыстарын жүргізіп, үшіншісі техникалық қызметтің орындалғанын дәлелдеумен айналысады. Бұл жай ғана шот шығару емес, үлкен жүйені ұстап тұру. Уақыт, адами ресурс және төзімділік қажет.

«Контроллерге «қарызды жина» дейміз, ол «тұтынушы үйде жоқ» деп шырылдайды. Ал қызметкерлерге жалақыны кешіктірмеу үшін бұл ақшаны қалай да жинау керек», – дейді Азамат Исмагулов.

Мұндай жағдай тек РЦКУ қызметкерлерінің емес, жалпы жүйенің шаршауына әкелуі мүмкін. Өйткені жұмыс атқарылғанымен, кей тұтынушылардың тарапынан түсіністік аз, сенім төмен, жауапкершілік жоқ.

Қазір РЦКУ-ға қолдау көрсетіп отырған бір ғана күш бар, жауапкершілік танытатын тұрғындар. Коммуналдық жүйенің тұрақты жұмыс істеуі тек бір тараптың ғана мойнында емес. Егер тұтынушы есігін ашпаса, түбіртектегі элемент, қызмет көрсетушіге сенбесе бұл байланыс үзіледі.

Мәселе мынада: РЦКУ қызмет көрсетуші ғана емес, қоғаммен жұмыс істейтін жекеменшік мекеме. Ал қоғамның сеніміне жету үшін ашықтық керек, ал сенімді сақтау үшін, өзара түсіністік қажет. Қазіргідей кезеңде: Газ жүйесінің қауіпсіздігін сақтау, қарыздарды азайту, қызметке өділ баға беру – мұның бәрі тек цифрлық жүйеге ғана емес, азаматтық мәдениетке де байланысты. Демек, РЦКУ-ға кім көмектеседі? Ең алдымен – тұтынушының өзі.

P.S. Сұхбат беруге уақыт тауып, ашық әрі шынайы жауаптарымен бөліскені үшін РЦКУ басшылығына алғысымызды білдіреміз. Алдағы уақытта да тұрғындар тарапынан қойылатын сауалдарға бірлесе жауап беріп, ашық ақпарат алмасу дәстүрін жалғастырамыз деген сенімдеміз.

ДӘРІНІҢ АНАЛОГЫ ЖАЙЛЫ НЕ БІЛЕМІЗ?

Гүлнұр БАЙМҰХАН

Аурудан ем іздеп барған жанның қолына дәрігер бір бума дәрінің тізімін ұстататынын білеміз. Өзіміз де барып, байқап келеміз. Ал ол тізімде жазылған препараттардың бағасы кейде адамның айлық табысымен теңесіп жатады. Ең сорақысы – сол дәрілердің арзан, бірақ тиімді баламалары барын науқас көбіне білмейді. Себебі, оған ешкім айтпайды. Науқас жандар оның бар екенін халық аузынан естіп, «шынымен емдеуге тиімді екен» - деп айтып та жүр.

– Жұмыс кезінде баспалдақтан құлап, өкше сүйегім 3 бөлікке сынып кеткен болатын. Алдымен оған ота жасатып, темірмен ұстатты. Жарты жыл бойы сонымен жүру керек болып, темірді енді аламыз деп барғанда медициналық сақтандыруың жоқ деді. Енді жарты жыл бойы орнынан тұрмаған, жұмыс жасамаған адамда сақтандыруға қаржы қайдан болады? Не керек, Қонаев қаласына барып, 40 мың теңгеге ол темірді алғыздық. Бірақ бір жылдан аса уақыт сүйекті нығайтатын кальций, тағы да басқа қымбат препараттарды 2-3 мәрте тоқтаусыз қабылдадым. Тіпті соңында ақша жағынан да қысылдық. Бір күні өңімеден өңіме шығып, танысым «сен айтқан дәрілердің 10 есе арзан аналогтары бар ғой. Неге сонша қымбатын алып жатырсың, әсерін байқамаған болсаң» деді. Солай отбасымды асырау үшін екі балдақты тастауға ұмтылып, сол танысым айтқан 250 теңгелік «мумиены» іштім. Таңқалғаным, оны ішіп бастағаннан кейін тексерілуге барсам аяғымның сүйектері біріккенін айтып қуантты. 1-2 ай қабылдаудан соң балдақты да тастадым, - деген Елдос есімді тұрақты оқырманның оқиғасын естідік. Соған қарап, аналог дәрілер жайлы оқырманға ақпарат беруді жөн деп санадық.

Жоғарыдағы оқиғаны тыңдай келе, «Арзан, қалтаға салмақ салмайтын, денсаулыққа әсері жақсы дәрі-дәрмек болса, неге дәрігерлер берген тізімде тек бағасы қымбаттарын жазылады?» деген сұрақ қызығушылық тудырды. Сондықтан халық көкейіндегі сұраққа Жетісу облыстық

Денсаулық сақтау басқармасындағы білікті мамандардан жауап алуды жөн санадық. Өткен жұма «Дәрі-дәрмекпен және медициналық құрал-жабдықпен қамтамасыз ету бөлімі» басшысы Айымгүл Асқарованың назарына қымбат дәрілердің баламалары, оларды нәліктен дәрігерлер емделушілерге ұсынбайтынын және науқасқа диагноз қойылмай тұрып, түрлі дәріні ұсыну дұрыс па деген сияқты сұрақтарымызды жолдадық.

АНАЛОГ – ТИІМДІ МЕ, ӨЛДЕ ҚАУІПТІ МЕ?

«Дәрі-дәрмекпен және медициналық құрал-жабдықпен қамтамасыз ету бөлімі» басшысының айтуынша, дәрілік заттардың баламалары – Дженомик деп аталады. Дженомик – бұл өз негізінде түпнұсқа құрамындағыдай белсенді заттың мөлшері мен сапасына ие дәрілік препарат. Дженомиктер әдетте активті заттары бірдей болғандықтан, әсері де ұқсас болады. Сонымен қатар, дженерик препараттар түпнұсқаға биоэквивалентті ретінде тіркелсе және GMP стандарттарына сай өндірілсе, ол қауіпсіз әрі тиімді саналады екен.

Алайда, неге олар дәрігердің тізіміне енгізілмейді деген сұраққа келсек, оған бірнеше себеп барын жіктеп түсіндіріп берді.

– Біріншіден, дәрігердің сенімі мен тәжірибесі. Кейбір дәрігерлер белгілі бір брендтік препараттарды қолдануды жөн көреді, себебі олар ұзақ уақыт бойы қолданылып келеді және тиімділігі дәлелденген. Екіншіден, формула мен қосымша заттар. Бірдей активті зат болғанымен, препараттың формуласы немесе қосымша заттары әртүрлі болуы мүмкін. Бұл аллергия немесе жанама әсерлер туындатуы ықтимал. Ал үшінші себеп, рецепт бойынша шектеулерге байланысты. Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрінің 2021 жылғы 5 тамыздағы № ҚР ДСМ - 75 бұйрығына сәйкес рецептпен берілетін дәрілердің тізімі нақты белгіленген және оған тек белгілі бір препараттар енгізілген, - дейді Айымгүл Асқарова ресми сауалға берген жауабында.

Қазақстанда дженерик дәрілердің қолжетімділігі артқан сайын, жұртшылықтың бұл препараттарға деген қызығушылығы да өсіп келеді. Көп адамда: «Бағасы арзан болса, сапасы қандай?» деген сұрақ туындайтыны рас. Сондықтан олардың құн айырмашылығы неде екенін сұрадық. Дженомик препараттар дәрігерлер ұсынатын брендтік дәріге қарағанда арзан болуының бірнеше себептерін дәрігерден білдік.

– Зерттеулер мен клиникалық сынақтар жүргізу шығындары түпнұсқалық препаратқа ғана тиесілі болғандықтан, дженерик өндірушілер бұл шығындарды көтермейді. Бұл олардың бағасын

төмендетуге мүмкіндік береді. Маркетинг пен жарнамаға жұмсалатын шығындар аз болғандықтан, баға да төмен болады. Өндіріс көлемі үлкен болғандықтан, өндіріс тиімділігі артып, баға арзандайды. Сонымен қатар, егер дженерик препараттар сапалы әрі сертификатталған болса, олар түпнұсқалық дәрілермен бірдей әсер етеді және қауіпсіз болып саналады. Қазақстанда дәрі-дәрмектердің сапасы мен қауіпсіздігі қатаң бақылауда, - деген мысалдармен түсіндірді Денсаулық сақтау басқармасының маманы.

Әрине, ел арасында қымбат дәріні ұсынып, арзанын айтпау себебі, «нұсқаулық беретін дәрігерлер дәріханалармен келісім жасайды» деген тұжырым барын айтады. Бұл тарапта қойылған сұрағымызға дәрігер:

– Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрінің 2020 жылғы 21 желтоқсандағы № ҚР ДСМ-294/2020 бұйрығына сәйкес, дәрігерлер науқасқа дәрі жазғанда кәсіби шешімдерін өздерінің жеке кәсіби бағалауына негіздеуі керек. Олар медициналық этика мен стандарттарға сай, пациенттің ең жақсы мүддесін ескере отырып, дәрі-дәрмектерді тағайындауы тиіс. Бұл процесте сыртқы коммерциялық мүдделердің әсері болмауы қажет. Сонымен қатар, бұйрықта фармацевтикалық компаниялармен жасалған келісімдер неме-

се ұсыныстардың дәрігерлердің дәрі жазу шешімдеріне әсер етуіне тыйым салынғаны нақты көрсетілген. Мұндай әрекеттер медициналық этикаға қайшы әрі заңсыз болып саналады. Жалпы алғанда, фармацевтикалық компаниялардың медицина саласында әсері бар, бірақ ол заңдар мен ережелер арқылы шектелген, - деп заң аясында жауап берді.

Жетісу облысының дәрігерлері нарықтағы жаңа препараттар және аналогтар туралы ақпаратты ғылыми журналдар мен зерттеулер, АҚШ-тың FDA, Еуропаның EMA тіркелген дәрі-дәрмектердің тізімінен, дәрі-дәрмек өндіруші компанияның жаңа өнімдер немесе қолданыстағылардың жаңартулары туралы баспасөз хабарламаларынан бақылып отырады екен. Сонымен қатар, PubMed сияқты медициналық дерекқорлар мен платформалар соңғы зерттеулерді қадағалауға мүмкіндік береді. Ақпаратты жаңарту жүйеге немесе мекемеге байланы-

сты жүргізледі екен. Дәріханалар өздерінің дерекқорларын айына немесе тоқсанына бір рет жаңартып отырса, ал медициналық мекемелер арнайы жүйелер арқылы ең соңғы мәліметтерді алады. Мамандар да кәсіби конференциялар мен оқыту сессиялары арқылы жаңа ақпаратпен танысатынын түсіндіріп берді А. Асқарова.

ДӘРІНІ «ТІЗІП БЕРЕТІНДЕР» ДЕ БАР

Осы тұста тағы бір түйткілді мәселе туындайды. Денсаулық саласына, жалпы дәрігерлер мен дәрі-дәрмек жайлы қалам тербегенде 15 жасар кезімде болған оқиға есіме түсті. Асқазаным ауырып, бір жұтым су да батпайтын жағдайда болдым. Өл-дәрменім құрып, анаммен бірге ауылдық ауруханаға бардық. Мәселемді айтып едім, бас дәрігер көп сұрамай, дереу жазуға кірісті. Тіпті бетіме де қарамады.

Үйге келіп, жазып берген қағазды анам екеуміз оқыдық. Тізімде 7-8 түрлі дәрі атауы жазылыпты. Қышқылды төмендететін, қабынуға қарсы, бактерияға қарсы, не керектің бәрі бар. Тізім арасынан мезим, омез, но-шпа ішкеніммен, еш өзгеріс болмады. Керісінше, әлсірей түстім.

Ақыры бір күні талып, жедел жәрдем шақырттық. Олар система салып, «ауруханаға апарыңдар» деді. Содан аудандық ауруханаға бардық. Ауруымды олар «Гастрит» деді. Жолдай қайтып бара жатып, дәрігердің ұсынған «Алмагель» атты дәрісін алдық. Оны ішкен соң, екі-үш күнде өзімді жақсы сезіне бастадым. Алдында дәрігер жазып берген қымбат дәрісіз-ақ асқазаным тынышталып, тамаққа тәбетім ашылды.

Қазір сол кезді ойласам, «өз саласының маманы болуы тиіс бас дәрігер көмелетке толмаған балаға неге бірден барлық дәріні тізіп берді екен? Ем деген тізімдеу болса, оны бәрі істей алады ғой. Ал нағыз ем – нақты диагноз қойған соң ғана емделуі керек емес пе?» деп таңқаламын. Білдей бір бас дәрігердің жұмыс істей

алмағаны ғой деп топшылады. Мен сияқты ем іздеген талай жанды осындай сұрақтар мазалайтыны анық қой. Олар не істеді екен...

Сауалдың соңын, «Науқасқа нақты диагноз қойылмай тұрып, бірнеше түрлі дәрі жазу дұрыс па? Өлде алдымен қосымша зерттеу жасау керек пе еді?» деген сұрақпен төмамдадым.

– Диагнозды нақтылау үшін ем тағайындар алдында қосымша зерттеулер жүргізу орынды. Нақты диагнозсыз әртүрлі дәрі-дәрмектерді тағайындау жағымсыз жанама әсерлерге, симптомдарды бүркемелеуге немесе дұрыс емес емге әкелуі мүмкін, бұл өз кезегінде әрі қарайғы диагностиканы қиындатады. Алайда кейбір жағдайларда, мысалы, өмірге қауіп төнгенде немесе ауыр симптомдар байқалғанда, түпкілікті деректер алынғанға дейін науқастың жағдайын жеңілдету үшін симптоматикалық терапия тағайындауға болады. Мұндай жағдайда сақтық танытып, тағайындалған дәрілердің тиімділігі мен қауіпсіздігін мұқият бақылау қажет. Сонымен қатар, Қазақстан Республикасы Әкімшілік рәсімдік-процестік кодексінің 91 және 22-баптарына сәйкес Сіз әкімшілік актіге әкімшілік (сотқа дейінгі) тәртіппен шағымдануға құқылысыз, - деген жауап берді «Дәрі-дәрмекпен және медициналық құрал-жабдықпен қамтамасыз ету бөлімі» басшысы Айымгүл Асқарова.

Жоғарыда баяндалған оқиғалар ел ішінде қалыпты жағдайға айналып кеткен жүйелік кемшіліктің көрінісі десек те болады. Аурудың өзінен бұрын, ем іздеудің қиындығы, дәрінің бағасы мен оның тиімсіздігі жұртты қажытқанын қос оқиға негізінде байқадық. Қолына бір бума дәрінің тізімін ұстап қалған науқас – нақты диагнозсыз, нақты түсіндірісүз, тек нұсқау күткен күйде емделуге мәжбүр болды. Дәл осы сәтте де мұндай оқиғалар орын алып жатқаны анық қой. Бұл тарапта денсаулығымызды сеніп отырған дәрігерлер білікті болса екен дейміз. Басқа да халық көкейіндегі сұрақтар негізінде баяндамалар жасап, түсіндіру жұмыстарын жүргізсе нұр үстіне нұр болар еді.

БАҚЫЛАУ ЖОҚ ЖЕРДЕ – ЖЕМҚОРЛЫҚ ЖАЙҚАЛАДЫ

СОҢҒЫ КЕЗДЕРІ ЕЛІМІЗДІҢ ФАРМАЦЕВТИКАЛЫҚ САЛАСЫ ҚОҒАМ НАЗАРЫНДА ЖИІ СЫНҒА ҰШЫРАП ЖАТЫР. МӘЖІЛІС ДЕПУТАТЫ БАҚЫТЖАН БАЗАРБЕКТИҢ БАС ПРОКУРАТУРАҒА ЖАСАҒАН МӘЛІМДЕМЕСІ БҰЛ САЛАДА ЖҮЙЕЛІ ПРОБЛЕМАЛАРДЫҢ БАР ЕКЕНІН АЙҚЫН КӨРСЕТТІ. ОНЫҢ АЙТУЫНША, ЕЛІМІЗДІҢ БАСТЫ ДӘРІ-ДӘРМЕК САТЫП АЛУШЫСЫ БОЛЫП САНАЛАТЫН «СК-ФАРМАЦИЯ» ЖШС МЕН БАСҚА ДА ҰЙЫМДАР ТАРАПЫНАН ОРЫН АЛҒАН ҚАРЖЫЛЫҚ ЗАҢБҰЗУШЫЛЫҚТАР МЕМЛЕКЕТКЕ МИЛЛИАРДТАҒАН ШЫҒЫН КЕЛТІРДІ ДЕЙДІ.

Депутат Бақытжан Базарбектің сөзінше, кейбір дәрілер нарықтағы бағадан 40%-дан 365%-ға дейін қымбатқа сатып алынған. Яғни, нарықта мың теңге тұратын препараттар шетелден он, тіпті жүздеген есе артық бағамен алынған. Бұл тек бюджеттің ақшасын желге ұшырып қана қоймай, халықтың сеніміне де селкеу түсіреді.

«СК-Фармация» тек қымбат дәрілерді ғана емес, сонымен қатар медициналық мекемелер мен халыққа қажеті жоқ дәрілерді де сатып алған. Нәтижесінде 2,8 миллиард теңге жұмсалған дәрілер қатары пайдаланусыз қалған болса, 280 миллион теңгегін препараттары жарамсыз болып, есептен шығарылыпты.

Бақылау мен есептің жоқтығының нәтижесінде мемлекетке 17,2 миллиард теңге көлемінде шығын келген. Сонымен қатар, фармацевтикалық компанияларға 538 миллион қаржы артық төленген. Бұл тек сандар ғана емес, бұл - халықтың салықтары мен мемлекет қаржысының ұрлануын көрсетеді. Жоғарыдағы цифрлардан-ақ фармацевтикалық бақылау мен жоспар құрастырудың әлсіздігін, министрліктің айналасында жемқорлықтың кеңінен етек жайғанын сенімді түрде айта аламыз. Мұндай есептік көрсеткіштен мемлекеттік қаржы тиімсіз жұмсалып қана қоймай, оның салдары халық денсаулығына кері әсер етуі мүмкін екенін айтпасақ та түсінікті.

Басшылық тарап қаузаған келеңсіз жағдайлар дәріханалар мен медициналық ұйымдарға де-

ген сенімді күрт төмендетеді. Халық дәрілердің не себепті қымбат екенін, қажетті дәрілердің жетіспеушілігі туралы басшылықтарға жиі сұрау салады. Оған бір ғана «жүйе дұрыс жұмыс істемейді» деген жауап бар.

Депутаттар мен қоғам белсенділері осы салаға жан-жақты прокурорлық тексеру, құқық қорғау органдарының тергеуі және кінәлі тұлғаларды қылмыстық жауапкершілікке тарту қажет екенін айтуда. Сонымен қатар, денсаулық сақтау саласындағы заңнамалық ашықтықты арттыру және дәрі-дәрмек сатып алу жүйесін цифрландыру - басты міндеттердің бірі болуы тиіс дегенді көтерді.

kursiv.media.kz сайтынан аударған
Гүлнұр ЕРМҰХАНҚЫЗЫ

Дүйсенбі - Понедельник, 14 шілде	
	ХАБАР
05.00 «Дүлдүлдер дүбірі» 06.00 Телехикая «Пәленшеевтер-4» 07.00 «Бес жұлдыз» 09.00 Мультсериал «Питэр Пэн-2» 09.30 Сериал «Зиморо-док-2» 11.30 «Ойна!» 12.30 Телехикая «Келінжан» 14.00, 20.00 Телехикая «Әйел бақыты» 16.00, 22.00 Сериал «Старший следователь» 18.00 Новости 18.30 Жаңалықтар 19.00 Телехикая «Мезгілсіз махаббат» 00.00 Сериал «Перекресток»	18.00 «19 аймақ» /тікелей эфир 18.40 «Баспасөзге шолу» 19.00 «Бейкүнә қыз» 19.30 «Ғибрат» 20.00 Қорытынды жаңалықтар (Алматы облысы) 20.30 Қорытынды жаңалықтар (Жетісу облысы) 21.00 Итоговые новости (Алматинская область) 21.30 Итоговые новости (Область Жетісу) 22.00 «Әсем әуен» 00.00 Әнұран
	31 КАНАЛ
06.00.04.00 «Әзіл студия» ойын-сауық 06.30, 01.40 «31 езіл» ойын-сауық 07.00 «Kypin All» ойын-сауық 07.30 «Тәтті шоу» ойын-сауық 08.00, 00.40 «Сенім» телехикаясы 09.30 Мультсериал «Кунг-фу Панда» 10.30 Мультсериал «Пингвины Мадагаскара» 11.30 Мультсериал «Губка Боб» 12.30 Худ. фильм «Пожарный пес» 15.20 Худ. фильм «Широко шагая» 17.20 Худ. фильм «Блад-шот» 20.00 Информбюро (рус, каз.) 21.00 Худ. фильм «Интернэшнл» 23.40 «Бозторғай» телехикаясы 02.40 «Time Vine» ойын-сауық 03.00 «Tik Tok show» ойын-сауық 03.20.05.00 «What's up?» ойын-сауық 04.20 «1001 Өзіл» ойын-сауық 04.30 Телевикторина 05.20 «Ризамын» ойын-сауық	

	ЕВРАЗИЯ
06.00.02.10 «Паутина» 07.00, 19.00 «Koremix-шоу» 08.00 «Қайырлы таң,Қазақстан!» 09.00 «Доброе утро, Казахстан!» 10.00 «Модный приговор» 10.55 «Давай, поженимся!» 11.45 Сериал «Лист ожидания» 13.00 «Пусть говорят» 14.10. 01.45«Новости» 14.20.02.00 «Жаңалықтар» 14.30 «Qoslike» 18.30.03.05 «Басты жаңалықтар» 20.00 «ГЛАВНЫЕ НОВОСТИ» 20.30 Сериал «Невский. Чужой среди чужих» 03.30 «Той базар»	

	КТК
07.05«Кел, шырқайық!» (қайталау) 08.00 «Тоғжан» 09.50 «Было дело» 10.50 Сериал «Моей любимой» 14.25 Сериал «Никто не идеален» 16.30«Реальная мистика» 18.30 «Қаралы жесір» 20.35 Кешкі жаңалықтар 21.00 Вечерние новости 21.30 Сериал «Шеф-5» 23.30 Сериал «Горячий» 01.25 Сериал «Катина любовь» 03.00 «Қаралы жесір» 04.30 «Кел, шырқайық!» 06.10 Кешкі жаңалықтар	

	ЖЕТИСУ
07.00 Әнұран 07.05 «Әсем әуен» 07.30 «Таңжарық» /тікелей эфир/ 09.15 «Саулықтың сыры» 09.30 «Күреңбел» театрының концерті 11.00 «Әсем әуен» 11.40 «Қазақ үні» 12.05 «Біздің толқын» /тікелей эфир/ 12.50 «Саулықтың сыры» 13.05 «Единый народ» 13.30 «Келіп көр» 14.00 «Өзекжарды» 14.30 «Арнайы репортаж» 15.00 Жаңалықтар /тікелей эфир 15.25 «Мақсатына жеткендер» 16.00 Новости/прямой эфир 16.20 «Шіркін-ай» 17.30 «Абадан»	

Сейсенбі - Вторник, 15 шілде	
	ХАБАР
05.00 «Дүлдүлдер дүбірі» 06.00 Телехикая «Пәленшеевтер-4» 07.00 «Бес жұлдыз» 09.00 Мультсериал «Питэр Пэн-2» 09.30 Сериал «Зиморо-док-2» 11.30 «ОйнаQ» 12.30 Телехикая «Келінжан» 14.00, 20.00 Телехикая «Әйел бақыты» 16.00, 22.00 Сериал «Старший следователь» 18.00 Новости 18.30 Жаңалықтар 19.00 Телехикая «Әпке» 00.00 Сериал «Перекресток»	16.20 «Ділмар» 17.10 «Ой-сарап» 17.35 «Әсем әуен» 18.00 «19 регион» /тікелей эфир 18.40 «Қазақ үні» 19.00 «Қатыгез келін» 19.30 «Әсем әуен» 20.00 Қорытынды жаңалықтар (Алматы облысы) 20.30 Қорытынды жаңалықтар (Жетісу облысы) 21.00 Итоговые новости (Алматинская область) 21.30 Итоговые новости (Область Жетісу) 22.00 «Әсем әуен» 00.00 Әнұран
	31 КАНАЛ
06.00, 04.00 «Әзіл студия» ойын-сауық 06.30, 01.00 «31 әзіл» ойын-сауық 07.00 «Kүліп All» ойын-сауық «Тәтті шоу» ойын-сауық 07.30 08.00, 00.00 «Сенім» телехикаясы 09.30 Мультсериал «Кунг-фу Панда» 10.30 Мультсериал «Пингвины Мадагаскара» 11.00 Мультсериал «Губка Боб» 11.50 Кино. «Заманваск» 14.30 Худ. фильм «Солт» 17.00 Худ. фильм «Легенда Зорро» 20.00 Информбюро (рус, каз.) 21.00 Худ. фильм «Пастыр» 23.00 «Бозторғай» телехикаясы 02.40 «Time Vine» ойын-сауық 03.00 «Tik Tok show» ойын-сауық 03.20, 05.00 «What's up?» ойын-сауық 04.20 «1001 Өзіл» ойын-сауық 04.30 Телевикторина «Bala battle» 05.20 «Ризамын» ойын-сауық	

	ЕВРАЗИЯ
06.00 «Паутина» 07.00, 19.00 «Koremix-шоу» 08.00 «Қайырлы таң, Қазақстан!» 09.00 «Доброе утро, Казахстан!» 10.00 «Модный приговор» 10.55 «Давай поженимся!» 11.45 Сериал «Лист ожидания» 13.00 «Пусть говорят» 14.10, 01.45 «Новости» 14.20.02.00 «Жаңалықтар» 14.30 Qoslike 18.30 «Басты жаңалықтар» 20.00 «Главные новости» 20.30 Сериал «Невский. Чужой среди чужих» 02.10 «Паутина»	

	КТК
07.05 Кешкі жаңалықтар (қайталау) 07.25 «Тоғжан» 09.10 Вечерние новости 09.40 «Было дело», документальный детектив 10.30 Сериал «Шеф-5» 12.30 Сериал «Горячий» 14.30 Сериал «Никто не идеален» 16.30 «Реальная мистика», реалити-шоу 18.30 «Қаралы жесір» 20.35 Кешкі жаңалықтар 21.00 Вечерние новости 21.30 Сериал «шеф-5» 23.30 Сериал «горячий» 01.30 Сериал «катина любовь» 03.00 Кешкі жаңалықтар (қайталау)	

	ЖЕТИСУ
07.00 Әнұран 07.05 «Әсем әуен» 07.30 «Таңжарық» /тікелей эфир/ 09.15 «Саулықтың сыры» 09.30 Жаңалықтар (Алматы облысы) 10.00 Жаңалықтар (Жетісу облысы) 10.30 Новости (Алматы облысы) 11.00 Новости (Жетісу облысы) 11.30 «Әсем әуен» 12.00 «Аман болайық» /тікелей эфир/ 12.40 «Әсем әуен» 12.50 «Саулықтың сыры» 13.05 «19 аймақ» 13.40 «Баспасөзге шолу» 14.00 «Бейкүнә қыз» 14.30 «Ғибрат» 15.00 Жаңалықтар /тікелей эфир 15.20 «Әсем әуен» 16.00 Новости/прямой эфир	

Сәрсенбі - Среда, 16 шілде	
	ХАБАР
05.00 «Дүлдүлдер дүбірі» 06.00 Телехикая «Пәленшеевтер-4» 07.00 «Бес жұлдыз» 09.00 Мультсериал «Питэр Пэн-2» 09.30 Сериал «Зиморо-док-2» 11.30 «ОйнаQ» 12.30 Телехикая «Келінжан» 14.00, 20.00 Телехикая «Әйел бақыты» 16.00, 22.00 Сериал «Старший следователь» 18.00 Новости 18.30 Жаңалықтар 19.00 Телехикая «Әпке» 00.00 Сериал «Перекресток»	18.00 «19 аймақ» /тікелей эфир 18.40 «Қазақ үні» 19.00 «Мақсатына жеткендер» 19.30 «Агро аймақ» 20.00 Қорытынды жаңалықтар (Алматы облысы) 20.30 Қорытынды жаңалықтар (Жетісу облысы) 21.00 Итоговые новости (Алматинская область) 21.30 Итоговые новости (Область Жетісу) 22.00 «Әсем әуен» 00.00 Әнұран
	31 КАНАЛ
06.00, 04.00 «Әзіл студия» ойын-сауық 06.30, 01.00 «31 әзіл» ойын- сауық 06.50, 20.00 Информбюро (рус,каз.) 08.00, 00.00 «Сенім» телехикаясы 09.30 Мультсериал «Кунг-фу Панда» 10.30 Мультсериал «Пингвины Мадагаскара» 11.30 Мультсериал «Губка Боб» 12.00 Худ. фильм «Легенда Зорро» 15.10 Худ. фильм «Пастыр» 17.10 Худ. фильм «Плохие парни» 21.00 Худ. фильм «Отмель» 23.00 «Бозторғай» телехикаясы 02.50 Time Vine 03.00 «TikTok show» ойын-сауық 03.20, 05.00 «What's up?» ойын-сауық 04.20 «1001 Өзіл» ойын-сауық 04.30 Телевикторина «Bala battle» 05.20 «Ризамын» ойын-сауық	

	ЕВРАЗИЯ
Уважаемые телезрители! Приносим извинения за перерыв в эфире до 17.00 в связи с профилактическими работами 17.00 Qoslike 18.30, 01.45 «Басты жаңалықтар» 19.00 «Koremix-шоу» 20.00 «Главные новости» 20.30 Сериал «Невский. Чужой среди чужих» 02.25 «Паутина» 03.30 «Той Базар»	

	КТК
Профилактика 17.05 «Әнім сен едің», ойын- сауық 17.30 «Реальная мистика», реалити-шоу 18.30 «Қаралы жесір» 20.35 Кешкі жаңалықтар 21.00 Вечерние новости 21.30 Сериал «Хамелеон» 23.30 Сериал «Горячий» 01.30 Сериал «Катина любовь» 03.00 «Қаралы жесір» 04.30 «Кел, шырқайық!» (қайталау) 06.10 Кешкі жаңалықтар (қайталау)	

	ЖЕТИСУ
07.00 Әнұран 07.05 «Әсем әуен» 07.30 «Таңжарық» /тікелей эфир/ 09.15 «Саулықтың сыры» 09.30 Жаңалықтар (Алматы облысы) 10.00 Жаңалықтар (Жетісу облысы) 10.30 Новости (Алматы облысы) 11.00 Новости (Жетісу облысы) 11.30 «Ой-сарап» 12.05 «Біздің толқын» /тікелей эфир/ 12.50 «Саулықтың сыры» 13.05 «19 регион» 13.40 «Әсем әуен» 14.00 «Қатыгез келін» 14.25 «Әсем әуен» 15.00 Жаңалықтар /тікелей эфир 15.20 «Әсем әуен» 16.00 Новости/прямой эфир 16.20 «Менің анам» 16.35 «Келіп көр» 17.00 «Ой-сарап» 17.30 «Жетісу әуендері»	

	7 КАНАЛ
06.02 Телехикая «құтқару қызметі» 07.00 Телехикая «Зың-зың күлпәш» 08.00 Концерт 09.00, 00.40 Жаңалықтар. Новости 09.20 «Жұлдызды шаңырақта». Бағдарлама 10.00, 20.00 Сериал «Великолепный век» 11.10 Сериал «Священные узы» 12.10 Сериал «Отречение» 13.10 Телехикая «Әйел қасиеті» 14.10, 23.40 «Әзілің жарас-са...» 15.00, 21.00 Сериал «Стамбульская невеста» 17.00, 22.40 Сериал «1001 ночь» 18.00 Жаңалықтар 18.10, 19.40 Телехикая «Жүрекке жазылған жол» 19.30 Новости 01.00 Здоровье с Айнур Тажиной 01.30 Әйгерім Сейфолланың Сырласуы 02.30 «Жұлдызды шаңырақта» 03.10 Q-елі 04.10 Телехикая «Тек қана қыздар» 05.00 Телехикая «Тойхана» 05.53 Үзіліс	

ДИПЛОМ АЛДЫҚ, ЖҰМЫС ҚАЙДА?

Зарина
МАНАРБЕКҚЫЗЫ

Жыл сайын елімізде мыңдаған жас оқуын аяқтап, үлкен өмірге аяқ басады. Бірақ олардың бәрі бірдей өз орнын таба ала ма? Бұл – үлкен мәселе. Біреуі оқуын әрі қарай жалғастырғысы келеді, біреуі басқа салаға ауысып жатады, енді бірі шетел асып, «ақша табамын» деген үмітпен кетіп жатыр. Жыл сайын бітіруші түлектердің саны азаймайды, керісінше көбейіп келеді. Биылғы жылдың өзінде І. Жансүгіров атындағы Жетісу университеті бойынша жоғары оқу орның 218 студент аяқтап, қолдарына диплом алды. Әрине, бұл – үлкен жетістік. Бірақ қуанышпен бірге жаңа бір кезеңнің басталатынын ұмытпаған жөн. Енді алда – жұмыс іздеу, өмірлік жолын нақтылау секілді үлкен сындар тұр.

Бұл – әр бітіруші түлектің көкейінде тұрған ең үлкен сұрақ. Жоғары оқу орнын тәмамдап, қолына дипломын алған жас – енді сол білімін іске жаратып, жұмысқа орналасуды мақсат етеді. Бұл орынды. Себебі бірнеше жыл бойы тер төгіп оқыған еңбектің өтеуі – өз саласында қызмет ету. Дегенмен, барлығы бірдей бірден жұмысқа орналасып кете алмайды. Бірі дипломды алған бойда жұмысқа тұрып жатса, енді бірі әлі күнге дейін жұмыс таба алмай жүр. Міне, оқу жылы аяқталып, диплом алғанымызға бір айдан асты. Бірақ түлектердің көпшілігі қайда баратынын, қандай жұмыс істейтінін білмей әуре. Бірі оқуын ары қарай жалғастырсам дейді, екіншісі басқа мамандыққа ауысуды ойлайды. Ал кейбірі жай ғана үйінде жұмыс туралы хабар күтіп отыр. Жұмыс жоқ емес, бар. Бірақ іздеуші де көп. Бәсеке де күшейді. Әр салада мамандар көбейіп, бос орындар азайып барады. Сол себепті көптеген жастар шетел асып, жұмыс істеуді дұрыс көреді.

Жетісу облысы еңбек мобильді орталығының деректері бойынша Жетісу облысында 2025 жылдың 1 шілдесіне дейін жұмыс іздеу мақсатымен 25 794 адам жүгінген. Оның ішінде 24 609 адам жұмыс іздеуші ретінде тіркелген. Бұл азаматтардың 20 263-і жұмыссыз статусын алған. Ал 4 346 адам ұсынылған жұмыстардан бас тартқаны үшін тіркеуден шығарылған. Қазіргі таңда 14 226 адам жұмыссыз ретінде ресми тіркеуде тұр.

Бұл – тек Жетісу облысы бойынша көрсеткіш. Ал республика көлемінде нақты қанша адамның жұмыссыз жүргені белгісіз. Бірақ жағдай мәз емес екені анық. Жұмыссыз жүргендердің басым бөлігі – 40 пен 55 жас аралығындағы азаматтар.

Осы мәселені азайту үшін 2025 жылдың 1 шілдесіне дейін жұмыспен қамту саласы түрлі белсенді шаралар жүргізген. Нәтижесінде 15 895 адам қамтылып, оның 12 395-і жұмысқа орналастырылған. Алайда, соның тек 4 047-сі ғана тұрақты жұмыс тапқан. Қалғандары уақытша жобалармен шектелген.

Атап айтсақ:
Жастар практикасына – 334 адам,
Әлеуметтік жұмыс орындарына – 510 адам,
Қоғамдық жұмыстарға – 6 222 адам,
Алғашқы жұмыс орнына – 164 адам,
Ұрпақтар келісімшартына – 13 адам,

Бұл – әр түлекті ойландыратын ең алғашқы сұрақ. Ұзақ жылдық еңбектеніп оқып, нәтижесінде қолына диплом алған жас маман, алдымен қуанады. Бірақ сол қуаныштың артында алаңдаушылық та жатыр. Себебі оқу бітті, енді жұмыс істеу керек. Қайда жұмысқа тұрам? Мамандығым бойынша орын бар ма? Енді не істеймін? – деген сансыз сұрақтар мазаны алады. Бір ай бұрын ғана болашағы жарқын, үмітке толы түлек болсақ бүгінде жұмыссыздар тізіміне еніп кетуіміз әбден мүмкін.

«Күміс жас» жобасына – 1 105 адам,
Қысқа мерзімді кәсіптік оқуға – 335 адам,

«Бастау Бизнес» жобасы бойынша оқуға – 630 адам,

ЭБТ онлайн оқытуға – 2 437 адам жолданған.

Сонымен қатар, 400 АЕК мөлшерінде 98 адамға грант берілген.

Дегенмен барлық шараларға қарамастан, жұмыссыздық мәселесі әлі де шешілмей келеді. Сол себепті де көп жастар шетелге кетуді таңдайды. Мысалы, ресми дерекке сүйенсек, 2023 жылы 191 мың, ал 2024 жылы 140 мыңнан астам қазақстандық шетелге жұмыс істеуге кеткен. 2025 жылы І.Жансүгіров атындағы Жетісу университетін 218 түлек бітірсе оның 20-сы журналист мамандығын бітірген өзімнің әріптестерім. Олардың ішінде қазіргі уақытта бірі жұмыс тауып үлгерсе, енді кейбірі не істерлерін білмейді. Бірақ мен өз әріптестеріме сенемін. Сондай-ақ 4 жыл білім берген ұстазымыз Бибігүл Жұмашқызы «Білім берген әрбір студенттің бойынан тек жақсы қасиеттері мен жеке мінездерін көруге тырысамын. Болашақта олардан алған білімдерін тек өз пайдасына емес, қоғам игілігі үшін де жұмсайтын, адамгершілігі мол, жауапкершілігі жоғары, елін сүйетін, өз ісінің кәсібі маманы болатын жеке тұлғалар шығарына сенемін.

Мен үшін ең үлкен арман – олардың үздіксіз дамуға ұмтылып, өмір бойы білім алуға жалықпаулары. Қазіргі заманда тек диплом алу жеткіліксіз, нағыз табысқа жету үшін адамның ой-өрісі кең, жаңашылдыққа бейім, сын тұрғысынан ойлай алатын, кездескен қиындыққа төзімді болуы маңызды. Шын жүрегімнен бітірген түлектердің әрқайсысы өз жолын тауып, адал еңбегімен ата-анасының, білім берген ұстаздарының үмітін ақтап, елімізге қызмет ететін тұлғаға айналса екен тілеймін. Ұстаз үшін ең үлкен марапат – шәкіртінің жетістігі. Болашақта араларынан біреуі жаңа ғылыми жаңалық ашар, бірі мұқтаждарға көмек берер, енді бірі ел басқаруға атсалысар», - деп үміттенеді. Себебі ол студенттеріне білім беруде тек теориялық білім беріп қана қоймай, адами қасиеттеріне өзіндік пікірін еркін білдіруіне ерекше мән береді. Сондықтан шығар журналист мамандығын бітірген түлектер жұмыс таппай ұзақ уақыт қиналмайды. Ол ұстаздардың осындай білімінің арқасында ғана емес, «ортаға біліміңмен емес, мінезіңмен сиясың», - деп Абай айтқандай, білімгерге тек білім ғана беріп қоймай, адам бойындағы құндылықтарды да сіңіре білген дұрыс.

Қазіргі жастардың білім деңгейі жақсы. Бірақ өз саласында жұмыс таба алмаған соң, басқа бағытқа кетіп жатады. Мысалы, қыздар тырнақ әрлеу,

шаш үлгісін жасау, тәтті тағам пісірумен айналысса, ер балалар көлік жөндеу, құрылыс жұмыстарына кетеді. Бұл да – еңбек. Бірақ бізге кәсіби мамандар қажет. Елдің ертеңі білімді жастардың қолында десек, оларды өз саласында ұстауға тиіспіз. Алайда, шынайы өмірде мамандығы бойынша жұмысқа тұру үшін тек білім аздық етеді. Таныс, ақша бос орын керек. Қаншама жас кадрлар бар, бірақ оларды ешкім орнын босатып қарсы алмайды. Барлық жерде «орын жоқ», «тәжірибең жоқ» деген жауап.

Осы мәселеге байланысты біз 28 маусым күні Талдықорған қаласындағы І. Жансүгіров атындағы Жетісу университетінің бітіруші түлектерімен тілдескен едік. Олар болашаққа қатысты өз ойларымен бөлісті:

– «Алдағы уақытта магистратураға түсіп, білімімді тереңдеткім келеді. Әзірге жұмысқа орналаспадым, бірақ болашақта өз мамандығым бойынша биік белестерді бағындырамын», – дейді Талшын, қазақ тілі мен әдебиеті мамандығының түлегі.

– «Әзірге нақты жұмыс таппадым. Бірақ мүмкіндік болса, жұмыс істеп көремін. Әйтпесе, білімімді әрі қарай жалғастырғым келеді», - дейді Алмас, шетел тілі мамандығының білімгері.

– «Мен өз салам бойынша жұмыс істегім келеді. Қазір бір мекемемен сөйлесіп қойдым. Жақын арада жұмысқа кірісемін деген үміттемін», – дейді Ақжол, дене шынықтыру және спорт мамандығының иесі. Осы пікірлерден байқағанымыз – жастардың көпшілігі болашаққа сеніммен қарағысы келеді. Бірақ нақты жоспар жасай алмай, екі ойлы болып отырғандары да бар.

Осы тұста тағы бір ой мазалайды: неге бізде жұмыс табу қиын? Кең-байтақ елде тұрып, халқының саны көп те емес. Бірақ соған қарамастан жастар жұмыссыз жүр. Бұл жүйедегі кемшілік пе, әлде сала мен сұраныс арасындағы сәйкессіздік пе? Тағы бір қызығы, дамыған елдерде халық саны бізден әлдеқайда көп бола тұра жұмысшы жетіспейді. Ал бізде керісінше. Әрине, шетелдегі жалақы жоғары. Бірақ өмір сүру деңгейі де соған сай. Жалақы жақсы болғанмен, ол жақта күнкөріс те арзан емес. Тұрғын үй жалдау, көлік, тамақ, күнделікті шығын – бәрі ақша. Яғни, көп табамын деген мақсатпен кетіп, керісінше өмір сүруге кеткен қаражатты жинай алмай қайтатындар да бар. Әрине бәрі бірдей демеймін ақша жинап, жағдайын жақсартып, қыдырып, бәрін жасап алғасын еліне жөнеледі.

– «Шетелде жалақы жоғары. Сол жаққа барып жұмыс істеп, ақша жинап, елге қайтып келіп жағдайымды жасап алғасын, өз еліме келіп, мамандығым бойынша жұмыс істеймін», – дейді журналистика мамандығының бітірген Мұрат.

Бұл – көптеген жастың ойы. Расын да, бұл жоспар жақсы естілгенімен, шын мәнінде бәрі ойдағыдай бола бермейді. Шетелге кетіп, жағдайын жасап алғандар да бар, бірақ адам саудасының құрбанына айналып, қайтып оралмағандар да жетерлік. Жоғалып кеткендер, жұмыссыз қалғандар туралы да мысалдар көп.

Жастарда арман да, мақсат та көп. Тек сол армандардың жолында шынайы қолдау керек. Бізге нақты шешімдер қажет: жұмыс орындарын көбейту, жас мамандарға жеңілдетілген тәлімгерлік жүйелер енгізу, тәжірибесіз түлектерге мүмкіндік беру секілді нақты істер керек. Әйтпесе әрбір шет елге кеткен жас – еліміздің болашағынан айырылу.

БАЛАЛЫҚ АТТЫ

Хикаят

...Көптен күткен маусым айы да келіп, оқу жылы да аяқталды, енді бұйырса жазғы демалысқа шықпақпыз. Бұл күнді жарғақ құлағымыз жастыққа тимей, көп күтіп едік. Бақытты бал балалықтың алаңсыз бейкам, жайма шуақ қызықты кезеңі басталады. Үш айға демалысқа шығу, балалардың айдарларынан жел естіріп, мерейлерін бір өсіріп тастады. Мен білетін балалық атты ауылдың базары да осындай болатын еді.

Бізге, оқушы балаларға, тіпті рақа - а - ат болды! Қолдарымыз қалт етсе болды, доп қуалап, батпырауық ұшырып, ләңгі теуіп, асық атып ойнаймыз. Қайда барғың келеді, өзің білесің. Ерте тұрып, сабаққа барып жатқан жоқсың. Таңертең өздігінен оянып, төсегінен лып етіп тұра қоятын бала қайда. Керіліп - созылып, ары аунап, бері аунап жатып аламыз. Тамаша жанға жайлы, кезең басталды! Тек, таңертеңгісін табынға сиырды қосу үшін амалсыздан ғана тұрасың. Онда да құлағыңа апамның «тұр - тұрынан» хабар жеткен кезде ғана. Көзің ұйқыда, көңілің ояу, құлағың сақ, тұруға асықпайсың. Осылайша, қызыққа толы алаңсыз күндер зулап өтіп жатыр...

— Мұқтаржан, болды түге, үйге кір! Шілденің ми қайнатар ыстығы буып тұрса да, далада жүре бергені несі? Басыңнан күн өтіп кетеді! Мұрның қанайды. Жаз шыққаннан бері үй көрмей, суға шомылудан қолдарың бір босамайтын болды ғой, - деп апам кейіп, ескерту жасады. Дереве үйге кіріп, басыма - газеттен қағаз қалпақ жасап киіп алдым. Ана сөзіне құлақ асу керек қой. Әрине, бірақ мұндай күнде үйде пысынап отыратын баланы табу да қиын.

СУДА ЖҰЗУ ЖАРЫСЫ

Ертеден қара көшке шейін, толқыны шымырлап тулап жатқан Қаратал өзенінің мөлдір суына түсеміз. Ары бері құлаштап, балықша жүземіз! Пысық балалар, өзен суына биіктен секіру үшін, жар басына трактордың резеңке дөңгелегін әкеп қойыпты. Онысы құдды бір төменге ұмсынып, суға құлағалы тұр ма дерсің. Бірақ аяғымыздың астында жатқан резеңке дөңгелек, өте серіппелі екен. Біздің салмағымыздан ары - бері қозғалып теңселіп тұр. Еңіске құлап кетпесін деп, шынжырмен бір шетінен мықтап шандып талға байлап қойдық.

Дулат сол жүгірген бойымен жоғарыдан құлдипап келіп көкпенбек айдына күмп етіп бір - ақ секірді. Соңынан ақ көбіктеніп, көпіршіктеніп жатқан суға Хасан да шолп ете түсіп, жан - жағына ақмоншақты шашырата қарғыды. Артынша, олардың арттарынан Қайран екеуіміз де, суға қатар сүңгіп, иірімнен бірақ шықтық та, жүзіп жүре бердік.

Жағалаудан жарыса жүгіріп келіп суға сүңгіп, екпіндете бар күшімізбен жүзіп, малтасақ та, Дулатқа жете алмай дымымыз құрыды. Себебі ол суда жақсы жүзеді ғой. Ары - бері өте жылдам малтып ұстатпайды. Белуарынан келетін жерге дейін бойлап барып, суға бір сүңгіді ме, жоқ болып кетеді.

Жан - жағымызға қарап шынымен суға батып кетпеді ме, екен деп, үрейіміз ұшып қорқа бастадық. Сол сәтте басқа бір тұстан қайқаң етіп судың бетіне шыға келеді. Тап бір сүңгуір жабайы үйрек сияқты. Қимылы шалт та шапшаң. Анадайдан басын қылтитып бізді мазак қылғандай ыржалаңдайды:

— Әй, судың жанында құрбақаша жарбиып неғып тұрсыңдар? Одан да Хасан екеуің мені жабылып қусандаршы! - әуселелеріңді бір көрейін деп, айтатынын қайтерсің.

— Қазір, Хасан екеуіміз сені қуып жүріп ұстап аламыз, - дедім. Бейне бір алдын - ала уәделесіп келісіп алғандай біріміздің соңымыздан біріміз суға сүңгідік. Дулат бізден екі жас үлкен болатын. Суда өте жылдам жүзеді. Жеме - жемге келгенде Дулатқа да жан керек екен. Екеуімізден қашып, шетке ығысып, жағаға қарай жан ұшырып малті жөнелді. Жапырылған жарға жеткенде ол судан жағаға шығып, үлкен тасты айнала берді. Құрғаққа шығысымен еңтігін баса алмай, әлсін - әлсін біз жаққа қарап қояды:

— «Ақ тас, қара тас, құлағымның суын аш!» - деп Дулат құлағына кіріп кеткен суды шығара алмай, бір аяғымен ақсаңдай секендеп секіріп, алақаңмен құлағын қағады. Жағада тұрған балалар, ду күлді. Дулат та амалсыздан, көпшіліктің ыңғайына

жағылып, езу тартып ыржиды. Көп ұзамай тұс - тұстан өзеннің бойына суға түсуге келген, қарасирақ балалар құжынап кетті. Еш нәрседен алаңсыз. Көп ұзамай өздерінің сүйікті ойындарын бастай жөнелді. Делебеміз қозып біз де солардың арасына кірдік те кеттік.

— «Ой, бұлар, жан - жақтан жамырап шуылдағаннан басқа, қолдарынан ештеңе де келе қоймас! Бұл түрлерімен, үлкен жарыста бізбен бәсекелес бола алмас», - деп жоғарғы ауылдың балалары бізді қолдарымен көрсетіп, ысықырып, ажуалап мазак етіп, күлкіге айналдырды. Бірақ төртеуіміз ешкімді де, еш нәрсені де елеместен суға шомыла бердік.

Бұрыннан келе жатқан дәстүр бойынша, жоғарғы ауыл мен төменгі ауылдың балалары, бас тігіп сайыс өткізетінбіз. Екі ауылдың балалары екі топқа бөлінеді де, кезек - кезегімен бір - бірден өзеннен малтып өте бастайды. Жүзіп өткен бала өзеннен бері қарай малтыйды. Төрешілер уақытты белгілеп тұрады. Шарт бойынша, епті балалар, ағысы қатты Қаратал өзенінің арғы бетіне жылдам малтып өтіп, кері қайтулары керек. Балалар түгел жүзіп өткенде, қай ауылдың баласы көп ұпай алса, сол топ жеңіске жеткен болып есептеледі. Бәрін уақыт шешеді.

Мен намысыма тырысып, әрі достарымның көңілдерін көтеру үшін: - Бәс тігейін, әлі - ақ жүлде біздің қанжығамызға байланады, - дедім.

Өзеннің арғы беті жап - жасыл екен. Көк майса шабындықта жамырай жайылып төрт түлік мал жатыр. Өзен бойын жағалай тігілген аппақ киіз үйлер көзге қандай керемет жарасымды көрінеді! - Қап, мына судың ағыны қатты екен! Әйтпесе, салмағым ауыр болмағанда ғой, арғы бетке бағана - ақ жүзіп өтер едім, - деп, Қайран қалжыңдап қояды. - Ал, Дулат досым, тізігінді өз қолыңа ал! Бізге жол баста, Мұқтар, Қайран үшеуіміз соңыңнан ереміз - деді Хасан қабағын шытып.

— Жә, шулай бермендер. Қайтсек те біз бас жүлдені алуымыз керек. Мен қазір суға бірінші болып түсемін. Хасан сен екінші, Мұқтар үшінші, Қайран төртінші, бір - біріңнен қалмай, біріңнің - соңыңнан бірің суға сүңгіңдер! Ешкім қалып қоймасың, - деді Дулат бізге бұйыра сөйлеп.

Осылайша әскери тәртіптің арқасында, төртеуіміз аман - есен арғы жағалауға өте шықтық. Арғы беттен бері қарай малтып өтер тұста, бізге өте қиынға тиді. Біз жағалауға тезірек жетуге соншама асыққан едік. Кенет аякастынан алай - дүлей жел тұрып, су бетінде дөңбектей төңкерілген жал - жал толқындар пайда болды. Сұмдық дауыл соқты. Бұрын сонды бұндай толқындарды кім көрген. Абдырап қалдық, судың беті көпіршіп, бір түрлі бойымызға қорқынышты үрей туғызды. Құдды біз алып теңіздің жағасында тұрғандай әсерде болдық:

— Охо, тамаша! Құдды бір кинодағыдай секілді, - деп Қайран жан - жағына қарап ішегін тартып таңғалды.

— Нар тәуекел! Несіне уайымдаймыз!!! Ғылым - білім Аллаһтан. Оны танудан, Оның

жаратқандарын танудан бастау алады. Ендеше көп ұзамай, бұйырса өзеннен аман - есен өте шығамыз, - деді Дулат.

— «Тәуекел түбі - жел қайсық, есесің де өтесің, уайым түбі тұңғыық түссесің де кетесің», - деп өзің айта беруші едің ғой, Тәуекел! - деді Хасан.

— Өзеннің арғы жағына кім өтеді? Өтетіндер болса, менің артымнан ерсін, - деді Дулат өзеннің ортасына қарай құлаштай жүзе жөнелді. Бойымызды үрей билесе де, Дулаттың соңынан ес - түс жоқ салып ұрып малтып келеміз. Осы жолы біздің Дулат досымыз өзін көрсете білді. Талай қиын жерде суырылып алға шығып жол бастады. Толқындардың қыр арқасында анда - санда бір көрініп қалып төртеуіміз кете бардық. Алдымызда жүзіп бара жатқан Дулат пен Хасан да бір көрініп, бір көрінбей, ұзай берді. Көп кешікпей Қайран да қарасын үзіп кетті.

Жан - жағымнан бұрқырап шапшыған су шашырандысы үстіме жаңбырша құйылады. Бірақ оны елеітін мен жоқ, бойымды үрей билеп, ілгері қарай малтып құлаштап жүзе бердім. Жағаға жете бере, «жарайсыңдар» деп бізді бір топ бала құшақ жая қарсы алды. Өйткені біздің ары - бері суда жүзетін шеберлігімізге әрі шапшаң көрсеткішімізге қазылар алқасы жоғары баға берген екен.

Бізбен қарсылас төменгі ауылдың балалары суға ағып кете жаздап, бір - бірін құтқарып, уақыттарын өткізіп алыпты. Өйтпей әуіріммен аман қалыпты. Біздің қорқынышымыз сәл - пәл сөйліп, бойымыз жеңілдеп есімізді жидық. Бірінші келгенімізге жүректеріміз дүрсілдеп, беріміз қуанып риза болдық. Балалардың қуаныштарында шек жоқ. Біздің үлкен жеңіске қол жеткізуімізге жанкүйерлеріміз де алақайлап шаттанып жүр...

ҚЫЗЫЛ СИЫРҒА АЙНАЛҒАН БҰЗАУ

...Кейде, күні бойы суға түсіп, кеш батқанын да байқамай қаламыз. Әке - шешеміз ұрыспасын деп, күн ұясына бата бере өрістен қайтқан малдың алдынан шығып, желіні сыздаған қызыл сиырымды күтіп аламын. Бұрын ол жетім қалған бұзау еді. Көк шалғынға арқандап қоятынбыз. Саздың төңірегінің оты көк майса жап - жасыл. Ойын арасында деміп - деміп келіп қарап, орнын ауыстырып кететінмін. «Өйпесең бұзау арқанына оралып қалады», - деп әкем үнемі ескертіп айтатын. Бұзаудың алдына малынан жем, шөбін салып, шелекпен суғарып баққан да өзім едім. Өрістен қайтқанда алдынан үнемі тосып аламын. Айлар, жылдар жылжып өтіп, бұзауымыз көз алдымызда өсіп, мүйізді қызыл сиырға айналды. Мені алыстан таниды. Көрсек болды мөңіреп жібереді. Әуекесін қасып, мойнына жабысқан кенелерін алсам рақаттанып, қимылсыз тұра береді. - Әукім - әукім, әуекешім!

- деп, шыбықпен қақпайлап айдап, үйге ілбіп келемін. Сиырым үйге асыққандай, менен бұрын еңкендеп жолға түседі. Алдынан тосып алмасаң, бұл қарасан үйге жуық арада келе қоймайды. Малдың алдынан шығу бұл қулықтың бір шеті. Суға түскенімізді үй іші білді дегенше, қара аспан төңкерілді дей бер. Малдың астын тазалап, суын беріп, шөбін ақырға салып, құлап ұшып жүрмін. Өйткені, тездетіп жуынып - шайынып, таза киімімізді киіп, түнде болатын киноға жиналуымыз керек. Айтулы уақыт таяған сайын, көкірегімізді шаттық кернеп бара жатқандай болады. Алайда киноға күнде бара бергенге қалтамыз да көтермейді. Аптаның жұма, сенбі, күндері жақындай бастағанда анамызға алақан жайып, қылқылдай бастаймыз. Азын аулақ тиын тебен қолға тисе соған мәзбіз. Сонан соң жексенбі күнігі демалысты асыға күтеміз. Клубты аңдыған қу балалар қай күні, қай уақытта қандай кино болатынын алдын ала біледі. Үйге келгеннен соң да, киноға деген қызығушылығымыз, одан алған әсеріміз басыла қоймайды. Бір көрген киноны таңертең, түсте, кешке үш - төрт мәрте көреміз. Анамның берген азын - аулақ тиынының барлығын киноға жұмсаймын.

ЖЫН-ШАЙТАНЫ БАР АЛА ҚҰЙЫН

Жадыраған жаздың жайсаң табиғаты бұлаң қағып тұр. Жер - Ананың қойнауына қаулап өскен қалың шөптер мен гүлдер, қызылды - жасылды болып алаулап құлпырып, көздің жауын алады. Көк аспанда баяу жылжыған күн шоқтай қызарып, өтінде жатқан жер - дүниені жалап тұр. Қырық күн шілденің аптап ыстығы, күшіне мінген шағы. Айналасына мол қызуын төгіп, төңіректі қыздыра бастады. Көз ұшында, елсіз жерде ұйтқып, шыр - көбелек айналған құйын пайда болады. Балаларды қызықтыратыны - әлдебір ғажайыптың тылсым күшімен аяқ

астынан пайда бола қалатын құйын еді. Оның қайдан шыққанын ешбір жан білмей де қалады. Лүп етіп жел соқса болғаны үйіріліп, ұршықша зыр қағып айналып, заңғар көкке созылған ғажайыптан көз алмай қараймыз. Жолындағы қураған шөп - шаланды, шаң тозаңды, қағаз қиқымын, жүн - жұрқаны, үйіріп алып, айнала ұшып ауыл ішін кезеді. Ыстық күнде жалаң аяқ, жалаң бас, аяққа кірген тікенді де елемедік. Құйынның артынан улап - шулап жарыса жүгірдік. Бірақ біз қанша тырыссақ та - оны ұстай алмадық. Қызығып кетіп, артынан қуып жүріп құйынның ішіне кіріп кетеміз. Бет - аузыңды, көзіңді құм ба, ұсақ тастар ма, аямай бұрқырап ұрып саба-лайды. Аузы - мұрныңа, көзіңе шаң - топырақ кіріп, тіпті де дем алдырмайды. Ішіміздегі естиярымыз Дулат:

— Әй, құйынға жоламаңдар, ішінде жын - шайтан жүреді! Өздерімен бірге алып кетіп, сосын соқыр - мылқау қылып жадылап тастайды, - деп тиып тастайды. Біз шынымен - ақ сеніп, үрейленіп көзіміз бақырайып, шаң қауып бір - бірімізге алақ - жұлақ қарап тосылып қалатын едік...

КҮНГЕ КҮЙГЕН АРҚА

Шаңқай түсте, бір топ бала өзенге шомылып, армансыз ерсілі - қарсылы жүздік. Суда жүзіп жарыстық. Бір - бірімізге су шашып, батпақ лақтырып армансыз қызыққа баттық. Тынық өзенде шомылған рақат екен. Суға құмарымыз қанғанша шомыла - шомыла шөлдедік, қарнымыз да ашты. Киімдерімізді қолтығымызға қысып, ауылға қарай діккелеп қайтып келе жатқан бетіміз еді. Таң ертеңгісінен бері нәр татпағанымыз енді ғана есімізге түскендей. Сусын ішіп шөлімізді баспаққа, үйлерімізге жетуге асығып, жалғыз аяқ жолға түсіп алып, қаздай тізіліп өнтелеп келеміз.

Өн бойымыз күнге күйіп, бет - аузымыз тырысып, аяқ - қолымыздан әл кетіп, діккелеп шаршағанымызды енді ғана сезгендейміз. Ертелі - кеш суға түскеннен, аяқ - қолымыз тілім - тілім болып, балық пен балдыр сасып кетеді.

— Мә - ә, арқаң қып - қызыл боп кетіпті! - деді, Дулат маған қарап ішегін тартып. Енді Хасан екеуі арқама үңіліп, не істерлерін білмей, тіксіне қарасып, үдірейісе қалысты.

— Өй, мынаның денесіне су шашпаса болмайды! Күнге терісі әбден күйіп кетіпті! Тез арада Тасты - арықтан су әкелу керек! - деп, Хасан інісіне әмір етіп, иегін

қағып қалды. Неше жылдар бойына ауылдың ара - арасымен ирелеңдеп ағып жататын қарасу бар болатын. Арықтың жағасында ағып жатқан бұлақтары бар, жер астынан бұрқылдап мөлдір су шығып жатады. Ары - бері өткенде, сап - салқын бұлақтың суын сіміре ішсең, суықтығы тісіңнен өтеді - ау!

Бізге жалма - жан жалт қараған Қайран, мұрнын бір тартып қойып, дауысын неше түрлі құбылтып:

— «Ағасы бардың - жағасы бар, інісі бардың - тынысы бар», - деген. Ал, ағасының айтқанын інісі орындау керек! - деп Хасанды біраз әжуалап қуақылана жымың қақты. Екеуі тәте, жас аралықтары бір екі - ақ жас. Үнемі екеуі тәжікелесіп жүреді. Шама-лыдан кейін, Қайран Тасты - арыққа қарай құйын - перін зымырап жүгіре жөнелді. Аз уақыт өтпей - ақ, қара жолды шандатып кері шапқылап еңтігіп жетіп келді. Үстіндегі киімін шешіп қағып еді, шаңы бұрқ етіп ауаға тарады. Қолтығына қысқан бір құшақ түйе жапырақ, әржікелен мен ісі жұпардай аңқыған жалбыздың жапырақтары бар. Бүйірі майысқан ескі шелекті білегіне іліп алыпты. Кемерінен асыра толтырылған су, шайқалып шелектің ернеуінен асып ағып, жерге төгіліп жатыр. Қолындағысын төгіп - шашып Хасанға ұстата салды.

— Жарайсың! Сен үлкен бір іс тндырып, адамгершілік жасадың. Мен мұндайынды күтпеген едім. Нағыз желмен жарысқан желаяқ екенсің ғой! - деп Дулат оған риза болды. Қайранның арқасынан қағып қойды. Қайранды бұл мақтау масайратып тастады. Бірден түйе жапырақ пен әржікеленнің, жалбыздың жапырақтарын шелектегі суға батырып сала бастады.

Үшеулеп жүріп, арқама су бүркіп, жапырақтарды сулап жапсырып қойды. Дулат менің дуылдап, ысып тұрған арқамды қолымен ұстап көріп:

— Пәлі, қабырға - омыртқаларыңның сыртынан санап алуға болғандай арық екенсің.

БІР ЕЛ БАР

Денең күнге әбден - ақ, қып - қызыл болып күйіп кетіпті. Енді бір қабат терің түлеп түсетін болды. Түнге қарай аздап, қызуың да көтерілуі мүмкін. Ештеңе етпейді. Мұндай ұсақ - түйектер бәріміздің де басымыздан өткен. Шыда, көп ұзамай - ақ, ашығаны басылады, - деді.

Мен де ішімнен: - «Енді біраз шыдай тұруға болатын шығар», - деп ойлады. Сол кезде, әдептілік пен адамгершіліктің асыл қасиет екенін жан дүниеммен сезіндім. Менің ақкөңіл достарыма деген ризашылығым шексіз еді. Шынында да, біраз уақыт өткеннен кейін арқамның дуылдап ашығаны басылғандай болды.

ТЕГІН КӨРГЕН ҮНДІ ФИЛЬМІ

— Сонау, қиырдағы Үнді елінен біздің Тастөбе ауылына бір керемет жақсы кино келіпті... Ауылдың тұрғындары, көрші ауылдан келген балаларға дейін бәрі жаппай көріп жатқан көрінеді. Қасымнан бір елі қалмайтын, Қайран екеуміз кеше кешкісін клубтың терезесінен кіріп, айтулы киноны көрдік. Енді айтатыны жоқ өте тамаша қызық кино екен! Ағалы - інілі болып рақатқа бір кенелдік. Не көргің келеді, не білгің келеді, бәрін тегін көресің. Асықпай жайланып отырып алып, көре бер, көре бер! Кер - ре - мет енді!

— Уақытың болса, кешке сол кинофильмді көруге клубқа келесің бе? Бәріміз бірігіп бірге көрсек қайтеді? - деді Хасан маған қарап:

— Рас па? Неге көрмеске? Көрейік, барып! Менің көзім қуаныштан ұшқын шаша, жарқ ете түсті. Бағанадан бері неге айтпадың? - деп, сенер - сенбесімді білмей құлағым елең ете қалып, оған жалт қарадым. Өйткені біздің шалғайдағы ауылға жақсы кинолар өте сирек келетін еді:

— Шын айтамын! Өте тартымды қызық кино екен!

— Oho! Ғажап әрі керемет кино болса, әрине барғым - ақ, келіп тұр! Тәптіштеп түсіндіруіңе қарағанда жаман кино болмағаны ғой, - дедім. Арқама жабысқан жапырақтарды, бір - бірден алып жатып:

— Енді бүгіннен бастап, таңғажайып ертегідегідей түрлі - түсті әсем киноларды мына Хасан бауырыңның арқасында су тегін көретін боласың, - деді ол маған миығынан қарап:

— Па, шіркін! Соқ өтірікті!.. Мына заманда тегін киноны көрудің мүмкіндігі бар ма екен? Ал, ақысына не аласың?

— Оу, немене сенбей тұрсың ба? Менің айтқан әңгімемнің барлығы да шын, түк те өтірігі жоқ. Ала жаздай, күз түскенше тегін кино көресің. Артық ақшаң шығып жатқан жоқ. Ол жерде ғажайыптың бағында жүргендей әсерде боласың. Өйткені, бәрі тегін. Ал, енді ақысына бір дорба алма ала кел. Осыған келісесің бе?! Бау - бақшаларыңның іші сыңсыған сан алуан жеміске толы ғой. Үйлеріңнің жанынан өтсек, жемістердің жұпар иісі аңқып есінді алып, сілекейіңді шұбыртады. Кейде шарбаққа асылып ішке қарай, еңбектей жөнелгенімізді өзіміз де білмей қаламыз, - деді.

Уәделесіп келіскеніміздей, кешкі сағат 21 - де клубқа қарай аяңдадым. Дәл сол тұстан құлағым жақсы таныс құйқылжыған ысқырықтың неше түрлісі алыстан анық естіледі. Ақ шаңқан айдың беті, шар болаттай нұрланып, күмістей жарқыраған сәулелері ауыл шетіндегі клубтың еңселі шатырына түсіп, төгіліп құбылып тұр.

Мәдениет үйінің қызметкерлері, күнде үнді киносының болатынын радиодан, және дауыс күшейткішпен айқайлап көше - көшені басына көтереді. Ертелі кеш қайта - қайта айқайлап жар салғаннан кейін бе? Ауылдың тең жартысы тайлы - таяғымен киноға келіпті. Кешікпей есік айқара ашылып, кассир Нағима апай адамдарды ішке кіргізе бастады. Бүгінгі болатын кино сәл уақытынан кешеуілдетіп басталғалы жатыр.

Көп күттірмей Хасан мен Қайран да келіп жетті. Тағатыздана күтіп жүрген мені мүлде желіктіріп жіберді. Бір - бірімізбен амандасып, жымындасып, мәз - мейрам болып қуанысып қалдық. Қиял қанатында қалықтап, алып - ұшып жүрміз. Тек уәделі жерге Дулат қана келмей кешіге берді. Достарыммен қауышып, арқа - жарқа болғаныммен, Дулаттың жоғы білініп, оның орны әжептәуір ойсырап тұрған сияқты көрінді...

Қараңғылық қоюлана түскен шақта, таяу жердегі клубтың қашасының сыртынан айналып өтіп, артқы жағына бардық. Темір қашаның арасынан мықшындап жүріп әрең өттік. Енді сақтықпен клубтың маңына жету керек. Аяғымызды аңдып басып келеміз. Сол кезде, біздің сыбдырымызды естіп, күзетшінің қой қара иті үрсін - ай келіп. Манадан маңайды торуылдап жүрген үшеуіміз ітті көріп, жалма - жан талдың қалқасына жасырына қалдық. Кері қайтайық десек те, киноны көру құштарлығы еліктіріп, бізді алдыға қарай жетеледі. Құдай ондағанда ит

шынжырға байлаулы екен. Үлкен терезенің бір көзінің әйнегін еппен алып, қалтарысқа сүйеп қойған Хасан:

— Ал, сарбаздарым ішке сүңгіңдер, - деді:

— Құп болады, жолдас командир! - деп Қайран қолын шекесіне апарып сымдай тартылып тұра қалды. Жақында ғана көрген кинодағы қырағы сарбазға алғаш еліктегені түрі еді. Көздері күлмің қағып жымың - жымың етеді. Бұл жолғы бұйрық толық жөне

бұлжытпай орындалды.

Намысымды жанып, өзімді - өзім қамшылап, бар күшімді жинап алып клубтың терезесіне қолымды іліктіріп, тартылып барып, терезенің тар көзінен екі бүктеліп тырмысып әрең өттім. Осындайда әскердегі Марс ағамның: «Күнде таң ертеңгісін, жаттығу жасап, белтемірге тартыл, кеуденің бұлшық еттерін әбден жетілдіру қажет. Ерінбей - жалықпай спортпен айналыса бер, кейін өзіңе керек болады!», - деп хат жазатынын тағы есіме алдым.

— Тыныш! Ақырын жүрсенші! Билет сататын Нағима апай өте сауысқандай сақ адам. Тықырымызды әудем жерден естіп қоюы мүмкін. Жүр, мен саған көмектесейін. Міне мына жерге отырып көре бер, - деп менің қолымнан ұстап жетектеген бойы бір бос орынды нұсқады.

Сонда барып, сахна мен кинозалдың ортасын бөліп тұрған ақ кенепті экранға қарадым. Бір - ақ, экрандағы бейне таспалаар бізге толығымен теріс көрінеді екен. Мәселен, кинодағы басты кейіпкер - батыр жігіт, оң қолымен ұрса, саған сол қолымен ұрғандай болып көрінеді. Бір - ақ, кинозалда отырғандай емін - еркін күле алмайсың. - «Үй менікі деменіз, үй артында кісі бар», - дегендей. Біреу - міреу естіп қоюы мүмкін, - деп сезіктемеміз.

Демімізді ішке тартып, тынып қаламыз. Күлер кезімізде алақанымызбен аузымызды жабамыз. Жасырынып отырып, Үнділер туралы көркем фильмді көргенімізге жеңіл - желпі сүт пісірімдей уақыт өтті. Экранға үңіліп қарап отырмыз. Бірде жарық, бірде қараңғыға көзіміз де үйреніп қалғандай. Дорбадағы көк алмадан күртілдетіп рақаттана жеп, қарш - қарш шайнап отырып, жүздеріміз алаулап, бір - бірімізге жымың қағып, қолдарымызды көтеріп, бұлғап қоямыз. Өйтеуір, үшеуіміз бірдеңеге риза болып өз ара мәре - сәре мәзбіз. Әсіресе, екеуінің жүздерінде күлкі, ыржалақтап маған күліп қарай береді:

— Әй, сендер неге күлесіңдер? - дедім:

— Сенің мол қылып алма әкелгеніңе біз қуанып отырмыз. Көк алма болса да дәмі өзінің ерекше балдай екен, таңдайымыздан кетер емес тіпті! - деп тамсанған Хасанның көздері қуаныштан күлмің - күлмің етеді:

— Әй, ол тауда өсетін жабайы алма ғой, дәмі қышқыл болғасын ба, өмірі жемісіне құрт түспейді, - деп басымды шайқап, мойығымнан жымыдым!

Кейде жүріп жатқан кино, аяқастынан тоқтап қалады. Кинозалдың жарығы жарқ етіп жанады. Бұндай кездері бәрі дүрлігіп кетеді, айқай - шу, ысқырықтан құлағың тұнады. Аяқтарымен еденді тепкілеген елдер, мазалары кетіп, кейбіреулері орындарынан тұрып кетеді. Айнала у - шу болып әбігерге түседі. Әудем уақыттан кейін жарық сөніп, кино қайта жалғасады.

Бізге, кино өте жақсы көрініп тұр. Киноны көріп отырып, өзге бір тылысым әлемге еніп кеткендей сезімде болдық. Сол жұмбағын жасырған әлемге, қайта оралғың келеді. Талай жерді саяхаттап аралап, білмеген қалалардың аттарын білдік. Көрмеген мұхит пен теңіздерді көрдік. Оқиғаның желісіне еліте қызықтық. Ғажабы ғажап екен! Көркем фильмнің соңы немен бітеді, енді не болар екен? - деп, сол кинодағы басты кейіпкер - батыр жігіттің орнына өзімізді қойып көрдік. Арман - қиялымызға қанат бітіріп, одан бе-

тер шарықтатып көңілімізді тасытты. Әр шартарапқа қиял шектіреді, әр түрлі тараптан сыр шертеді.

— Қайран сен алда отырсаң, қазандай басыңмен экранды жауып көлегейлеп тастайтын болдың. Артқы орындықтан да көре алатын едің ғой, - деп Хасан сөйлеп қояды.

КИНОЗАЛДАН ҚАШЫП ШЫҒУ

Бір кезде киноның қызық жеріне келгенде, Қайран күлкісін тия алмай, қарқылдап күліп жіберді. Шексіз қуанышқа кенелген ол алақандарын бір - біріне соғып, шапалақтап айғайлап жіберді. Артық кеткенін енді ғана сезіп, сасқанынан аузын қос қолымен жаба қойды.

— Тыс - с - с! - деп, Хасан сұқ саусағымен аузын басып, інісін бір нұқып қалды.

— Әй, қатты айғайлама деймін, - деді тістеніп. Бірақ енді кеш еді. Кинозалда билет сатып отырған кассир Нағима апай естіп қойды. Айқайлап, ашуға мініп, дереу киноны тоқтатқызды:

— Мына жақта біреулер жүр - ау деймін! Дауыстарын анық естідім, - деп көздері шатынап, ашудан қолдары қалтыраған сияқты болды. Кино көруге келген жұрттың барлықтары шуылдап, күзетші атайды шақыртты.

Экранның ар жағындағы кинозалда отырған адамдардың дабырласып кеткенін құлақтарымыз шалды. Жүрегіміз су ете түсіп, тас төбемізге шығып, дүрсілі жілеп лүпілі құлағымызға жетті. Кассир Нағима апайдың айғайлап ұрысқаны, дәл қасымыздан естілгендей болды. Алақ - жұлақ етіп зәреміз ұшып, асып - сасып тысқа қарай жүгірдік. Неге екенін, кім білсін маған терезеге дейінгі жол ұзап кеткендей болып көрінді. Қорыққанымыздан «ойбайлауға» да шақ қалдық. «Ұсталған жеріміз осы шығар», - деген ой санамызда жылт еткенде, өне бойымыз секілдеп денеміз түршігіп, шымырлап кетті. Ішім удай ашыды. Ал, құтылып көр енді! Менің халім шынында да аянышты еді. - «Қап, мұнда бекер - ақ келіппін!», - деп іштей қатты өкіндім. Бір кезде алдыға қарай құйындата жөнелдік. Сол екпінмен барып, жетіп әйнегі алынған үлкен терезеден әуірімдеп секіріп түсіп тұра қаштық. Алды - артымызға қарамай жан - жаққа шашылған тарыдай бытырай шашырап, тырағайлап беке жөнелдік. Апыр - топыр жүгірген біз, терезеден қалай секіргенімізді өзіміз де ұқпай қалдық. Өйтеуір, қуаңғанымыздан тұрған ор-

Біраз отырған соң Хасан мен Қайран қол алысып қоштасып, үйді - үйіне кетті.

ҚОЙ БАҒУДЫҢ КЕЗЕГІ

— Ой, ертең қойдың кезегі екен ғой! - деймін өзіме - өзім күбірлеп. Қой кезекке барарда ерте тұру керек. Қоржынымның бір басына кітабымды, екінші басына сусынымды, тамағымды салып, даярлап қойдым. Төсек салып жаттым. Үлкендерге еліктеп Аллаһ Тағаладан «Түннің тыныштығын бере көр!» - деп тілек тілеп, ұйқыға жаттым. Бірақ сол түні таңға көз ілмедім. Өзімнің мына жүрісімді ойлап, жүзім қызарды. Бұл менің өмірімдегі бірінші рет болған жағдай еді. Сонан көз шырымымды алар алмастан таң қылаң бере, қойды өріске өргіздім. Ара - тұра бізге де қой бағудың кезегі келетін. Енді қайтпек керек? Қой кезегі дегенің айтуға ғана оңай. Өйтпесе, кешке шейін иен далада жалғыз өзің мыңғырған бір отар қойдың соңында салпақтап жүру қиынның - қиыны.

Қойдың кезегі келсе, Дулат екеуіміз серіктесіп бірге қой жаюға шығамыз. Үйткені, үй іші маған «қой бағуға әлі кіп - кіштейтін», буының бекімеген, жассың отарға ие бола алмайсың», - дейді. Шынында да иен далада бір отар қоймен жалғыз қалу, жас балаға қорқынышты ғой. Біздің кешеде қой бағудың қыр - сырын Дулаттан артық білетін ешкім жоқ. Енді бүгін Дулаттың кезегі келсе, оның арғы күні біздің үйдің қой кезегіне шығамыз. Бірлесіп қой баққан тиімді болады екен. Дулат сөзден гөрі іске жақын. Жаз бойы бірге қой бақтық. Жәрдемдескенін айтсаңыз. Кезекпен барып қойлардың алдын қайырамыз. Сылдырмақты лақтырып қалсаң қойдың өзі - ақ кері қарай дүркірей жөнеледі. Дулат қой бағуды жанындай жақсы көреді. Ол үшін одан өткен қызық жоқ секілді. Үйдегі онбес шақты қой - ешкілерге өзінше ат қойып алған. Мысалы: «Тоқал ешкі», «Ақ қозы», «Гиссар қойы», «Сүзеген», «Ақ қошқары» деп кете береді. Ара - арасында маңайдағы саздың шетін ала, ағып жатқан қарасудан, тоғандардан, арық - атыздардан, көлшіктерден аумамен балық сүземіз. Судың түбіне үңіліп қарасаң тереңде құжынаған мұртты қара балықтар мен ақ шабақтар үйірімен жүйткіп жүреді. Дулат үйінің терезесінде ілулі тұрған тор көзді перденің жартысын ала келіпті. Суға түсіп қарасудың тереңдеуіріміне шомыламыз. Сазды жерден бұлкілдеп шығып жатқан бұлақтарды қарап, қызықтап жүрген Дулат аяқ астынан:

— Уай, алақай! Не деген керемет! Мына әлем қандай ғажап еді! - деді мына көрініске қатты елітіп қуана айқайлап жіберді де, іле - шала есін жиып:

— Ғажабы ғажап екен! Мұқтаржан, мына кішкентай күректі ал да, судың алдын ашып жіберші! Қайтсін жарықтық, адамдардың аялы алақанын күтіп жатыр - ау! «Бұлақ көрсең - көзін аш!», - деген бабаларың. Көрмейсің бе, шөп - шаламнан, құмнан арыны басылып, аласұрып жатқанын, - деп шөбі қалыңдау тұсқа еңкейе үңілген. Мен бұлақтың жан - жағын шөп - шаламнан, құм - қайырдан тазалап, көзін аштым. Арнасын үлкейтіп кенересін шағыл тастармен көмкеріп, қалап қойдым. Көп ұзамай мен тазалаған тұстан, жер астынан шымырлап, бұлк - бұлк етіп мөлдір су жылтырап шыға келді. Түбіндегі қиыршық тастарға дейін айқындалып, ап - анық көрініп тұр. Салқын суды Дулатқа қарай шашып жіберіп едім:

— Әй - өй! ... Қайтеді - ау мынау?! - деп ол риза болып күлді. Бұлақтың суын бір - бірімізге шашып - төгіп әбден ойнадық. Салқын судың құдіреті - ау деймін, бойымыз салқындап, аяқ - қолымыз жеңілдеп, құлдырандап шыға келдік. Біз жайылымда сүт пісіріп ішпекші болдық. Түске қарай күн ысығанда қойларды қарасуға апарып суғардық:

— Қойлардың алдын бері бұр. Мен мына жағынан қайырайын. Қойларды анау тұрған талдарға қарай жамыратып айда. Кәзір олар қайыруға оп - оңай көнеді. Әбден тойыныпты. Көлеңкеге апарып жусатайық, - деді Дулат. Күн ысыған кезде қойлардың бәрі талдың көлеңкесін паналап, үйездеп жатып қалады. Бізге де осы керек. Кішкене болса да қолымыз босайды. Дулатта тамақ салынған темір ыдыс бар еді. Азық сөмкесінен сіріңкенің шиі де табыла кетті. Екеуіміз от жағу үшін сиырдың кепкен жапасын жинадық. Қолға іліккен қурай, ағаштың бұтақтарын жинап алып от жаздық. От лаулап жанған кезде шоқтың ішіне өріктің дәніндей онбес шақты шағыл майда тастарды салып қойдық. Енді Дулат екеуіміз ешкілерді ұстап алып саууға кірістік. Біраз еңбектенген соң, темір ыдыс толуда таяды. Ыдыс толы сүтті оттың жанына қойдық. Дулат оның ішіне шоқта әбден қызған майда тастарды шетінен құраймен қысып алып сала бастады. Ыдыстағы сүт дем арада бұрқылдап қайнап шыға келді. Көп ұзамай сүт пісті. Ешкінің сүті - ай, шіркін! Ыстық сүттің дәмі тіл үйіреді, балдай тәтті...

Мұрат БАЙДІЛДАҰЛЫ.
Талдықорған қаласы.

МАМАНДЫҚ

«БІЛІМ – ӨМІР ШЫРАҒЫ»

І.Жансүгіров атындағы Жетісу мемлекеттік университетінің Колледжі – бұл инновациялық үлгідегі колледж. Оның миссиясы – креативті және кәсіпкерлік ойлауы, іргелі білімі бар, еңбек нарығы талаптарына сай жас көшбасшылар буының қалыптастыру арқылы өңірдің және елдің адами капиталын дамытуға жағдай жасау.

«ZHANSUGUROV COLLEGE» техникалық және кәсіптік білім беру бағдарламасы бойынша негізгі (9-сынып) және орта (11-сынып) білім базасында мемлекеттік грант және ақылы негізінде білім беру қызметін іске асырады. Колледж студенттері үшін ғылым докторлары, ғылым кандидаттары және жоғары санаттағы оқытушылар мен магистрлер мен докторанттар дәріс береді. Білім берудің көп деңгейлі моделі колледж білімгерлеріне университеттің заманауи оқу-зертханалық, ғылыми, ақпараттық – коммуникативтік базасында жұмысшы мамандығын, орта буын маманы біліктілігін және қолданбалы бакалавриат дәрежесін алуға мүмкіндік береді.

І.Жансүгіров атындағы Жетісу мемлекеттік университетінің Колледжіне білім алушыларды

қабылдау мемлекеттік гранттар және ақылы негізде Қазақстан Республикасы үкіметінің қаулысымен бекітілген қабылдаудың үлгі ережесі негізінде жүзеге асырылады.

Жас мұраты, білім, тәлім — талабы...
Өнер, оқу — жастықтың қару жарағы.

Ілияс Жансүгіров

Университет жанындағы колледжде оқу-бұл жоғары (бакалавриат) және жоғары оқу орнынан кейінгі (магистратура, докторантура - PhD) бағдарламалар бойынша ТЖКБ мен ЖОО-ның сәйкестендірілген білім беру бағдарламалары негізінде білімді жалғастырудың бірден – бір мүмкіндігі.

Болашақ мамандарға сапалы білім алуға жағдай туғызу мақсатында колледждің

материалдық-техникалық базасы үнемі жетілдірілуде. Білімді ақпараттандыру бүгінгі таңда білім беру жүйесін жаңартудың негізгі жолдарының бірі ретінде қарастырылады. Оқу кабинеттері жаңа технологиялық, ақпараттық құралдармен жабдықталған. Колледжде арнаулы кабинеттер, зертханалар мен лабораториялар, әр мамандықтың қажетіне сай бөлінген компьютер және интернет кластары, интерактивті тақтамен жабдықталған оқу және мультимедиа кабинеттері, интернетке қосылуға мүмкіндік беретін wi-fi нүктелерімен кеңінен пайдаланылуда. Сонымен қатар оқу ғимаратында заманауи LED экрандар орнатылған. Аталмыш құрылғылар тәрбие мен оқытуды ұйымдастырудың тиімділігін арттыруда.

Колледж қабырғасында білім алып жүрген бүгінгі студент – ертеңгі жас маман. Жас ұрпақты жан-жақты, терең білімді, интеллектуалдық деңгейі жоғары, ойы мен санасы, сөзі бір кемел адамды тәрбиелеу – жас мамандардың қолында. Сондықтан заманауи талаптарға

жауап бере алатын, білімді де, білікті маман даярлау – біздің басты

мақсатымыз болып табылады. Осыған байланысты, барша білімге, өнерге, инновацияға құштар жастарды «Zhansugurov College» оқуға шақырады. Сапалы білім – перспективті жұмыспен қамтылудың көпілі!

«Zhansugurov College» мамандықтары:

- Мамандығы: 01120100 Мектепке дейінгі тәрбие және оқыту
Білікминізі: 4S01120102 Мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту ұйымдарының тәрбиешісі
- Мамандығы: 01140100 Бастауыш білім беру педагогикасы мен әдістемесі
Білікминізі: 4S01140101 Бастауыш білім беру мұғалімі
- Мамандығы: 01140600 Негізгі орта білім берудегі тіл мен әдебиетті оқытудың педагогикасы мен әдістемесі
Білікминізі: 4S01140602 Орыс тілі мен әдебиеті мұғалімі
Білікминізі: 4S01140605 Шетел тілі мұғалімі
- Мамандығы: 04210100 Құқықтану
Білікминізі: 4S04210101 Заңгер
- Мамандығы: 01140700 Информатика
Білікминізі: 4S01140701 Бастауыш және негізгі орта білім берудің информатика мұғалімі
- Мамандығы: 10150100 Туризм
Білікминізі: 4S10150104 Туризм менеджері
- Мамандығы: 06130100 Бағдарламалық қамтамасыз ету (түрлері бойынша)
Білікминізі: 4S06130105 Ақпараттық жүйелер техникі

Оқу және ауысуға қатысты сұрақтар бойынша ақпаратты төмендегі мекеңжай мен телефондар арқылы алуға болады.

Мекен жайы: Талдықорған қаласы, Қабанбай батыр 27.
Тел: 87751077544, 87066064330, 87715800621, 87014034738.
Колледж таңдауда үздігін таңда!

А. Тулекова
«Zhansugurov College»-нің оқытушысы

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ АИТВ/ЖИТС, НАШАҚОРЛЫҚ ЖӘНЕ ЖАСТАР АРАСЫНДА ЖЫНЫСТЫҚ ЖОЛМЕН БЕРІЛЕТІН ИНФЕКЦИЯЛАРМЕН БАЙЛАНЫСТЫ ЖАҒДАЙ ТҮСІНІКТЕМЕ БЕРУДІ ТАЛАП ЕТПЕЙДІ. САН АЛУАН МАМАНДАР – ДӘРІГЕРЛЕР, ПСИХОЛОГТАР, МҰҒАЛІМДЕР БҰЛ – АДАМ БАЛАСЫНЫҢ ҚАУІПТІ МІНЕЗ-ҚҰЛЫҚ СТИЛІНІҢ, ДЕНСАУЛЫҚТЫ САҚТАУ ҮШІН ҚАЖЕТТІ DAҒДЫЛАР МЕН АҚПАРАТТЫҢ БОЛМАУЫНЫҢ САЛДАРЫ ДЕГЕН ПІКІРДЕ.

Бүгінгі күні дәстүрлі әдістерді қолданатын көптеген профилактикалық бағдарламалар ұсынылады, олар көп жағдайда нәтижелі бола бермейді. «ҚОС ҚАНАТ ЖЕТІСУ» қоғамдық бірлестігінің тәжірибесі ең тиімдісі «мотив-мінез-құлықты өзгерту» тәсілі екенін көрсетті. Мұнда негізгі жұмыс әдісі-тренинг. Тренинг сізге жетіспейтін ақпаратты беріп, замандастарыңыздың қысымына тұрақтылық дағдыларын, қауіпсіз мінез-құлық дағдыларын қалыптастыруға мүмкіндік береді. «2023 жылдың қыркүйегінен бастап

біздің жобалық команда Талдықорған қаласының ішкі саясат бөлімі ММ қолдауымен профилактикалық жобаны жүзеге асыруда. Біздің қызметкерлердің дайындық деңгейі жыныстық білім, есірткі, АИТВ/ЖИТС сияқты күрделі тақырыптарда пікірлесу үшін жеткілікті. Бұл аса маңызды, себебі, проблемалық мінез-құлық: жыныстық өмірдің ерте басталуы, есірткіні қолдану, қоршаған орта құндылықтарына қатысты наразылық білдіру негізінен жасөспірімдерге тән. Тренинг барысында біз жасөспірімдерді жеке мақсаттарға жетуге, өздерінің ересектерін қолайлы жолдармен

«АИТВ БАСТЫ НАЗАРДА»

көрсетуге үйретеміз», - деді жоба психологы Пискунова Елена. Оқыту интерактивті түрде өткізілген жағдайда, - олар ақпарат алумен қатар, түсініксіз жерін талқылауға, сұрақтар қоюға, мінез-құлық дағдыларын қалыптастыратын алған білімдерін дереу бекітуге мүмкіндік алған кезде оқушылар ақпаратты жылдамырақ меңгереді. Осындай әдіс қатысушыларды процеске еліктірелі, ал оқу процесінің өзі оңайырақ және қызықты болады. Жоба барысында тренингтерге Талдықорған қаласының 500 астам жоғары сынып оқушылары қатысты. УЕҰ қызметкерлері педагогтармен, дәрігер наркологпен және эпидемиологтармен серіктестікте бейресми жағдайды қамтамасыз етті. Ересектер

қатысушылармен тең дәрежеде сөйлесті: олар басқалар сияқты, олар топтың бір бөлігіне айналып, топпен бірге жұмыс ережелерін анықтап, мақсатқа жету жолында қатар жүреді. Топпен жұмыс істеу үшін жұмыстың тиімді әдістері: көрнекі құралдар, аудио – визуалды құралдар, топтарда талқылау, іс-қимыл практикасында оқыту, жасөспірімдердің тәрбиеші ретінде жұмыс жасауы қолданылды. Профилактикалық тренингтер барысында келесі сұрақтар қамтыды: ҚР АИТВ жағдайы; АИТВ/ЖИТС дегеніміз не, айырмашылықтар; АИТВ қалай жұғады; ағзада инфекция кезінде не болады; АИТВ қалай жұқтырмауға болады; АИТВ жұқтыру кімге қауіп төндіреді және т.б. Тренинг белгіленген мақсатқа жет-

кен жағдайда тиімді болып саналады. «ҚОС ҚАНАТ ЖЕТІСУ» қоғамдық бірлестігінің мақсаты АИТВ/ЖИТС, нашақорлық мәселелері бойынша хабардарлық деңгейін арттыру, сондай-ақ мінез-құлықты неғұрлым қауіпсіз етіп өзгертуге ынтаны қалыптастыру болып табылады. Жобаның кірісі мен шығысындағы білім деңгейін анықтау үшін дейін кейін тестілеу қолданылды. Деректерді талдау қатысушылардың білім көрсеткіші бастапқыда 48% соңында 87% деңгейінде екенін көрсетті. Кері байланыста қатысушылар өздерінің сезімдерімен, ойларымен, көңіл-күйлерімен бөлісті, сұрақтар қойды және келесі тренингтерге қатысуға ниет білдірді.

ЖАСӨСПІРІМДЕР АРАСЫНДАҒЫ АЛКОГОЛЬГЕ ТӘУЕЛДІЛІКТІҢ ҚАУПІ

ҚАЗІРГІ ҚОҒАМДА ЖАСӨСПІРІМДЕР АРАСЫНДАҒЫ АЛКОГОЛИЗМ МӘСЕЛЕСІ КҮН САНАП ӨЗЕКТІ БОЛА ТҮСУДЕ. ЖАС ҰРПАҚ — ЕЛІМІЗДІҢ БОЛАШАҒЫ, СОНДЫҚТАН ОЛАРДЫҢ ДЕНСАУЛЫҒЫ МЕН ӘЛ-АУҚАТЫ ДЕР КЕЗІНДЕ ЖӘНЕ ТИІМДІ ТҮРДЕ ЖҮРГІЗІЛЕТІН АЛДЫН АЛУ ЖҰМЫСТАРЫНА ТІКЕЛЕЙ БАЙЛАНЫСТЫ.

«ҚОС ҚАНАТ ЖЕТІСУ» қоғамдық бірлестігі Талдықорған қаласы Ішкі саясат бөлімінің қолдауымен мемлекеттік әлеуметтік тапсырыс аясында өсіп келе жатқан ұрпақ арасында алкогольге тәуелділіктің алдын алу бойынша белсенді жұмыс жүргізіп келеді. Бағдарлама аясында жастардың денсаулығына жауапкершілікпен қарауын қалыптастыру мақсатында ақпараттық дәрістер, тренингтер және түрлі іс-шаралар ұйымдастырылуда. Ерекше назар зиянды әдеттерден бас тарту дағдыларын дамыту мен алкогольдің жағымсыз салдары туралы хабардарлықты арттыруға аударылады. Қазіргі таңда оқушылар мен ата-аналармен шамамен 20 кездесу өткізілді. «Біздің бағдарламаның негізгі элементі — студенттер мен мектеп оқушыларын әртүрлі интерактивті іс-шараларға тарту. Бұл іс-шаралар тек алкогольдің зияны туралы маңызды ақпаратты жеткізіп қана қоймай, сонымен қатар жағымды қарым-қатынас пен пікір алмасуға мүмкіндік береді. Біз жасөспірімдердің бастамаларын қолдап, олардың қызығушылықтарын оң арнаға бағыттай отырып, түрлі хоббилерін дамытуға жағдай жасаймыз», — дейді ұйым мамандары. Қоғамдық бірлестік қызметкерлері қала тұрғындарын — ата-аналарды, ұстаздарды, жастарды — алкогольизмнің алдын алу бойынша белсенді жұмысқа атсалысуға шақырады. Тек бірлесе әрекет ету арқылы ғана біз жас ұрпақ үшін қауіпсіз және салауатты орта қалыптастыра аламыз, оларды зиянды әдеттерден қорғап, дұрыс таңдау жасауға көмектесе аламыз. Есіңізде болсын: балаларымыздың денсаулығы — біздің қолымызда. Іске кірісетін кез келді!

ТҰРМЫСТЫҚ ЗОРЛЫҚ-ЗОМБЫЛЫҚТЫҢ АЛДЫН АЛУ НЕМЕСЕ «МЕЙІРІМДІЛІКТІҢ ӘЛІППЕСІ»

ҚАЗАҚСТАНДА ОТБАСЫЛЫҚ-ТҰРМЫСТЫҚ ЗОРЛЫҚ-ЗОМБЫЛЫҚ ПРОБЛЕМАСЫ БІЗДІҢ ҚОҒАМНЫҢ МАҢЫЗДЫ ПРОБЛЕМАЛАРЫНЫҢ БІРІ БОЛЫП ҚАЛА БЕРЕДІ. МӘСЕЛЕН, МЫСАЛЫ, СТАТИСТИКАҒА СӘЙКЕС, ӘРБІР ТӨРТІНШІ КІСІ ӨЛТІРУ ОТБАСЫДА, ЖАҚЫН АДАМДАР АРАСЫНДА БОЛАДЫ ЕКЕН.

Кісі өлтіру-тұрмыстық зорлық-зомбылықтың ең ауыр түрі. Отбасылық және тұрмыстық кісі өлтірудің алдында керек кезінде алдын алмаған зорлық - зомбылықтың басқа түрлері болатыны белгілі. Зорлық-зомбылықтың әртүрлі формалары бар: физикалық, жыныстық, психологиялық немесе эмоционалдық, экономикалық зорлық-зомбылық және т.б. Тұрмыстық зорлық-зомбылық мәселесі балаларға қатысты да көрінеді. Зерттеулер көрсеткендей, ересектердің 65 %-ы психологиялық зорлық-зомбылық көрсетсе, 39 %-ы балаларды тәртіпке келтіру үшін физикалық зорлық-зомбылық жасаған. Отбасындағы зорлық-зомбылықтың алдын алу шараларын қолдану маңызды. «Қос Қанат Жетісу» ҚБ балалар мен жастардың өміріндегі түрлі жағымсыз мінез-құлықтардың алдын алу, оның ішінде отбасындағы тұрмыстық зорлық-зомбылықтың алдын алу бойынша іс-шаралар өткізеді. Оқушылармен және студенттермен зорлық-зомбылықтың не екенін, осындай жағдайларда өзін қалай ұстау керектігін және бір-біріне деген сүйіспеншілік пен құрметпен

салауатты қарым-қатынас орнатуды түсінуге көмектесетін ақпараттық және интерактивті сабақтар ұйымдастырылады. Кішкентай балалар үшін міндетті түрде талқыланатын тақырыптық мультфильмдерді таңдауға болады, жасөспірімдер үшін «зорлық-зомбылықсыз қарым-қатынас», «мейірімділік-өмірдің негізі» және т. б. «Мейірімділіктің ӘЛІППЕСІ» жақсылыққа үйретеді. Әрпіне негізделеді: Ә - Әрекет ету (зорлық-зомбылыққа жол бермеу, көмектесу, сұрай білу); Ә - Әшкерелеу (зорлық-зомбылық пен зорлық-зомбылықты тани білу, анықтау); Ә - Әр қашан бірге болу (бір-бірін қолдау, көмектесу, проблемаларды немесе жағымсыз эмоцияларды бірге ашық талқылау, қателіктеріңізді мойындау және т. б.); Ә - Әділеттілік (басқа адамның құқықтары мен құндылықтарын құрметтеу). Егер сізде сұрақтарыңыз болса немесе осы мәселеде көмек қажет болса, «Қос қанат Жетісу» ҚБ (тел: 87771635948) хабарласуға болады.

Бейсенбі - Четверг, 17 шілде	
 ХАБАР	
05.00 «Дүлдүлдер дүбірі» 06.00 Телехикая «Пәленшеевтер-4» 07.00 «Бес жұлдыз» 09.00 Мультсериал «Питэр Пэн-2» 09.30 Сериал «Зимородок-2» 11.30 ОйнаQ 12.30 Телехикая «Келінжан», «Келінжан-2» 14.00, 20.00 Телехикая «Әйел бақыты» 16.00, 22.00 Сериал «Старший следователь» 18.00 Новости 18.30 Жаңалықтар 19.00 Телехикая «Әпке» 00.00 Сериал «Перекресток»	14.30 «Агро аймақ» 15.00 Жаңалықтар /тікелей эфир 15.20 «Әсем әуен» 16.00 Новости/прямой эфир 16.20 «Біздің өңір» 17.00 «Ой-сарап» 17.30 «Әсем әуен» 18.00 «19 регион» /тікелей эфир 18.40 «Қазақ үні» 19.00 «Шыңыраудан шыңға» 19.30 «Ащы да болса...» 20.00 Қорытынды жаңалықтар (Алматы облысы) 20.30 Қорытынды жаңалықтар (Жетісу облысы) 21.00 Итоговые новости (Алматинская область) 21.30 Итоговые новости (Область Жетысу) 22.00 «Біз жанбасақ» 22.45 «Әсем әуен» 00.00 Әнұран
 ЕВРАЗИЯ	

06.00, 02.10 «П@утина» 07.00, 19.00 «Koremix-шоу» 08.00 «Қайырлы таң, Қазақстан!» 09.00 «Доброе утро, Казахстан!» 10.00 «Жить здорово» 10.55 «Давай поженимся!» 11.45 Сериал «Лист ожидания» 13.00 «Пусть говорят» 14.10, 01.45 «Новости» 14.20, 02.00 «Жаңалықтар» 14.30 Qoslike 18.30, 03.05 «Басты жаңалықтар» 20.00 «Главные новости» 20.30 Сериал «Невский. Чужой среди чужих» 03.30 «Той базар»	
---	--

 КТК	
07.05 Кешкі жаңалықтар (қайталау) 07.25 «Тоғжан» 09.10 Вечерние новости 09.40 «Было дело» 10.30 Сериал «Хамелеон» 12.30 Сериал «Горячий» 14.30 Сериал «Никто не идеален» 16.30 «Реальная мистика», реалити-шоу 18.30 «Қаралы жесір» 20.35 Кешкі жаңалықтар 21.00 Вечерние новости 21.30 Сериал «Хамелеон» 23.30 Сериал «Горячи» 01.30 Сериал «Катина любовь» 03.00 «Қаралы жесір» 04.30 «Кел, шырқайық!» (қайталау) 06.10 Кешкі жаңалықтар (қайталау)	

 ЖЕТІСУ	
07.00 Әнұран 07.05 «Әсем әуен» 07.30 «Таңжарық» /тікелей эфир/ 09.15 «Саулықтың сыры» 09.30 Жаңалықтар (Алматы облысы) 10.00 Жаңалықтар (Жетісу облысы) 10.30 Новости (Алматы облысы) 11.00 Новости (Жетісу облысы) 11.30 «Ой-сарап» 12.00 «Шаңырақ» 12.50 «Саулықтың сыры» 13.05 «19 аймақ» 13.40 «Әсем әуен» 14.00 «Мақсатына жеткендер»	06.02 Телехикая «Құтқару қызметі» 07.00 Телехикая «Зың-зың күлпәш» 08.00 Концерт 09.00, 00.40 Жаңалықтар. Новости 09.20 «Жұлдызды шаңырақта». Бағдарлама 10.00, 20.00 Сериал 11.10 Сериал «Священные узы» 12.10 Сериал «ОТРЕЧЕНИЕ» 13.10 Телехикая «Әйел қасиеті» 14.10, 23.40 «Әзілің жарасса...» 15.00, 21.00 Сериал «Стамбуль-ская невеста» 17.00, 22.40 Сериал «1001 Ночь» 18.00 Жаңалықтар 18.10, 19.40 Телехикая «Жүрекке жазылған жол» 19.30 Новости 01.00 Здоровье с Айнур Тажиной 01.30 Әйгерім Сейфолланың Сырласуы 02.30 «Жұлдызды шаңырақта» 03.10 Q-елі 04.10 Телехикая «Тек қана қыздар» 05.00 Телехикая «Тойхана» 05.53 Yзіліс

Жексенбі - Воскресенье, 20 шілде	
 ХАБАР	
05.00 «Jeti qazypa» 07.00 «Тамаша» 07.50 «Турағ» 09.30 «Два хвоста» 10.45 «Чудо и Юда» 12.00 «Уличный Боец» 14.00 «Кеш жарық» 16.00 «Келінжан» 18.00 «7 күн» 19.00 «Алғашқы» 20.00 «Қызық таймс» 21.00 «Укрощение строптиво» 23.00 «Ауылбайский участок»	09.00 «Воскресные беседы» 09.15 «Повара на колесах» 10.05 «Исцеление» 14.05 «Жемчужная свадьба» 18.00 «Выход» 20.00 «Ищу мужчину» 00.00 «Что? Где? Когда?»
 КТК	
07.00 ҚР ӘНҰРАНЫ 07.05 «Әнім Сен Едің» 07.40 «Кел, шырайық» 10.40 «С чистого листа» 14.30 «Никто не идеален » 18.00 «Сейфулин Жолбарыс» 21.00 «Моей любимой» 00.45 «Катина любовь»	
 ЕВРАЗИЯ	
06.00,03.15 «Той базар » 07.05,01.20 «Паутина»	

Жұма - Пятница, 18 шілде	
 ХАБАР	
05.00 «Дүлдүлдер дүбірі» 06.00 «Пәленшеевтер-4» 07.00 «Бес Жұлдыз» 09.00 «Питэр Пэн-2» 09.30, 21.00 «Зимородок-2» 11.20 «Әнес сарайы » 12.00 «Дәстүр» 12.30 «Келінжан» 14.00,20.00 «Әйел бақыты» 16.00,22.00 «Старший следователь» 18.00 Новости 18.30 Жаңалықтар 19.00 «Алғашқы» 00.00 «Перекресток»	14.30 «Ащы да болса...» 15.00 Жаңалықтар /тікелей эфир 15.20 «Өзекжарды» 16.00 Новости/прямой эфир 16.20 «Біз жанбасақ» 17.10 «Ой-сарап» 17.30 «Жетісу әуендері» 18.00 «Әсем әуен» 18.35 «Менің анам» 19.00 «Зейнеп апаның әңгімелері» 19.30 «Абадан» 19.50 «Қазақ үні» 20.00 Қорытынды жаңалықтар (Алматы облысы) 20.30 Қорытынды жаңалықтар (Жетісу облысы) 21.00 Итоговые новости (Алматинская область) 21.30 Итоговые новости (Область Жетысу) 22.00 «Менің балалық шағым» 22.45 «Әсем әуен» 00.00 Әнұран
 ЕВРАЗИЯ	

06.00, 02.30 «П@утина» 07.00, 19.00 «Koremix-шоу» 08.00 «Қайырлы таң» 09.00 «Доброе утро» 10.00 «Жить здорово» 10.55 «Давай поженимся» 11.45 «Лист ожидания» 13.00 «Пусть говорят» 14.10, 02.05 «Новости» 14.20, 02.20 «Жаңалықтар» 14.30 «Qoslike» 18.30, 03.10 «Басты жаңалықтар» 20.00 «Главные новости» 20.30 «Поле чудес» 21.45 «Танго на осколках» 03.35 «Той базар»	
---	--

 КТК	
07.05 Кешкі жаңалықтар 07.25, 02.40 «Өртенген сезім» 08.45 «Вечерние Новости» 09.15 «Было Дело» 10.15 «ШЕФ-5» 12.15 «Марашанец» 15.30 «Никто не идеален» 17.30 «Реальная мистика» 18.30 «Қаралы Жесір» 20.35 Кешкі жаңалықтар 21.00 Вечерние новости 21.30 «Это жизнь » 01.00 «Катина любовь» 03.45 «Кел, шырайық» 05.25 «Әнім сен едің» 06.10 Кешкі жаңалықтар	

 ЖЕТІСУ	
07.00 Әнұран 07.05 «Әсем әуен» 07.30 «Таңжарық» /тікелей эфир/ 09.15 «Саулықтың сыры» 09.30 Жаңалықтар (Алматы облысы) 10.00 Жаңалықтар (Жетісу облысы) 10.30 Новости (Алматы облысы) 11.00 Новости (Жетісу облысы) 11.30 «Ой-сарап» 12.00 «Ұлт ұяты» 12.50 «Саулықтың сыры» 13.05 «19 регион» 13.40 «Әсем әуен» 14.00 «Шыңыраудан шыңға»	06.00,05.50 Әнұран 06.02 «Тақиясыз періште» 07.00 «Зың-зың Күлпәш» 08.00 Концерт 09.00, 01.00 Жаңалықтар. Новости 09.20 «Жұлдызды шаңырақта» 10.00,20.00 «Великолепный век.Көсем» 11.10 «Священные узы» 13.10 «Әйел қасиеті» 14.10 Шаншар 15.00,21.00 «Стамбульская невеста» 17.00,22.40 «1001-түн» 18.00 Жаңалықтар 18.10, 19.40 «Жүрекке жазылған жыр» 19.30 Новости 23.30 «Әзілің жарасса» 00.10 Динара Сатжан 01.20 Айнур Тажиной 02.00 «Айгерім Сейфолланың сырласуы» 03.00 «Жұлдызды шаңырақта» 03.40 Q-елі 04.40 «Тек қана қыздар» 05.10 «Тойхана» 05.53 Yзіліс

02.20 «Құтқарушы» 03.45 «Сейфулин Жолбарыс» 06.00 «Әнім сен едің»	
 ЖЕТІСУ	
07.00 Әнұран 07.05 «Әсем әуен» 08.45 «Саулықтың сыры» 09.00 «Апта» (Жетісу облысы) 09.30 «Апта» (Алматы облысы) 10.00 «Апта» (Область Жетысу) 10.30 «Апта» (Алматинская область) 11.00 «Әсем әуен» 12.00 «Біздің толқын» 12.50 «Саулықтың сыры»	13.05 «Ділмар» 13.45 «Қазақ үні» 14.00 «Ұлт ұяты» 14.50 «Әсем әуен» 15.00 «Шаңырақ» 15.50 «Әсем әуен» 17.35 «Агро аймақ» 18.00 «Единый народ» 18.30 «Келіп көр» 19.00 «Өзекжарды» 19.30 «Арнайы репортаж» 20.00 Алғысбек Дәуеннің концерті 22.00 «Шіркін-ай» 23.05 «Әсем әуен» 00.00 Әнұран
 31 КАНАЛ	
06.00,05.00 «Әзіл студио» 07.00 «Күліп All»	

Сенбі - Суббота, 19 шілде	
 ХАБАР	
05.00 «Jeti qazypa» 07.00 «Тамаша» 08.00 Тамара Асардың 10.00 «Два хвоста» 11.10 «Фиш и Чипси» 12.00 «Укрощение Строптивного» 14.00 «XXI ғасыр көшбасшысы» 15.00 «Қызық таймс» 16.15 «Келінжан» 19.00 «Кеш жарық!» 21.00 «Уличный боец» 23.00 «Жыным сол»	14.50 «Қазақ үні» 15.00 «Аман болайық» 15.40 «Әсем әуен» 16.20 «Менің балалық шағым» 17.00 «Әсем әуен» 17.35 «Гибрат» 18.00 «Ділмар» 18.50 «Әсем әуен» 19.00 «Ұлт ұяты» 19.55 «Біздің өңір» 20.30 «Апта» (Жетісу облысы) 21.00 «Апта» (Алматы облысы) 21.30 «Апта» (Область Жетысу) 22.00 «Апта» (Алматинская область) 22.35 «Әсем әуен» 00.00 Әнұран
 ЕВРАЗИЯ	

06.00 «Той базар» 07.00 «П@утина» 08.50 «Поехали» 09.40 «Больше чем врач» 13.40 «Где живет надежда» 17.45 «Храни меня дождь» 20.00 «Исцеление» 00.00 «Птица» 01.50 «П@утина» 03.30 «Той базар»	
---	--

 КТК	
07.00 ҚР ӘНҰРАНЫ 07.05 «Мерекелік концерт» 08.30 «Кел , шырқайық!» 10.30 Вечерние Новости 11.00 «Это жизнь» 14.40 «Никто не идеален» 18.20 Нұрлан Еспановтың кеші 21.00 «С чистого листа» 01.00 «Катина любовь» 02.30 «Зұлмат» 03.50 Нұрлан Еспановтың кеші 05.55 Мерекелік Концерт	06.00,04.40 «Әзіл студио» 07.00 «Күліп all» 07.30 «Тәтті шоу» 08.00 «Губка боб» 09.00 «Кунг фу панда» 09.30 «Готовим с Адель» 10.00 «Алдараспан» 12.00 «Заманбек» 14.10 «Мультфильм» 16.10 «Добрыня Никитич» мультфильм 17.50 «Зов предков» 19.50 «Человек паук» 22.30 «Валькирия» 01.10 «Біздің шоу» 02.30 «Тайм Вайн» 02.50 «Тик ток» шоу 03.10 «31 әзіл» 04.00 «Тамаша лайф» 05.00 «1001 әзіл» 05.10 BALA BATTLE 05.30 What's up?

 ЖЕТІСУ	
07.00 Әнұран 07.05 «Әсем әуен» 07.30 «Таңжарық» 09.15 «Саулықтың сыры» 09.30 Жаңалықтар (Алматы облысы) 10.00 Жаңалықтар (Жетісу облысы) 10.30 Новости (Алматы облысы) 11.00 Новости (Жетісу облысы) 11.30 «Ой-сарап» 12.00 «Біздің толқын» 12.50 «Саулықтың сыры» 13.05 «Әсем әуен» 13.35 «Менің анам» 14.00 М/ф «Отырарды қорғау» 14.30 «Абадан»	06.02 «Тақиясыз періште» 07.20 «Зың зың Күлпаш» 09.50 «Цифровая гигиена» 10.00 «Великолепный век. Кесем» 13.10 «Жетінші студия» 14.10, 23.40 «Әзіл әлемі» 15.00, 21.00 «Стамбуль-ская невеста» 17.00,22.40 «1001 ночь» 18.00 «Орел и Решка» 19.00 «Таптым ау» 00.50 Айнур Тажиной 01.50 Қызықты Weekend 02.30 «Жұлдызды шаңырақта» 03.20 «Q-елі» 04.20 «Тек қана қыздар» 05.00 «Тойхана» 05.53 «Yзіліс»

 7 КАНАЛ	
06.00,05.45 Әнұран 06.02 «Тақиясыз періште» 07.00 «Зың Зың Күлпәш» 09.30 «Доктор Тажина» 10.00 «Великолепный век. Кёсем» 12.50 «Бесценное время» 13.50,23.40 «Әзіл әлемі» 15.00 ,21.00 Стамбульская невеста 17.00,22.40 «1001 ночь» 18.00 «Таптым ау сені» 00.40 Здоровье с Айнур Тажиной 01.40 «Қызықты Weekend» 02.30 «Жұлдызды шаңырақта» 03.00 «Q-елі» 03.50 «Тек қана қыздар» 05.10 «Тойхана» 05.53 «Yзіліс»	07.30 «Тәтті шоу» 08.00 «Губка боб» 09.00 «Кунг фу панда» 09.30 «Готовим с Адель» 10.00 «Телебинго» 10.25 «Пингвины Мадагаскар » 11.00 «Алеша Пупович» 13.00 «Добрыня Никитич» 14.40 «Зов предков» 16.50 «Человек паук» 19.30 «Солт» кино 21.30 «Джанго Освобожденный» 01.10 «31 әзіл» 03.00 «Тик ток» шоу 03.30 «Тайм вайн» 03.50 «1001 әзіл» 04.00 «BALA BATTLE» 04.30 «What's up?» 05.30 «Ризамын»

ҰЛЫ ҚЫТАЙ ҚОРҒАНЫ ҚЫТАЙЛАРДЫ КІМНЕН ҚОРҒАЙДЫ?

ҰЛЫ ҚЫТАЙ ҚОРҒАНЫ – АСПАН АСТЫ ЕЛІНІҢ СИМВОЛЫ, ӘРІ ҚЫТАЙДЫҢ ЕҢ КӨРІКТІ ЖЕРЛЕРІНІҢ БІРІ. МҰНЫ ӘРБІР ШЕТЕЛ ТУРИСІ ДЕ БІЛЕДІ. ҰЛЫ ҚОРҒАННЫҢ КЕСКІНДЕМЕЛЕРІН КӨПТЕГЕН БУКЛЕТ, АТЛАС ПЕН ЖОЛ КӨРСЕТКІШТЕРІ АРҚЫЛЫ КӨРУГЕ БОЛАДЫ. ДЕСЕ ДЕ БҰЛ КЕРЕМЕТТІҢ ПАЙДА БОЛУ ТАРИХЫН ЕКІНІҢ БІРІ БІЛЕ БЕРМЕУІ МҰМКІН, ДЕП ХАБАРЛАЙДЫ KAZ.NUR.KZ.

Ұлы Қытай қорғаны б.з.б. 770-476 жылдар аралығында салына бастап, кейінгі патшалықтар кезінде жалғастырылған, оның ұзындығы 10000 км-ге жетіп, солтүстіктен келетін шапқыншылықтардан қорғану мақсатында салынған. Қорған әскери қорғаныс және Ұлы Жібек жолындағы сауда-саттық байланысында қауіпсіздік рөлін атқарғанымен, солтүстіктегі көшпелі халықтарға толық тосқауыл бола алмаған. Қазіргі таңда қорғанның тек 10 пайыздан астамы ғана жақсы сақталған, шамамен 50 пайызы жойылып, 30 пайызы қирап жатыр, оны сақтап қалу үшін Қытай үкіметі мен халықаралық ұйымдар бірлесе әрекет етіп жатыр.

СӘУЛЕТ ӨНЕРІНІҢ КЕРЕМЕТІ

Ұлы Қытай қорғаны қытайша Вань-ли чанчэн деп аталады, ол - «Он мың шақырымдық қамал» деген мағынаны білдіреді. Б.з.б. 221 жылы тұңғыш император Цинь Шихуанди өзге алты патшалықтың басын біріктіріп, біртұтас Қытай империясын құрды. Ол әр патшалық тұрғызған үзік-үзік қорғаныс қамалдарын бір-біріне жалғастырып салдырды. Оның ұзындығы 5000 км-ге жеткен. Хань империясы заманында қорған-қамалдар шығыста Ляодун түбегінен батыста Линьтаоға дейін жеткізілді. Қорғаныс қамалдарының бұзылып, бүлінген жерлерін Қытайды билеген әрбір патшалық жөндеп, қалпына келтіріп отырды.

Әсіресе Мин әулеті солтүстігіндегі көршілері – шүршіттер мен моңғолдардан қорғану үшін сол заманның ең озық техникасын пайдаланған. Олар биік тау жоталары мен шатқалдарына және шөл далаға дейін қорғаныс қамалдары мен бекіністерін салдырып, қорғанды ұзарта түсті.

Шығыста Бохай жағасындағы Шаньхайгуань бекінісінен батыста Ганьсу провинциясындағы Цзяюйгуань бекінісіне дейін созылып жатқан қорғанның жалпы ұзындығы 10000 км-ге жетті. Негізгі бөліктерінің орташа биіктігі 7-8 метр болса, табанының ені 6,5, үстіңгі жағының ені 5,8 метрді құраған. Қорғанның үстінде әр 100 метр сайын 2-3 қабаттан тұратын қарауыл мұнарасы салынған. Онда гарнизон сарбаздары тұрған, әрі қару-жарақ, оқ-дәрі сақталған. Ал қорғаныс шебінің ең маңызды деген тұстарында ірі бекіністер, ішкі өткелдер бар. Қорғанның ішкі, ал кейде сыртқы жағынан тау жоталарының үстіне аралары белгілі қашықтықты сақтай отырып салынған дабыл мұнараларында күндіз түтін түтетіп, түнде алау жағу арқылы бір-біріне белгі беріп отыратын болған. Осы тәсілмен бір сағаттың ішінде 500 км алыс жерге әскери дабыл беріп, қауіп-қатерді хабарлай алған. Екі жарым мың жылдан астам тарихы бар Қытай қорғаны адамзаттың сәулет өнері тарихындағы ғажайып кереметтердің бірі.

КӨШПЕЛІ ЖАУЫНГЕР ХАЛЫҚҚА ҚОРҒАН ТОСҚАУЫЛ БОЛА АЛМАДЫ

Қорған Қытай тарихында белгілі дәрежеде әскери қорғаныстық және Ұлы Жібек жолындағы сауда-саттық байланысында қауіпсіздік рөлін атқарды. Алайда солтүстіктегі көшпелі жауынгер халықтарға ол ешқандай тосқауыл бола алған жоқ. Ғұндар, түріктер, қидандар, моңғолдар мен шүршіттер қорғаннан өтіп, отырықшы елдермен емін-еркін саяси, мәдени және сауда байланыстарын жүргізді.

Солтүстіктен төнген қауіп Қытайға негізгі қауіп солтүстіктегі көршілерінен төнді. Б.з.д. IV ғасырдан бастап көшпелі

малшылар шекаралас далалық аумақтарды мекендеді. Қатал табиғи орта бұл халықтың өмір сүруіне Қытай жеткілікті жағдай жасады, бірақ одан артық ештеңе ұсына алмады. Солтүстіктегілер өздерінің оңтүстік көршілерінің нәзік маталар мен ауыл шаруашылығы өнімдерінің мол түрі сияқты тауарлары мен сән-салтанатына қызыға қарады. Көшпенділердің саны қытайлықтарға қарағанда айтарлықтай аз болғанымен, олар әскери тұрғыдан үлкен қауіп төндірді. Төзімді де жылдам дала жылқыларына мініп, қуатты садақтармен және жебелермен қаруланған олардың жауынгерлері шекаралас қытай мемлекетіне тиімді шабуылдар ұйымдастырып, өздеріне қажеттіні тартып ала алатын еді.

Көшпенділер мен қытайлар арасындағы байланыс тек соғыспен ғана емес, сондай-ақ саудамен де тығыз байланысты болды. Далалы аймақтарда моңғолдар егіс шаруашылығымен айналыса алмағандықтан қытайлармен азық-түлік саудасы олар үшін өте маңызды болды. Көшпенді тайпалар арасында жібек пен мақта сияқты маталарға, сондай-ақ қару-жарақ жасауға арналған металдарға үлкен сұраныс болды. Сонымен қатар қытайлар соғыс үшін көшпенділердің жылқыларын жоғары бағалады.

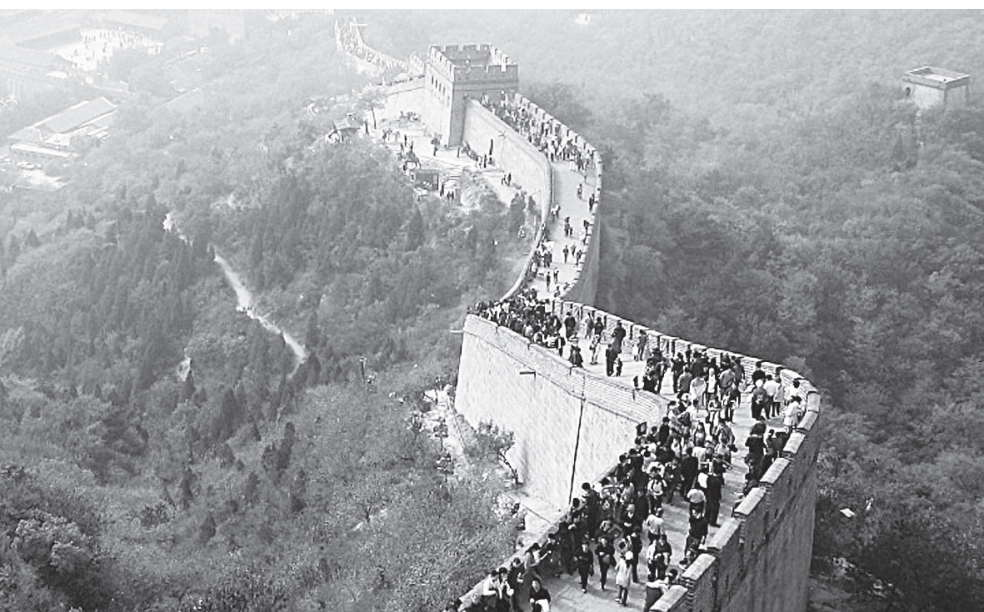
Қытайда қажетті мөлшерде жылқы өсіру мүмкін болмағандықтан, көшпенділердің көп жылқысы Қытайда рекше сұранысқа ие

болды. Алайда бұл сауда қатынастарында теңсіздік байқалды: қытайлар жылқысыз күн көре алса, моңғолдар азық-түлік пен киімсіз өмір сүре алмады.

ҚОРҒАННЫҢ СТРАТЕГИЯЛЫҚ МАҚСАТЫ

Осылайша Қытай билеушілері көшпенділерді елден аулақ ұстау үшін инженерлік құрылыстар, соғыс және дипломатия секілді стратегияларды қолданды. Біріккен Қытайдың алғашқы императоры Цинь Ши Хуанди (б.з.д. 221-210 жж.) солтүстік шекараның бойында алғашқы бекініс желілерінің бірін құрды, бұл бұрынғы мемлекеттер салған құрылыстарды біріктіру арқылы жүзеге асырылды. Кейінгі Хан әулетінің билеушілері сыртқы жаулармен күресу үшін экономикалық және әскери стратегияларды қолдануға тырысты. Олар

көшпенділерге жәрдемақы төлеп, сонымен қатар далада әскери жорықтар жүргізіп, жаңа қорғаныс қабырғасын салды. Алайда бұл әдістер басқыншыларды тоқтата алмады. Керісінше, солтүстіктегілер шабуылдары арқылы тез арада тауарларға қол жеткізіп қана қоймай, қытайлардан көбірек көмек талап ету үшін бұл әрекеттерін қауіп төндіру құралы ретінде пайдалануға болатынын түсінді. Одан кейінгі мың жыл бойы қарым-қатынастар осы бағытта жалғасты.

ШЫҢҒЫСХАН МЕН МИН ӘУЛЕТІНІҢ АЛМАСУЫ

Содан кейін XIII ғасырда Темүжин есімді көсем моңғолдарды біріктіріп, күштердің теңгерімін солтүстіктегілердің пайдасына

шетелдік көмек жіберілді. Бұл қадамдар қоғамдық қаржыға ауыртпалық түсіргенімен, жүзеге асырылды. Алайда мұндай шаралар күшейе түскен моңғолдардың шекаралық шабуылдарының көбеюінің алдын ала алмады. Бұл шабуылдар, әсіресе, далада қатты қажет болған тауарларды қытайлармен саудалауға мәжбүрлеу тактикасы ретінде қолданылды. 1459 жылы Ұлы хатшы Ли Сянь моңғолдардың азық-түлік пен киімге деген тұрақты қажеттілігін Қытай үшін «үлкен апат» деп сипаттаған. Тек 1571 жылы ықпалды сарай қызметкері Ван Чун Ку министрі император Лунцинді саясатты өзгертуге көндірді. Шекарада сауда бекеттері салынды. Бұл шешімнен кейін моңғол шабуылдарының саны азайды, ал Қытай қымбатқа түсетін әскери жорықтарын қысқарта алды.

ҰЛЫ ҚЫТАЙ ҚОРҒАНЫНА ҚАЙ КЕЗДЕ САЯХАТТАП БАРҒАН ТИІМДІ?

Қорған ғасырлар бойы түрлі маусымды өткеріп, жыл бойы келушілерді қарсы алуға дайын. Бейжің аймағында қыста суық болады, бірақ бұл мезгілде жаздың қарбалас кезеңіне қарағанда адам аз. «See China's Iconic Great Wall From Above» мақаласындағы мәліметтерді негізге алсақ, күзде Бейжіңнің маңында ауа райы жайлы (6°-тан 18°С-қа дейін) болып, туристердің саны азаяды, бұл уақыт ерекше ләззат сыйлайды. Көктемде жел мен шаң жиі болады. Қытай – фестивальдер елі, сондықтан әйгілі орынға саяхаттағыңыз келсе, сапарыңызды қорғанның көлеңкесінде өтетін мерекелермен сәйкестендіріп жоспарлауды қарастырыңыз. Бұл аймақ туристік жолдардан алыстау әрі ұзақ жүруді талап етеді. Сол себептен де жан-жақты ізденіп, қызықты саяхатқа дайын болып барған жөн.

Ұлы Қытай қорғаны 15 түрлі аймақты қамтиды, бұл оның құрылысын өте күрделі процесс етті. Құрылыс жұмыстарына шамамен 2 миллионнастам адамның қатысқаны белгілі. 2014 жылғы мәліметтерге сүйенсек, қорғанның тек 10 пайыздан астамы ғана жақсы сақталған. nationalgeographic.com қорғанның жаңа бөліктері ашылғанымен, соңғы жарты ғасырда оның бірнеше бөлігі жоғалып кеткенін жазады. 1950 жылдары Мао Цзэдун қабырғаның кейбір бөліктерін бұзып, құрылыс материалдарын қайта пайдалануды қолдаған. Бүгінгі күні де ауыл шаруашылығымен айналысатын шаруалар қорғанның топырағы мен тастарын практикалық мақсаттарда қолданады. Қытай және халықаралық ұйымдар осы ерекше мұраны сақтап қалуға тырысқанымен, оның жағдайы күннен-күнге нашарлауда. 1961 жылы ІХР үкіметі қорғанның көптеген тұстарын қайта қалпына келтіріп, мемлекет қорғауына алды, ал 1987 жылы ол адамзаттың мәдени құндылығы ретінде ЮНЕСКО-ның бүкіл әлемдік мәдениет және табиғат ескерткіштері тізіміне енді.

(nur.kz сайтынан алынды)

АСЫЛ ҚАЗЫНА

СОТ ЖҮЙЕСІНДЕГІ ТІЛ МӘСЕЛЕСІ

Қазақ халқының тіл қазынасының аясы шексіз екені бесенеден белгілі. Соның арқасында шапқыншылық заманының өзінде небір шешімі жоқ дау-дамайларды би шешеден бір ауыз сөзбен шешкен. Қазақтар сол бір ауыз сөзге тоқтаған. Өз ойының ұзынынан ұзақ, саны көп, сапасы жоқ сөздермен шұбырта жеткізген, тыңдаушылар жалығады, түсінбеуі де ықтимал. Тоғыз ойдың тобықтай түйінін бір ауыз сөзбен жеткізу, тыңдаушының санасына қондыру - сөз шеберлігінің шыны. Қоржынында мағынасы шексіз мақал-мәтелдер мен қара сөздерге толы, ойыңды қысқа және нұсқа жеткізуге жол көрсететін ана тіліміздің беделін одан әрі көтерген абзал.

Сот жүйесіндегі тіл мәселесіне де кейінгі жылдары баса назар аударылып келеді. Мәселен, мемлекеттік тіл – мемлекетіміздің бүкіл аумағында қоғамдық қатынастардың барлық саласында қолданылатын, мемлекеттік басқару, заң шығару, сот ісін жүргізу және іс қағаздарын жүргізу тілі. Мемлекет Қазақстан халқының тілдерін үйрену мен дамыту үшін жағдай туғызуға қамқорлық жасауда. Лауазымды адамның тіл білмеймін деген сылтауымен құжаттарды сауал салуды, өтініштерді немесе шағымдарды қабылдаудан бас тартуы, сондай-ақ оларды мәні бойынша қарауына жол берілмейді. Сот ісін жүргізу тілі сотқа берілген құжаттардың берілуіне қарай жүргізіледі, әрбір азамат істі өзінің ана тілінде немесе өзі білетін басқа тілде жүргізуді талап етуге құқылы және өздері білетін басқа тілде мәлімдеме жасау, түсіндіктеме мен жауап беру, өтініш білдіру, шағым жасау, аудармашының қызметін тегін пайдалануға құқылы, сол сияқты онымен қамтамасыз етіледі.

Мемлекеттік тілдің мәртебесін көтеруді мақсат еткен соң, талаптарды да жоғары қою

керек. Қай сотқа барсаң да талап арыздар мен өтініштердің үлгілері мемлекеттік және орыс тілдерінде жазылған. Арыз қабылдаушы мамандар қазақ тілін жетік меңгерген. Алайда, ана тілін толық меңгере тұра, талап арызды орыс тілінде тапсырады. Неге? Бір себебі, қарапайым қазақ азаматтар қорғаушыларға, заң кеңесіне жүгінеді. Ол жерде заңгерлер арызды өзіне ыңғайлы немесе өзге жетік меңгерген орыс тілінде жазып береді. Орыс тілін түсінбесе де, «көзі ашық адам ғой» деп, жазып берген арызды сотқа тапсырады. Арыз орыс тілінде түскен соң, барлық сот отырыстары орыс тілінде жүргізіледі. Осы жағдайда Конституциямен кепілденген адам құқығын кім қорғамақ. Заң – тек мемлекеттік тілді меңгермеген азаматтардың жеке құқығын қорғау үшін қабылданғанға ұқсайды.

Міне, сондықтан осындай олқылықтардың орнын толтыратын болсақ мемлекттік тілде қаралатын істер саны да анағұрлым арта түсері сөзсіз.

Самал ҚАЛИМОЛДИНОВА,
Талдықорған қалалық сотының судьясы.

АЙТАРЫМ БАР

БОРЫШКЕРДІҢ ЗАҢ АЛДЫНДАҒЫ ЖАУАПКЕРШІЛІГІН АРТТЫРСА...

СОҢҒЫ БІРНЕШЕ ЖЫЛДАН БЕРІ ЕЛІМІЗДІҢ СОТ, ҚҰҚЫҚ САЛАСЫНДА ОҢДЫ РЕ-
ФОРМАЛАР ЖҮРІП ЖАТЫР. ҚАЗІР БҰЛ ӨЗ ЖЕМІСІН БЕРІП ЖАТҚАНЫ ҚОҒАМДАҒЫ
ӨЗГЕРІСТЕРДЕН ДЕ БАЙҚАЛЫП ОТЫР. РАСЫНДА ЗАҢ ҚАТАЛ БОЛСА, АДАМ БАЛА-
СЫ ОНЫ ЖАУАПКЕРШІЛІКПЕН СЕЗІНЕ БІЛСЕ, ОНДА ҚОҒАМДА ТҰРАҚТЫЛЫҚ БОЛА-
ДЫ. ҚЫЛМЫС ТА БОЛМАЙДЫ, БЕЙБІТ ЖАҒДАЙДА ТЫНЫШ ӨМІР СҮРЕМІЗ. ЕҢ БАСТЫ
МӘСЕЛЕ АДАМ МЕН ОНЫҢ ҚАУІПСІЗДІГІ. СОНДЫҚТАН ДА БАСТЫ НЕГІЗГІ ҚҰЖАТ КОН-
СТИТУЦИЯ БІЗДІҢ КЕПІЛІМІЗ. АЛ ЗАНДАР ЗАМАН АҒЫМЫНА, ҚОҒАМ СҰРАНЫСЫНА
ҚАРАЙ ӨЗГЕРІП, ТОЛЫҚТЫРЫЛЫП ОТЫРАТЫНЫ ТҮСІНІКТІ ЖАЙ.

Жеке сот орындаушыларының қызмет аясы кең: иесі бар, бірақ пайдаланылмай жатқандар жайылым, егістік жерлерді мемлекет меншігіне қайтару, үйге заңсыз кіргендер, заңсыз жер телімін алғандар, жерге баспана салғандардан бастап, несиесін төлемей қашып жүргендерге дейінгі аралықтағы түйіндерді шешу солардың құзырына

кіреді. Оңай жұмыс емес әрине.

Бірақ осы жерде кез келген адам есте сақтайтын бір нәрсе бар: жеке сот орындаушысы қарапайым тілмен түсіндірсек, «шаш ал десе, бас алатын» адам емес. Жалпы олардың әрбір әрекетін мемлекет бақылауға алып отыратынын жасырмауымыз керек. Нерізі «Жеке сот

МАМАН МІНБЕРІ

СЫЛТАУ ІЗДЕП СОЗБАЛАНҒА САЛҒАНША...

Борышкерлердің көзқарасымен қарасақ, жеке сот орындаушылары олар үшін жағымды кейіпкер емес. Олар үшін жеке сот орындаушылары тым қатал болып көрінуі мүмкін. Бірақ қатар да – адам. Соттың ақырғы шешімі шықты ма, ол сөзсіз орындалуы керек. Сондықтан жеке сот орындаушылары да көп жағдайда заңның орындалуы үшін борышкерден мүлктің немесе қарыздың қайтарылуын талап етеді. Егер жеке сот орындаушысы соттың шешімін уақтылы орындау шаралат-
тың есіне де әкімшілік жаза көзделген.

Мәселен, Әкімшілік құқық бұзушылық туралы Қазақстан Республикасының Кодексінің 669-бабының 1-бөлігіне сәйкес сот үкімін, сот шешімін немесе өзге де сот актісін және атқарушылық құжатты орындамау – жеке тұлғаларға – бес айлық есептік көрсеткіш мөлшерінде айыппұл салуға не бес тәулікке дейінгі мерзімге әкімшілік қамаққа алуға, лауазымды адамдарға, жеке шекара қызметшілеріне, жеке сот орындаушыларына, адвокаттарға – жиырма айлық есептік көрсеткіш мөлшерінде айыппұл салуға немесе бес тәулікке дейінгі мерзімге әкімшілік қамаққа алуға, шағын кәсіпкерлік субъектілеріне немесе коммерциялық емес ұйымдарға – отыз, орта кәсіпкерлік субъектілеріне – қырық, ірі кәсіпкерлік субъектілеріне елу айлық есептік көрсеткіш мөлшерінде айыппұл салуға алып келеді.

Ал, осы кодекстің 670-бабының 1-бөлігінде сот орындаушысының атқарушылық орындаумен байланысты, оның ішінде борышкердің жұмыс орны мен оның кірістері, атқарушылық құжатқа сәйкес ұстап қалудың жүргізілгені және өндіріп алынған соманың өндіріп алушыға жіберілгені туралы, борышкердің өзге де жеке және заңды тұлғалардағы ақша сомалары мен мүлкіне өндіріп алудың қолданылғаны туралы мәліметтерді ол тағайындаған мерзімде ұсыну туралы қаулыларын және заңды талаптарын орындамау - жеке тұлғаларға – он, лауазымды адамдарға – он бес, заңды тұлғаларға жиырма айлық есептік көрсеткіш мөлшерінде айыппұл тағайындауға – сот орындаушысына көрінеу анық емес, оның

Осы баптың 2-бөлігінің талаптарына сәйкес сот орындаушылар салуға әкеп соғатын.

Осы баптың 2-бөлігінің талаптарына сәйкес сот орындаушылары – жеке тұлғаларға – ішінде борышкердің кірістері мен мүліктік жағдайы туралы мәліметтер ұсыну – жеке тұлғаларға – жиырма, заңды тұлғаларға елу айлық есептік көрсеткіш мөлшерінде айыппұл салуға әкеп соғады. Сондықтан мойнындағы қарыздарын төлеуден сылтау іздеп, сырқатталып, жалтарып, созбалаңға салып жүрген азаматтар өкімшілік жауаптылыққа тартылып, өтеуге тиесілі қарыз со- масын көбейтіп алмас үшін соттың шешімін орындаудың қамын ойластырғандары жөн.

Жеке сот орындаушылары — мемлекеттің белгілеген міндеттерін іске асырушылар. Бізде сот актісін міндетті түрде орындалу керек қағида бар. Егер қандай да бір тұлға мемлекеттің немесе басқа бір адамның құқықтарын шектесе, оны қалпына келтіріп, құқықтарының бұзылуына жол берілмеу керек. Жеке сот орындаушылары ешкімге тәуелді емес. Олар тек қана заңға

Айгерім АСБЕКОВА,
Жетісу облысының жеке сот орындаушысы.

АТА ЗАҢНЫҢ 30 ЖЫЛДЫҒЫНА

ӨЗГЕРІСТЕРГЕ ОРАЙ ЖЕТІЛДІРІЛЕ ТҮСТІ

Елдің қолданыстағы Конституциясы 1995 жылы 30 тамызда жалпыхалықтық референдумда қабылданып, бүгінгі таңға дейін оған бірнеше рет өзгертулер мен толықтырулар енгізілді. Ал, оның ең соңғысы 2022 жылы 5 маусымда өткен референдумда енгізілген өзгерістер Ата заңымызды жетілдіре түскені даусыз. Атап айтсақ, сол өзгерістермен еліміздің барлық аумағында Конституцияның сақталуын қамтамасыз ету үшін Конституциялық сот құрылып жұмыс істей бастады. Енді Конституцияға сай емес деп есептеген нормативтік құқықтық актілерге шағыммен кез-келген адам Конституциялық сотқа жүгіне алады. 2004 жылдан бастап мораторий жарияланып, қолданылмай тұрған өлім жазасы енді Қазақстанда мүлдем қолданылмайтын болды.

– Оның ішінде маңызды өзгерістер бойынша жер және оның қойнауы, су көздері, өсімдіктер мен жануарлар дүниесі, басқа да табиғи ресурстар халыққа тиесілі. Жергілікті өзін-өзі басқаруға байланысты, жаңа конституциялық реформа арқылы мәслихаттардың жергілікті өзін-өзі басқару деңгейі күшейтілді. Жалпы Президенттің конституциялық реформасы бюрократияны азайту, қоғамның саяси сауатын арттыруға бағытталып отыр. Әр азамат саналы түрде өз ісіне өзі жауап беруі керек. Занда айқындалған қағидаттарға сәйкес, конституциялық бақылауды жүзеге асыру енді Конституциялық сотқа жүктеледі.

Конституцияға енгізілген өзгерістер мемлекеттің саяси жүйесінің реформалануына әсер етті. Бұл өзгерістерді іске асыру Конституцияға сәйкес құқықтық жүйенің дамуына, азаматтардың құқықтарын қорғау кепілдіктерін және елдегі заңдылық режимін нығайтуға, халықтың мемлекеттік институттарға деген сенімін арттыруға ықпал ететін болады.

Сонымен қатар, Ата заң Конституциялық заңдылықты қамтамасыз етеді. Мемлекеттік басқарудың барлық деңгейлерінде Қазақстан Республикасы Конституциясының нормалары мен ережелерінің сақталуын қамтамасыз ету болып табылады. Конституциялық заңдылық нормативтік құқықтық актілерді шығару және барлық орталық мемлекеттік органдардың, сондай-ақ жергілікті өзін-өзі басқару органдарының нақты іс-әрекеттер жасауы кезінде Қазақстан Конституциясында тікелей қамтылған немесе одан туындайтын талаптар мен ережелердің қатаң сақталуын білдіреді.

Ли́ра ҚАДЫРҚҰЛОВА,
Қонаев қаласы мамандандырылған
тергеу соты әкімшісінің басшысы.

ПОЙЫЗДАН САҚТАН!

ҚАУІПСІЗДІК ШАРАЛАРЫН ҚАТАҢ САҚТАҢЫЗ

Теміржол қауіптілігі жоғары аймақ болып табылады. Өйткені, пойыздардың әрлі-берлі толассыз жүрісі, стансалардағы маневрлік қозғалыстар абайламаса адамдардың өміріне қауіп төндіретіні даусыз.

Теміржол жолын белгіленбеген жерлерде, әсіресе жақындап келе жатқан пойыз құрамының немесе локомотивтің алдында кесіп өтуге болмайды. Теміржол жолы балаларға немесе басқа бөгде адамдарға ермек үшін арналмаған, бұл "ойындардың" артында адам өмірі тұр. Сондықтан, әсіресе, қазір жазғы демалыста балаларыңызды қараусыз қалдырмаңыз. Балаларыңыздың теміржол бойында қалмауын қадағалаңыз.

Сондай-ақ, жол шаруашылығындағы өзекті мәселе, пойыздар теміржол өткелдеріне жақындаған кезде, өтпелі сигнализацияның тыйым салатын көрсеткіштеріне, сондай-ақ жабық шлагбаумдарға қарамастан, тоқтаусыз көлік жүргізілуі болып табылады. Теміржол өткелі – жолдың күрделі және қауіпті учаскелерінің бірі, ол назар аударуды және жол ережелерін қатаң сақтауды қажет етеді. Мұқият болыңыз, оны жақындап келе жатқан пойыздың жоқтығына көз жеткізгенде ғана кесіп өтіңіз.

Пойыздардың қауіпсіздігін талдау үлкен алаңдаушылық туғызды, өйткені қараусыз қалған малдың теміржол жолына кенеттен шығуына байланысты пойыздардың төтенше тежеулерінің саны артып келеді. Темір жолдың жанында қараусыз жайылып жүрген мал көбінесе темір жол көлігінің қапылты жұмысының бұзылуына әкеледі, бұл пойыздардың кешігуіне, локомотивтер мен вагондардың бұзылуына, жолаушылардың уақтылы жеткізілмеуіне және ең бастысы жолаушылардың өміріне қауіп төндіреді. Тағы да еске саламыз: теміржол – бұл қауіпті

көп. Жол қозғалысы қағидаларын бұзған жағдайда кейбіреулер өтірік мекенжай жазып береді. Ескерту хат жібергенде мекенжай дұрыс болмай, қайтарып жатқан жағдай өте көп. Расында сот шешімін орындау, өндіріп алу қиынға соқтырады. Жеке сот орындаушыларының жұмысы өте қиын. Ескерту хат жібереміз. Оны алса да төлеметіндеріптен көп. Егер алмаған күннің өзінде «Қарызгер тізілімі» желісі арқылы біліп отыруға болады ғой. Бізге айыппұл төлеу туралы шешім келіп түскен соң ескерту хат жібереміз. Сосын 10 күн күтеміз. Осы уақыт аралығында айыппұл және де басқа төлемдерді төлемеген жағдайда ғана есепшоттарына бұғаттау қоямыз.

Жадыра ИСАБЕКОВА,
Жетісу облысы атқарушылық округінің жеке сот орындаушысы.

аймақ! Жаю кезінде мал бақташының қатаң бақылауында болуы керек.

Мал жаю қағидалары бұзылған жағдайда (темір жолдардың жанында, сол арқылы теміржол көлігінде қозғалыс қауіпсіздігіне қатер төнеді) мал иелеріне Қазақстан Республикасының қолданыстағы заңнамасымен өкімшілік айыппұл салынатын болады. Темір жолдарда және темір жол маңында малдың бақылаусыз болғаны үшін мал иелері үшін өкімшілік, азаматтық және қылмыстық жауапкершілік көзделгенін де тұрғындардың есіне саламыз.

ЖБ-45 Үштөбе жол дистанциясы екі облыстың, атап айтқанда Жетісу облысының 380 км және Алматы облысының 20 км теміржол жолдарына қызмет көрсетеді. Бұқаралық ақпарат құралдары арқылы халыққа теміржол маңайында мал жаю қағидалары жайлы үнемі түсінік жұмыстары жүргізіліп отырады, желілік полиция қызметкерлерімен бірлесіп рейдтер жүргізіледі. Соның арқасында биылғы жылы біздің аумақта бөгде адамдардың жарақат алуына жол берілмеді.

Құрметті азаматтар, өз өміріңіз бен денсаулығыңызды, өзіңізді және жақындарыңызды қорғаңыз! Сондықтан, теміржол келіпінгі қауіптілігі жоғары аймақта болған кезде, жолдың жанында мал жаю кезінде, теміржол жолдары арқылы өту және өту ережелерін сақтау бойынша қауіпсіздік шараларын қатаң сақтаңыз.

**Асхат БАЙТУЛАҚОВ,
ЖБ-45 Үштөбе жол дистанциясы
бастығының орынбасары**

КАК ОСПОРИТЬ ВЫПИСАННЫЙ ПО ОШИБКЕ ШТРАФ В КАЗАХСТАНЕ

ЕСЛИ, НАХОДЯСЬ ЗА РУЛЕМ, ВЫ ТОЧНО ЗНАЕТЕ, КОГДА ВЫ НЕ НАРУШАЕТЕ ППД, ТО ДЕЙСТВОВАТЬ НУЖНО БЫСТРО И В РАМКАХ ЗАКОНА. КАК И В КАКИХ СЛУЧАЯХ МОЖНО ДОБИТЬСЯ ОТМЕНЫ ИЛИ ИЗМЕНЕНИЯ ШТРАФА — В МАТЕРИАЛЕ КОРРЕСПОНДЕНТА АГЕНТСТВА KAZINFORM.

Не всякий штраф — приговор. Камера может ошибиться, инспектор не заметить важную деталь, а система запоздать с уведомлением. Если вы уверены, что не виновны, то всегда стоит бороться. Главное знать, когда действительно есть шанс на успех, и как не упустить сроки.

Если вы получили штраф и не согласны с ним, у вас есть право обжаловать его в административном или судебном порядке. Важно помнить, что обжалование — это всегда ресурсозатратный процесс, и подавать его стоит не во всех случаях. Но бывают ситуации, когда обжалование действительно имеет смысл, потому что может привести к смягчению наказания, отмене решения или восстановлению прав.

Какие очевидные ошибки могут стать причиной обжалования штрафа? Во-первых, фактологическая ошибка: если неправильно указаны дата, место, участник, сумма и т. д. Вторая — юридическая ошибка. Например, неправильная квалификация нарушения, если тебя оштрафовали по несуществующей норме. Третьей причиной для обжалования могут стать процессуальные ошибки — например, когда решение принято с нарушением сроков, без уведомления сторон, без свидетелей и т. д.

Не все так однозначно.

Давайте рассмотрим некоторые распространенные случаи.

- Вас оштрафовали за парковку в неположенном месте, но фотофиксация пришла с другого района или по другому времени.

- Камера зафиксировала превышение скорости, но вы в это время были в другом месте (если это могут доказать другие камеры). В качестве доказательства, конечно же, могут выступать живые свидетели.

- В постановлении указали неверную дату, госномер, марку авто, адрес нарушения или вообще другой регион.

- Вас оштрафовали за нарушение ПДД, при этом знака, предписывающего это действие, вы не могли видеть. Например, его просто не было (сдуло ветром, сломали вандалы), его закрывали ветки, снег или другая машина).

- Вас лишили права управления транспортным средством, но не учли важные обстоятельства.

Распространенные случаи, когда прав могут лишиться за выезд на полосу встречного движения, проезд на красный свет, управление в нетрезвом виде. Но при этом отсутствует видеофиксация вашего нарушения, вас вынудили обстоятельства (вы уходили от аварии или не увидели плохой разметки), в случае с алкоголем, процедура медицинского освидетельствования могла пройти не по закону. В таких случаях можно добиться смягчения наказания (поменять лишение на штраф) или вовсе полной отмены, если нарушения были масштабными.

Еще несколько примеров:

- Если сотрудник остановил вас и на месте пытается выписать штраф за непристегнутый ремень или разговоры по телефону, но вы этого точно не нарушали — ничего не подписывайте и пусть докажут вашу вину через суд. В этом случае, сотруднику необходимо будет предоставить видео с регистратора или камер наблюдения, и тут два развития событий — либо их нет, и вашу вину невозможно доказать, либо они есть и доказывают вашу правоту (если вы действительно не нарушали).

- Штраф пришел слишком поздно — например, уведомление о штрафе приходит через 3–4 месяца. Сроки привлечения к ответственности ограничены законом, и если они нарушены — можно добиться отмены.

Если правда на вашей стороне.

Что же делать, если вы решили обжаловать штраф? Для начала необходимо получить постановление. После вынесения постановления о наложении административного взыскания (штрафа) вам должна быть вручена его копия. С этого момента начинается отсчет срока для обжалования.

Далее готовим жалобу. Для начала можно обратиться в департамент полиции. Если полицейские в результате проверки сами обнаружат, что вины водителя нет, то они могут отменить предписание

еще на своем уровне. В ином случае вы имеете права обращаться в вышестоящие инстанции.

Подать жалобу можно двумя способами — по-старинке письменно и онлайн. Если мы пишем его в бумажном виде, то понадобятся ваши паспортные данные, наименование органа, вынесшего постановление, его номер и дата. После чего вы изложите обстоятельства дела и основания, по которым вы не согласны с постановлением. Обязательно укажите, вы требуете полную отмену или изменения постановления.

Если штраф был выписан по ошибке, то его можно обжаловать через портал qamqor.gov.kz. С его помощью можно также ознакомиться с материалами дела. Там будут отражены предписания по нарушениям, зафиксированным средствами фото-видео фиксации, и прикрепленные к делу файлы, которые доступны для скачивания.

Чтобы обжаловать штраф, на главной странице сайта нужно выбрать услугу «Обжалование административных правонарушений», нажать на кнопку «Подать обращение по административным делам» и пройти авторизацию через ЭЦП. Далее откроется окно поиска административного дела.

Здесь необходимо ввести номер дела и нажать кнопку поиска. И если номер указан неверно, то высветится сообщение об ошибке. А если все введено корректно — отобразится найденное дело с кнопкой «Подать обращение».

При нажатии данной кнопки появятся реквизиты, которую нужно заполнить. В них заполняются суть жалобы и прикрепляются необходимые доказательства. В конце обращение нужно снова подписать с помощью ЭЦП и отправить на рассмотрение.

Помните, что срок подачи жалобы — 10 суток со дня вручения копии постановления. Для обращения в суд сроки те же, при этом, предварительное обращение в другие органы необязательно — можете сразу обращаться в суд, если пожелаете.

Если административное правонарушение зафиксировано сертифицированными специальными контрольно-измерительными техническими средствами и приборами, работающими в автоматическом режиме, дело считается рассмотренным по истечении 15 суток с момента надлежащего доставления предписания о необходимости уплаты штрафа.

Далее жалобу будут рассматривать, а по результатам процесса могут вынести разные решения. Жалобу могут оставить без удовлетворения, а постановление без изменений. Постановление могут изменить или отменить и прекратить дело. Также при рассмотрении могут отменить одно постановление, но вынести новое.

Знайте, что подача жалобы в установленный срок приостанавливает исполнение постановления о наложении административного взыскания до вынесения решения по жалобе. А в случае пропуска срока подачи жалобы по уважительной причине (например, болезнь), этот срок может быть восстановлен.

Наличие возможности оспорить штраф не означает, что нужно спорить с каждым вашим нарушением. Не нужно злоупотреблять этим правом. Если вы нарушили ПДД — признайте ошибку и заплатите штраф. Но соглашаться с чужой ошибкой — значит допустить несправедливость. Многие согласятся, что иногда проще заплатить и забыть. Но простой путь не всегда верный. Помните, что у системы нет чувств, но у нее есть правила, которые должны защищать тех, кто прав.

ЗАЯВЛЕНИЕ МСХ

НОВУЮ УГОЛОВНУЮ СТАТЬЮ ХОТЯТ ВВЕСТИ В КАЗАХСТАНЕ

Министр сельского хозяйства Айдарбек Сапаров на брифинге в правительстве 8 июля 2025 года рассказал, как будут бороться с дилерами, которые продают на рынках мясо и животных без ветеринарных справок, передает корреспондент Zakon.kz.

Глава МСХ сообщил, что случаи заражения животных сибирской язвой в Аتبасаре и последующие действия их владельцев выявили ряд слабых мест.

«Этот скот не был учтен, не вакцинирован своевременно. В этой связи сейчас мы будем усиливать контроль в этой сфере. Будет

спрос с владельцев животных — так разводить скот нельзя! Отелась корова, через семь дней он должен будет поставить на учет теленка, бирку на уши повесить.

Но некоторые пренебрегают этими требованиями. Теперь поручение дано — провести подворовой обход и разъяснить требования закона: пока не было штрафов за

отсутствие бирок, а теперь такие штрафы ужесточим, может быть, в два раза поднимем его размер. И будем привлекать к ответственности не только владельцев, но и ветеринаров, которые там работают. Почему они не следят за вверенной территорией?», — заявил Айдарбек Сапаров.

Сегодня размер штрафа, по его словам, составляет 30 тыс. тенге.

«Сейчас есть дилеры, которые скупают скот и продают на базарах — без бумаг и справок ветеринарных. Для них будет предусмотрена ответственность, вплоть до уголовной ответственности. Планируем ввести в закон такую норму. Иначе никак. Надо ужесточать контроль в этой сфере. Ведь так можно нанести вред обществу, зара-

зить большое количество людей. Только разрабатываем (поправки. - Прим. ред.), осенью придут депутаты, тогда видно будет — поддержат они или нет. Но работы по наложению штрафов мы сейчас уже начнем», — резюмировал Айдарбек Сапаров.

30 июня 2025 года министр здравоохранения Казахстана Акмарал Алыназарова подтвердила факт заражения людей сибирской язвой в Аتبасарском районе Акмолинской области.

2 июля 2025 года в Комитете ветеринарного контроля и надзора Министерства сельского хозяйства прокомментировали распространяющуюся информацию о вспышке сибирской язвы на мясном рынке «Әлем» в Астане.

АУЫР АТЛЕТИКА

ӘЛЕМНІҢ ҮШ РЕКОРДЫН ЖАҢАРТЫП ЖЕҢІМПАЗ АТАНДЫ

2025 ЖЫЛДЫҢ 4–10 ШІЛДЕ АРАЛЫҒЫНДА АСТАНА ҚАЛАСЫНДА ЖАСӨСПІРІМДЕР МЕН ЖАСТАР АРАСЫНДА ЖӘНЕ ҚЫЗДАР АРАСЫНДА АУЫР АТЛЕТИКАДАН АЗИЯ ЧЕМПИОНАТЫ ӨТТІ. «QAZAQSTAN» ЖЕҢІЛ АТЛЕТИКАЛЫҚ СПОРТ КЕШЕНІНДЕ ҰЙЫМДАСТЫРЫЛҒАН ДҮБІРЛІ ДОДАҒА АЗИЯНЫҢ 25 ЕЛІНЕН 300-ДЕН АСТАМ СПОРТШЫ ҚАТЫСТЫ. ҚАТЫСУШЫЛАР ҚАТАРЫНДА ОСЫ СПОРТ ТҮРІНЕН КӨШБАСШЫЛАР ҚАТАРЫНДА ЖҮРГЕН ҚЫТАЙ, ӨЗБЕКСТАН, ҮНДІСТАН, ВЬЕТНАМ, ТАЙЛАНД, ОҢТҮСТІК КОРЕЯ, КУВЕИТ ЖӘНЕ БАСҚА ДА МЕМЛЕКЕТТЕРДІҢ ӨКІЛДЕРІ БОЛДЫ.

Әлихан мен бапкері С. Седов

Әлихан мен Ақжол

Қазақстанның зілтеміршілері өз жерінде өткен жарыста жақсы өнер көрсетіп, жалпыкомандалық жеңіске жетті. Аталған чемпионат барысында жетісулық жігіттер де жасындай жарқылдады. Атап айтсақ, Әлихан ӘСКЕРБАЙ Астанада ауыр атлетикадан өтіп жатқан жасөспірімдер мен жастар арасындағы Азия чемпионатында үш әлем рекордын жаңартып, тамаша табысқа жетті.

Тәжірибелі жаттықтырушы Сергей Владимирович Седовтың шәкірті қосайыстың қорытындысы бойынша Әлихан 310 (141+169) келіні еңсеріп,

жасөспірімдер арасындағы жарыста сарықұрылық чемпионы атанды. Сондай-ақ, Әлихан Әскербай жастар арасындағы Азия чемпионатында да жүлдегер атанып, қосайыс қорытындысында қола медальді еншіледі.

Енді жалындап тұрған жерлесіміз жайлы азын аулақ мәліметтер де бере кетсек. Сарқан өңірінің тумасы Әлихан ӘСКЕРБАЙ қаршадайынан спортқа әуестеніп өсті. Ол, әсіресе, өзінің арнасының бауыры республикамыздың белгілі балуаны Әсет Серікбаевқа еліктеп, үлкен спортқа алғашқы

қадамдарын жасады. Бірақ, ол күрес емес боксты қалады. Осы жүректілер мен білектілердің спорт түрінің алғашқы әліппесін белгілі бапкер Нұрболат Жаманкөз үйретіп, бокс өнерінің қыры мен сырын Әлиханның бойына дарытып, санасына сіңірді. Сосын ол осыдан екі жыл бұрын Талдықорған қаласындағы дарынды балаларға арналған спорт мектебіне қабылданды. Содан бері оны осы интернатта көп жылдан бері жемісті еңбек етіп келе жатқан білікті де білімді бапкер Сергей Владимирович СЕДОВ жаттықтырып келеді. Сергей

кезінде олимпиадада ел намысын қорғап, жүлдегерлер қатарынан көрінген Карина Горичева мен Игорь Сонды баулып, баптаған болатын.

Әлихан Сергейдің жетекшілігімен ең алғашқы нәтижелерін 2024 жылы қолға келтіре бастады. Ең алдымен ақпан айында Қостанай қаласында өткен ел біріншілігінде ересектер арасында бәйгеге түскен Әлихан 61 келі салмақ дәрежесінде жұлқи көтеруде 114 келі салмақты, ал серпе көтеруде 140 келі зілтемірді бағындырып, қосайыс қорытындысы бойынша күміс жүлдегер атанды.

Ал, қазан айындағы республика біріншілігінде ересектер арасында 67 келі салмақ дәрежесінде сынға түсіп, Қазақстан чемпионы деген құрметті атақты жеңіп алды және Қазақстанның спорт шебері деген спорттық атаққа ие болды.

Сонымен қатар жыл соңында Катар елінде өткен 67 келі салмақ дәрежесінде жасөспірімдер арасында Азия чемпионы атанды.

Ал, Астанадағы осы Азия біріншілігіне тастүйін дайындықпен келген 17 жасар Әлихан Қазақстан құрамасы командасының сапында 71 келі салмақ дәрежесінде жарысқа түсіп, таңдайқақтырарлық көрсеткіштерді қолға келтірді. Жетісулық жасөспірім қосайыста түпкілікті жұлқи көтеруде 135 келіні, ал, серпе көтеруде 163 келі салмақты төбесіне көтеріп, осы екі жаттығу бойынша да, қосайыс қорытындысында да әлемнің жаңа рекордын орнатты. Бұған қоса, осы ғаламат нәтижеге жету барысында осы біріншілікте Азияның рекордына алты рет түзету енгізгенін ескерсек Әлиханның Азия біріншілігінде айды аспанға бірақ шығарғанына кезіміз әбден жетеді.

- Екі жыл бұрын интернатқа

қабылданған кезде Әлиханның болмысына қарап, осындай нәтижелерге қол жеткізе қояды деген нақты сенім болған жоқ. Өйткені, оның бойы 175 см сұңғақ, алайда, физикалық жағынан осалдау болды. Дегенмен, жаттығудан жылықпай, көп еңбектенудің, табандылық пен төзімділіктің арқасында Әлихан өз көрсеткіштерін күн санап жақсартып, түсті десек артық айтқандық болмас. Сөйтіп, өткен жылдың басынан бастап, ірі жарыстарға қатысып, жүлдегерлер қатарынан көріне бастады. Міне, жеңіске деген жігерінің арқасында Астанадағы байрақты бәсекеде де топжарып, жасөспірімдер арасында Азия чемпионы атанып қана қоймай, Азияның және әлемнің рекордтарын жаңартты. Менің тағы бір шәкіртім 18 жасар Ақжол ҚҰРМАНБЕК те Астанада жақсы өнер көрсетті. Ол 79 келі салмақ дәрежесінде әлемнің үш дүркін чемпионы Едіге ЕМБЕРДІГЕ қосайыста 4 келі ғана есе жіберіп, күміс жүлдегер атанды. Айта кету керек, Ақжол Катарда өткен Азия біріншілігінде жастар арасында 73 келі салмақта Азия чемпионы атанып, жұлқи көтеруде 175 келі салмақ көтеріп, әлем рекордын жаңартқан болатын. Жалпы біздің жетісулық зілтеміршілердің жетістігін осы спорт түрінде бапкерліктің биік шыңына шығып, жілікмайын ішкен Лазар Николаевич ДОННЫҢ мектебі деп те атауға болады. Өзім де сол ардагер бапкерден тәлім алған едім. Бүгінгі күнге дейін ақыл кеңесіне құлақ асып, хабарласып отырамын. Келешекте осы екі шәкіртім егер босаңсымай, ерінбей еңбектенсе, шеберлігін шындай түссе болашақта олимпиадалық жарыста ел намысын абыроймен қорғауға мүмкіндігі мол деп ойлаймын,- деп ағынан жарылды Сергей Владимирович.

Астанадағы бұл чемпионат – отандық ауыр атлетика үшін жаңа кезеңнің бастамасы. Сарапшылардың айтуынша, мұндай халықаралық іс-шаралар спорт саласындағы оң өзгерістердің көрсеткіші.

ВОЛЕЙБОЛ

ҚЫЗДАРЫМЫЗ ЕЛ НАМЫСЫН АБЫРОЙМЕН ҚОРҒАДЫ

Кезінде қазақтың былғары қолғап шеберлері өздерінің тамаша табыстарымен әлемді таңқалдырып, айды аспанға шығарған сәтте боксты қазақтың ұлттық спорты түріне теңеу пайда болғаны баршаға аян. Енді осындай теңеуді Жетісу өңіріндегі волейбол спортының аяқ алысына арнап айтса да артық болмайтын сияқты. Өйткені, бір жылға таяу уақытта жетісулық волейболшылар республика деңгейіндегі болсын, халықаралық турнирлерде болсын бірнеше дүбірлі додаларда топжарып, жанкүйерлерінің төбелерін көкке жеткізуде. Бұл өңірде бұқаралық спортқа кең өріс ашу мақсатында түрлі спорттық кешендер ашып, жастардың қалаған спорт түрімен айналысуына қолайлы жағдай туғызуының нәтижесі деуге де болады. Соның ішінде, кейінгі жылдары ғана пайдалануға берілген волейбол орталығының да тигізіп отырған пайдасы екені даусыз. Соның арқасында жерлестеріміз жақсы спорттық көрсеткіштерге қол жеткізу үстінде.

Міне, тағы бір жайдарман жаңалықты Жетісу облысы денешынықтыру және спорт басқармасының баспасөз қызметі жедел жеткізді. Атап айтсақ, Тәжікстан астанасы Душанбе төрінде осы күндері 16 жасқа дейінгі қыздар арасындағы Орта Азия чемпионатында Қазақстанның жас волейболшы қыздары топ жарып, жеңіс тұғырынан көрінді.

Ел құрамасында өнер көрсеткен жетісулық Асылы Әбітай, Ульяна Кокина, Эвелина Черепкова және Александра Шиндова алаңда сенімді ойынымен көзге түсіп, ел намысын абыроймен қорғады. Сондай-ақ, Асылы Әбітай «Турнирдің ең сапалы ойыншысы» және «Үздік шабуылшы» номинацияларына ие болды.

Сүйсінерлігі сол, ұлттық құраманың жаттықтырушылар штабында жетісулық бапкерлер Денис Исаев, Болат Сәбит және Светлана Николаенко бар.

Бетті дайындаған Ш. ХАМИТОВ

Әйгілі классик композитор				Әсел				Бөспе										
Доп ойыны		Сараң		Химиялық элемент		Балалар ойыны		Карл Маркстың қызы		Теңіз жануары		Біреудің қамын ойлайтын адам		Ызғарлы		Қол бөлігі	Баспана	
Денешынықтыру		↓				Сапырылыстыру		Польша өзені								Пәс	↓	
Жетпейді				Франция		↓		↓		... Стамғазиев		Ішімдік	Аспан денесі	Жылқы жасы		↓		
			Бүркіт					Жайбарақат	Жаулық			↓	↓				Қамыс	
Сан есім		Сөйгел	Конституция	Ежелгі Еділ			Тіміскілеп іздеу		↓					Көпкен жеміс			↓	
... мен бойжеткен		↓	↓				↓	Қадірқасиет		Химия-қ элемент	Бас нота		... Райкин	↓	H ₂ O			
Зер				Ұсақ				... Алтынсарин			↓	Хан Абылайдың лақап аты	Цирк алаңы		Намыс			
				Қайнап тұр				↓		Жапон қаласы		↓	↓			Дәу		
Стадион	Пияз		... шұбырынды								... тұра				Баспана	↓		
			Қасқыр		Наным					Момын	Абырой						Жалға алу ісі	
Бірсыпыра, біршама	Малай				Германия жері			Мөрген	↓		Армян қамалы				Тікұшақ		↓	
↓	Нашар	Жарылғыш қару	Жалпақ тіс				Белес				Жолаушылар ұшағы							
		↓			Жыл-мезгілі	Маңай, төңірек							... оңай	Зайып	Түйе			
	Жеңіл қалпақ		Медеу ... (әнші)	Ішікдік ішкен	↓	... Жорабаева		Тағам			«Менің атым ...»		↓	↓	↓	Сұрақ		
			↓	↓		Көргенің ... болсын				Солтүстік Америка елі	↓	Шеру						
	Өкпелі					Лаж, амал	Қиыр солтүстік даласы			Бразилия ақшасы		Қазы	Тайпа			Әйнек		
	Планета	Түтін			Бүкіл әлемдік байланыс		↓			↓		↓		Тұлпар		↓	Амон ...	
				Нота	иегер							Қабілеттілік					↓	
	Орысша сан	Ұялы байланыс операторы						Тозақ (орыс.)		Өрт	Бөрене қайық	Кесу құралы						
		↓		Араб әрпі		Би қадамы	Ұят	Ұсыну сөзі			↓	↓		Крис ...	Автомат		Иттің үні	
Әскери бөлімше	Қатар			↓	Ауызбастырық		↓	↓	Азия елі	Безбен				↓	↓		↓	
Автомобиль маркасы					...-құралас							Ішімдік						

БАСПАСӨЗ - 2025

«АЛАТАУ» қоғамдық-саяси газетіне жазылу жүріп жатыр

ЖАЗЫЛУ БАҒАСЫ:

редакция арқылы
6 айға – 2 106 теңге.

қала және ауыл тұрғындары үшін "Қазпошта" арқылы
6 айға – 2636,40 теңге.

заңды тұлға үшін
6 айға – 4 172,48 теңге.

Жетісу облысы бойынша жазылуы индексі: 15534

Продолжается подписка на общественно-политическую газету «АЛАТАУ»

ЦЕНА ПОДПИСКИ:

для городского и сельского населения через "Казпочту" на 6 месяцев – 2 350,40 тенге.

для юридического лица на 6 месяцев – 3 886,48 тенге.

Подписной индекс для других регионов РК: 65534

Тарату аумағы: Қазақстан Республикасы			
	Құрылтайшы: Ұлым КЕНЕНБАЙ		
	Баспахана директоры Бақберген ТУКИБАЕВ	Редакция алқасы:	
	Бас редактор Баян ТАҢАТАРОВА	Гүлнұр БАЙМҰХАН – редактордың орынбасары Зарина БЫЖЫБЕК – корректор-журналист Мұрат КҮМІСБЕК – журналист	
	Меншік иесі "АЛМАТЫ-БОЛАШАҚ" АҚ	Газет Талдықорған қаласы, Қабанбай батыр көшесі, 32 үйде "Алматы-Болашақ" АҚ филиалы "Оффсет" баспаханасында басылады.	
		Газет Қазақстан Республикасы Мәдениет және ақпарат министрлігінде 2007 жылғы 27 тамызда тіркеліп, № 8639-Г куәлігі берілген.	Газет аптасына бір рет, жұма күні шығады. Жарияланған мақала авторларының пікірлері редакция көзқарасын білдірмейді. Жарнама мен хабарландырулардың мазмұны мен мәтініне жарнама беруші жауапты.
		Редакция мекенжайы: 040000, Талдықорған қаласы, Қабанбай батыр көшесі, 32-үй, екінші қабат.	
		Телефондары: 8(7282) 41-11-70, 41-11-42; E-mail: alatau.offset@mail.ru, www.alatau.kz@mail.ru Сайты: alatau_gazeti Газет 07.08.2000 жылдан бастап қазақ және орыс тілдерінде аптасына бір рет - жұма күні шығады.	
		Таралымы 2700 Тапсырыс № 686	Индекс 15534